

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

ปริญญานิพนธ์
ของ
ละม้าย ทุมพั้งค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาวิจัยและสถิติทางการศึกษา
มีนาคม 2550

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

ปริญญานิพนธ์
ของ
ละม้าย ทุมพัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
มีนาคม 2550
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

บทคัดย่อ
ของ
ละม้าย ทุมพัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและสถิติทางการศึกษา
มีนาคม 2550

ละมัย ทุมพัฒน์. (2550). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา. ปริญญาโท กศ.ม. (การวิจัยและสถิติ
ทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:
รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ.

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน
และตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างที่
ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา จำนวน 508 คน ที่ได้มา
โดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two – Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน แบบสอบถามวัดการยอมรับแบบประชาธิปไตย แบบสอบถามวัดการร่วม
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม และ
แบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9200, .8891, .9014, .8748, .8032 และ
.8688 ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) โดยใช้
โปรแกรม LISREL 8.72 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา มีอัตลักษณ์แห่งตน
มีสัมพันธภาพกับเพื่อน และมีความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในระดับค่อนข้างสูง รับรู้ว่าตนได้รับการยอมรับแบบ
ประชาธิปไตยในระดับค่อนข้างสูง มีพัฒนาการทางจิตสังคมอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง และมี
การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 5 ปัจจัย ได้แก่ การยอมรับแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์
ทางบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
อยู่ระหว่าง .356 - .599

3. รูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 51
ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ ความภาคภูมิใจในตนเอง การยอมรับแบบ
ประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธภาพกับเพื่อน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีขนาด
อิทธิพลเท่ากับ .28, .26, .19, .14, และ .11 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อ
อัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การยอมรับแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม และการร่วมกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .23, .16 และ .10 ตามลำดับ

TITLE A CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FACTORS INFLUENCING SELF IDENTITY
OF SENIOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN SPORTS SCHOOL UNDER
THE JURISDICTION OF INSTITUTE OF PHYSICAL EDUCATION

AN ABSTRACT
BY
LAMAI THUMPHAT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement
for the Master of Educational degree in Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
March 2007

Lamai Thumphat. (2007). *A Causal Relationship Model of Factors Influencing Self Identity of Senior High School Students in Sports School under the Jurisdiction of Institute of Physical Education*. Master thesis, M.Ed. (Educational Research and Statistics). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc.Prof. Nipa Sripairot, Asst.Prof. Dr.Nikom Tangkapipop.

This research intended to study the causal relationship model of factors influencing self identity and to verify fit causal relationship model between hypothesis model and empirical data of senior high school students in sport school under the jurisdiction of Institute of Physical Education. For research, 508 students were chosen by two-stage random sampling. The instruments used for the research include questionnaires concerning self identity, democratic parental style, student activities participation, relationship among friends, psychosocial development and self esteem, reliability were .9200, .8891, .9014, .8748, .8032 and .8688 respectively. The data was analyzed by using Path Analysis with LISREL program version 8.72.

The results of the research were as follows:

1. The senior high school students in sports school under the jurisdiction of Institute of Physical Education had self identity, democratic parental style, relationship among friends and self esteem were in rather high level, psychosocial development was in middle level to rather high level and student activities participation was in middle level.

2. The simple correlation coefficient between cause factors; that were democratic parental style, student activities participation, relationship among friends, psychosocial development and self esteem with self identity were relationship between .356 - .599 which were statistically significant at .01 level.

3. The fit causal relationship model showed by the empirical data and accounted for 51 percent of variance on self identity. The cause factors had direct effect on self identity were self esteem, democratic parental style, psychosocial development, relationship among friends and student activities participation, had direct effect at .28, .26, .19, .14 and .11 respectively. The cause factors had indirect effect on self identity were democratic parental style, psychosocial development and student activities participation, had indirect effect at .23, .16 and .10 respectively.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

ของ
ละม้าย ทุมพ้วน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2550

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

..... ประธาน
(อาจารย์ ดร. สุวพร เข้มแข็ง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตน์)

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย

จาก

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ตลอดจนแนวทางแก้ไขและปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. สุพร เข้มแข็ง และ รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตน์ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครูอาจารย์ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษาทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตน์ อาจารย์มณฑิรา จารุเพ็ง อาจารย์ทัศนาทองภักดี อาจารย์อุษา ศรีจินดารัตน์ และอาจารย์มิ่ง เทพครเมือง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือให้มีความพอใช้ในการวัดยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ที่กรุณามอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และจะให้การสนับสนุนมูลนิธิฯ ตามแต่โอกาสจะอำนวย และขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา คณาจารย์ และนักเรียนทุกโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ตลอดมา

คุณประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบแต่ คุณพ่อสร้อย คุณแม่ระบอบ ทุมพัฒน์ ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ละมัย ทุมพัฒน์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดประสงค์ของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
สมมติฐานของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	13
ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตน.....	14
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	16
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน.....	30
องค์ประกอบของอัตลักษณ์แห่งตน.....	34
การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน.....	35
การวัดอัตลักษณ์แห่งตน.....	39
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย.....	41
ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู.....	41
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู.....	42
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	46
การวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย.....	47
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	48
ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	49
เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	50
หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	51
แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	52
การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	54
การวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	55
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	56
ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	56
ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	57
สาเหตุของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น.....	59
การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน.....	61
สัมพันธภาพกับเพื่อนกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	63
การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	64
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจิตสังคม.....	65
ความหมายของพัฒนาการทางจิตสังคม.....	65
พัฒนาการทางจิตสังคมกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	65
การวัดพัฒนาการทางจิตสังคม.....	67
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง.....	68
ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเอง.....	68
ความสำคัญของความภาคภูมิใจในตนเอง.....	70
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง.....	72
องค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเอง.....	76
ความภาคภูมิใจในตนเองกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	76
การวัดความภาคภูมิใจในตนเอง.....	78
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน.....	79
งานวิจัยต่างประเทศ.....	79
งานวิจัยภายในประเทศ.....	81

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	87
การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	87
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	91
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	103
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	104
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	107
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	112
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	112
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	112
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	114
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	126
สรุปผลการวิจัย.....	127
การอภิปรายผล.....	128
ข้อเสนอแนะ.....	134
บรรณานุกรม.....	137
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม.....	147
ภาคผนวก ข ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน	
และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	149
ภาคผนวก ค ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม.....	152
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	155
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	167

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การกำหนดสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน.....	26
2 จำนวนประชากรนักเรียนในโรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการศึกษา จำแนกตามภูมิภาค โรงเรียน ระดับชั้น และเพศ.....	88
3 จำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค โรงเรียน ระดับชั้น และเพศ.....	90
4 ผังการออกแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน.....	93
5 ผังการออกแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	94
6 ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามตามทฤษฎี CTT และ IRT.....	102
7 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา.....	106
8 ค่าสถิติพื้นฐาน และการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรด้วยความเชื่อมั่นร้อยละ 95	114
9 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	115
10 ค่าสถิติต่าง ๆ ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์.....	116
11 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์.....	119
12 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของ ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน.....	120
13 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรับใหม่.....	122
14 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของ ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ปรับใหม่.....	123
15 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของ ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ปรับใหม่ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน.....	125
16 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน.....	149
17 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	150
18 ค่าอำนาจจำแนก (r) ตามทฤษฎี CTT ของแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง.....	152
19 ค่าอำนาจจำแนก (α) ตามทฤษฎี IRT ของแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง.....	153

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานของอัตลักษณ์แห่งตน.....	8
2 ลักษณะของกิจกรรมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	53
3 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	92
4 แผนภาพแสดงเส้นทางของตัวแปรที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน.....	117
5 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์.....	121
6 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรับเปลี่ยน.....	124

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาพสังคมไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามสังคมโลก เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของบุคคล การติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ทำให้บุคคลพยายามปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การรับข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ บุคคลจะต้องมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นก่อนที่จะนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ถ้าบุคคลสามารถปรับตัวได้จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม แต่ถ้าบุคคลปรับตัวไม่ได้หรือปรับตัวได้ไม่ดีพอจะทำให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวล ถ้ามีอาการรุนแรงอาจถึงขั้นคิดฆ่าตัวตาย เกิดเป็นโรคจิต โรคประสาท ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจและสติปัญญา วัยรุ่นต้องการความรักความเข้าใจ ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการการยอมรับทั้งจากกลุ่มเพื่อนและจากผู้ใหญ่ แต่วัยรุ่นยังขาดประสบการณ์ ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนในตนเอง จึงอาจทำให้เกิดการคล้อยตามกับสิ่งต่าง ๆ ได้ง่าย วัยรุ่นจึงต้องมีบุคคลที่คอยให้คำแนะนำที่ดี และบุคคลที่จะทำหน้าที่นี้ก็คือ ครอบครัว ครู อาจารย์ และบุคคลในสังคม

วัยรุ่นเป็นวัยที่พร้อมจะรับรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ เริ่มมีการแสวงหาอุดมการณ์ มีพลังความคิดใหม่ ๆ และความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามอุดมการณ์ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งเริ่มมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมนานาประเทศได้มากขึ้น ซึ่งในการพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติจำเป็นต้องเริ่มต้นพัฒนาศักยภาพของคนตั้งแต่วัยเด็กโดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการที่กว้างไกลและสนใจใฝ่รู้สิ่งรอบตัว อยากรู้ อยากเห็น อยากค้นหาตัวตนของตนเองว่าถนัดอะไร ทำอะไรได้ดี และอนาคตจะเป็นอย่างไร เด็กวัยนี้ต้องการมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและกิจกรรมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้พัฒนาตนเองตามความถนัดและความสนใจจะช่วยเสริมสร้างทักษะความสามารถเฉพาะตัวที่มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิดและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองอันนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป (จิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2543: 42-43)

นักจิตวิทยาให้ความเห็นว่าวัยรุ่นเป็นวัยวิกฤติแห่งชีวิต เนื่องจากเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยแห่งความเครียดและความรุนแรง ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการในขั้นต่อไปของชีวิต เป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้ความเป็นตัวของตัวเอง ต้องการการยอมรับจากกลุ่มและถือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เริ่มให้ความสนใจตนเอง ค้นหาตนเอง แสวงหาค่านิยม และปรัชญาชีวิต ต้องการรู้ว่าต้องแสดงบทบาทใดในสังคม และตนเองมีความสำคัญอย่างไรในสังคม โดยการพยายามหาอัตลักษณ์แห่งตน (โสภา ชีปลักษณ์. 2543: 108;

เพอร์ธอร์น คีร์วังก์. 2544: 37-39) ซึ่งองค์ประกอบส่วนใหญ่ของอัตลักษณ์แห่งตนขึ้นอยู่กับอาชีพ การยอมรับของสังคม และการซึมซับของอุดมคติ ของชนชั้น ชาติ และวัฒนธรรม (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 140; อ้างอิงจาก Erikson. 1964)

อีริกสัน (Erikson) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงวัยของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity) หากวัยรุ่นพัฒนาผ่านขั้นตอนของชีวิตช่วงนี้ได้สำเร็จ เขาจะมีความมั่นคงในตนเอง ทั้งบทบาท การกระทำและพร้อมที่จะก้าวขึ้นไปสู่พัฒนาการบุคลิกภาพในขั้นต่อไป แต่ถ้าพัฒนาการขั้นนี้ไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นอย่างไม่สมบูรณ์ วัยรุ่นก็จะมีอาการสับสนในตนเอง เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจในตนเอง รู้จักชีวิตอย่างตื้น ๆ ซึ่งนำไปสู่บุคลิกภาพที่เป็นปัญหาในขั้นตอนต่อไป (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 264) อัตลักษณ์แห่งตนเป็นคุณภาพทางจิตที่นำไปสู่การเป็นพลเมืองดี ถ้าไม่มีการพัฒนาบุคคลก็อาจกลายเป็นอาชญากรในวัยผู้ใหญ่เนื่องจากบุคคลที่ไม่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตนมักมีความสับสนในบทบาทของตน ทำให้ถูกชักจูงได้ง่าย ซึ่งก่อให้เกิดโทษทั้งต่อตนเองและสังคม (งามตา วรินทร์านนท์; และดุษฎี โยเหลา. 2547: 139-140)

การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน เป็นการพัฒนาการตระหนักรู้ในตัวของตัวเอง รู้ว่าตนเองเป็นใคร มีอำนาจ มีความสามารถมากน้อยเพียงไร มีโอกาสอย่างไร มีความรู้สึกและควรแสดงออกทางสังคมอย่างไร วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการแสวงหาอัตลักษณ์แห่งตนได้ก่อนที่จะผ่านพ้นวัย ย่อมจะมีผลทำให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีสามารถปรับตัวได้ดี มีการตัดสินใจที่ถูกต้องมากขึ้น โดยรู้ว่าตัวเองเหมาะสมกับอะไรในแต่ละสภาวะ รวมทั้งมีความสามารถที่จะทำตามมาตรฐานของตนเองและตามมาตรฐานของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 27; อ้างอิงจาก Erikson. 1968) วิกฤติทางอัตลักษณ์แห่งตนที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่น เกิดจากการมีความสับสนในตนเอง เกี่ยวกับความไม่รู้ว่าตนเองเป็นใคร และไม่รู้ว่าโตขึ้นจะเป็นอย่างไร วัยรุ่นที่แก้ปัญหาวิกฤติทางอัตลักษณ์แห่งตนไม่ได้ จะพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนเชิงลบ ซึ่งพวกเขาจะเหยียดหยามและมองโลกในแง่ร้ายต่อบทบาทที่สังคมมอบให้และต่อสิ่งที่ชุมชนคิดว่าดี พวกเขาจะมีความจงรักภักดีต่อกลุ่มคนและอุดมการณ์ที่ทำร้ายตนเองและทำลายสังคม (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 141-142)

จากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development Theory) ของอีริกสัน เชื่อว่า ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมทำให้บุคคลค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน (ดวงเดือน ศาสตราภรณ์. 2535: 251) และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นก็คือ บิดามารดา โรงเรียน ครู เพื่อน และสื่อมวลชน (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 271) อีริกสันให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก โดยกล่าวว่า บิดามารดาที่ให้ความใกล้ชิดกับเด็ก ให้ความรักและการสนับสนุนเด็กในการที่เด็กจะต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและสังคม เมื่อเด็กเติบโตเป็นวัยรุ่นจะมีความกล้าศึกษา แสวงหาประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ เลือกทางเดินชีวิตด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และดุจเดือน พันธุมนาวิน. 2538: 78) ซึ่งจะทำให้เด็กวัยรุ่นสามารถค้นพบอัตลักษณ์แห่งตนได้ ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญในการเสริมสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นโดยทำหน้าที่ที่สำคัญ 2 ประการ คือ การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านนี้ และการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

ของสมาชิกในครอบครัวนั้น ๆ (เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. 2540: 2) และจากผลการวิจัยให้ผลสอดคล้องกันว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์แห่งตน (เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. 2540: บทคัดย่อ; งามตา วรินทร์านนท์; และดุขฎิ โยเหลา. 2547: บทคัดย่อ) ซึ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวเป็นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินนี. 2546: 56)

นอกจากครอบครัวแล้ว โรงเรียนก็มีอิทธิพลต่อการค้นพบอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นเช่นกัน ความรู้ด้านวิชาการและประสบการณ์ทางสังคมที่นักเรียนได้รับผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น ส่งผลให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ตนเอง และเพิ่มทักษะในการคิดอย่างไตร่ตรองได้มากขึ้น สามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งภายในสังคมได้ จึงทำให้เป็นบุคคลที่ปรับตัวได้ดี พัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนจึงเพิ่มขึ้นตามประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียน

ในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลายในสถานศึกษาจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง และได้เรียนรู้บทบาทต่าง ๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้สามารถค้นพบตัวตนของตนเอง นั่นคือ สถานศึกษามีส่วนช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน โดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความสนใจของแต่ละบุคคลเพื่อพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และการร่วมกับเพื่อนในการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์กับสังคมจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้มาก (งามตา วรินทร์านนท์; และดุขฎิ โยเหลา. 2547: 140) ส่วนในด้านการเรียนการสอนการเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมด้วยความคิดริเริ่มและความขยันหมั่นเพียรของตนเอง จะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน (ปรีชา ธรรมา. 2546: 31) สอดคล้องกับการวิจัยของ สไตน์ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 40; อ้างอิงจาก Bloland. 1987: 291; citing Stein. 1977) และการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: บทคัดย่อ) ที่พบว่า การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย และการวิจัยของ สุรพงษ์ ชูเดช (2534: 116) พบว่า ประสบการณ์ด้านวิชาการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การรับรู้ทางสังคมจากวิชาการ ประสบการณ์ด้านการทำกิจกรรม และประสบการณ์ด้านกลุ่มเพื่อนร่วมกันทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้

โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ของนักเรียนดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 13-15) หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และในมาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

โดยกำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 สาระ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีศูนย์กลางความผูกพันอยู่ที่เพื่อน สัมพันธภาพกับเพื่อนของวัยรุ่นจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาการรู้จักและเข้าใจตนเอง เนื่องจากการมีสัมพันธภาพจะช่วยให้วัยรุ่นทราบว่าผู้อื่นมองเห็นตนเป็นคนอย่างไร และได้เรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ทางสังคมมาพัฒนาเป็นอัตลักษณ์แห่งตนให้สอดคล้องกับกลุ่มเพื่อน เพื่อให้ได้รับการยอมรับทั้งในด้านท่าทาง การแต่งกาย วิธีพูด ความคิดและค่านิยมต่าง ๆ และความสนใจเพื่อนต่างเพศจะช่วยผลักดันให้วัยรุ่นทำตามค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้ามและรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดไว้ได้ ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (ศรีธรรม ฐานะภูมิ. 2535: 81) สอดคล้องกับการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: บทคัดย่อ) พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย

อีริกสัน (Erikson) กำหนดพัฒนาการทางจิตสังคมของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิตเป็น 8 ขั้น และได้กำหนดผลของการพัฒนาไว้ทั้งทางบวกและทางลบ แบ่งเป็นช่วงในการพัฒนาในช่วงทารกและเด็ก 4 ขั้น วัยรุ่น 1 ขั้น และในวัยผู้ใหญ่ 3 ขั้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาในลำดับต้นมีผลต่อการพัฒนาในขั้นตอนต่อมา และในแต่ละขั้นจะมีโอกาสพัฒนาขึ้นมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละบุคคลมีต่อตนเองและต่อสิ่งแวดล้อม และแต่ละขั้นตอนจะพัฒนาไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับกรอบบรรทัดฐาน สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตร ตลอดจนอิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ (ระพีพันธ์ ฉายวิมล. 2545: 55; พรรณี ชูชัย เจนจิต. 2538: 103-104) ผลของการพัฒนาการทางจิตสังคมในวัยเด็ก ได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณลักษณะที่ช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน (ปรีชา ธรรมมา. 2546: 31; ประสาท อิศรปริดา. 2547: 85) และผลของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่นก็จะส่งผลต่อการพัฒนาการทางจิตสังคมในวัยผู้ใหญ่ ได้แก่ ความใกล้ชิดสนิทสนม การสนใจบำรุงผู้อื่น และความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิต ซึ่งจากงานวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 92) งานวิจัยของ งามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 340) และงานวิจัยของ งามตา วรินทร์านนท์ และดุขฎิ โยเหลา (2547: 151) ให้ผลสอดคล้องกันว่า พัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 ได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน และพบว่ากรอบบรรทัดฐานแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลส่งผลต่อพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4

วัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนและการยอมรับจากบิดามารดา ครู และเพื่อน จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) และส่งผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (สายฝน คาวผดุง. 2537: 60 ; อ้างอิงจาก Brown: & Lohor. 1987; จิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2543: 41) จากการศึกษาของมาร์เซีย (Marcia) พบว่า ความรู้สึกภาคภูมิใจในครอบครัว ในชุมชน และในเชื้อชาติ มีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งและมั่นคง (ระพีพันธ์ ฉายวิมล. 2545: 75) ความภาคภูมิใจดังกล่าวทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่ตนได้เป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชน และของชาติที่ตนภาคภูมิใจ และส่งผลต่อ

การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน สอดคล้องกับงานวิจัยของเทเลอร์ และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่น เนื่องจากบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองจะมีความมั่นใจในการแสดงบทบาทต่าง ๆ ดังนั้นความภาคภูมิใจในตนเองจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน บุคคลจะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่น ซึ่งอัตลักษณ์แห่งตนจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยทารก จนบุคคลอายุประมาณ 13-14 ปี ก็จะผ่านการปรับตัวได้ในขั้นต่าง ๆ มาถึง 4 ขั้น จนมาถึงขั้นที่ 5 คือ การเข้าสู่การบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงอายุ 13-19 ปี (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 17-18) โดยในช่วงวัยรุ่นตอนต้นเป็นช่วงวัยของการเริ่มต้นแสวงหาอัตลักษณ์แห่งตน เริ่มทดลองบทบาทในหลากหลายรูปแบบ เพื่อสำรวจตัวเองในด้านต่าง ๆ ให้รู้จักและเข้าใจตนเอง และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายบุคคลจะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน แต่ในปัจจุบันกลับพบว่าวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีจำนวนไม่มากนักที่ประสบความสำเร็จในการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน มีจำนวนหนึ่งที่เลือกอัตลักษณ์แห่งตนโดยไม่ได้ตัดสินใจอย่างรอบคอบ ซึ่งเห็นได้จากการเลือกสาขาวิชาหรือคณะที่สอบเข้ามหาวิทยาลัย วัยรุ่นส่วนหนึ่งจะเลือกตามอาชีพเดิมของผู้ปกครอง หรือเลือกตามอาชีพของบุคคลที่ตนนิยมและศรัทธา เลือกตามเพื่อน ตามที่ผู้ปกครองต้องการเนื่องจากยังอยู่ระหว่างการตัดสินใจ หรือไม่ก็ยังสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ (ประสาธติศรปริดา. 2547: 86) เพื่อให้วัยรุ่นมีพัฒนาการตามวัยผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น เพื่อหาวิธีการเสริมสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนให้เกิดขึ้นกับวัยรุ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติในลำดับต่อไป

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การมีอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่นนั้นมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นก็คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

จุดประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา โดยมีจุดประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์แห่งตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ซึ่งจะได้เป็นแนวทางให้กับครู ผู้ปกครอง สถานศึกษา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นที่สามารถที่จะเสริมสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนให้กับวัยรุ่น และเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง ตลอดจนสังคมและประเทศชาติต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งมีโรงเรียนจำนวน 10 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 1,803 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 1,211 คน และเพศหญิงจำนวน 592 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 681 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 460 คน และเพศหญิงจำนวน 221 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 596 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 395 คน และเพศหญิงจำนวน 201 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 526 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 356 คน และเพศหญิงจำนวน 170 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ซึ่งมีโรงเรียนจำนวน 6 โรงเรียน และมีนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 508 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 314 คน และเพศหญิงจำนวน 194 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 177 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 103 คน และเพศหญิงจำนวน 74 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 141 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 88 คน และเพศหญิงจำนวน 53 คน

และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 190 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 123 คน และเพศหญิงจำนวน 67 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-stage Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ

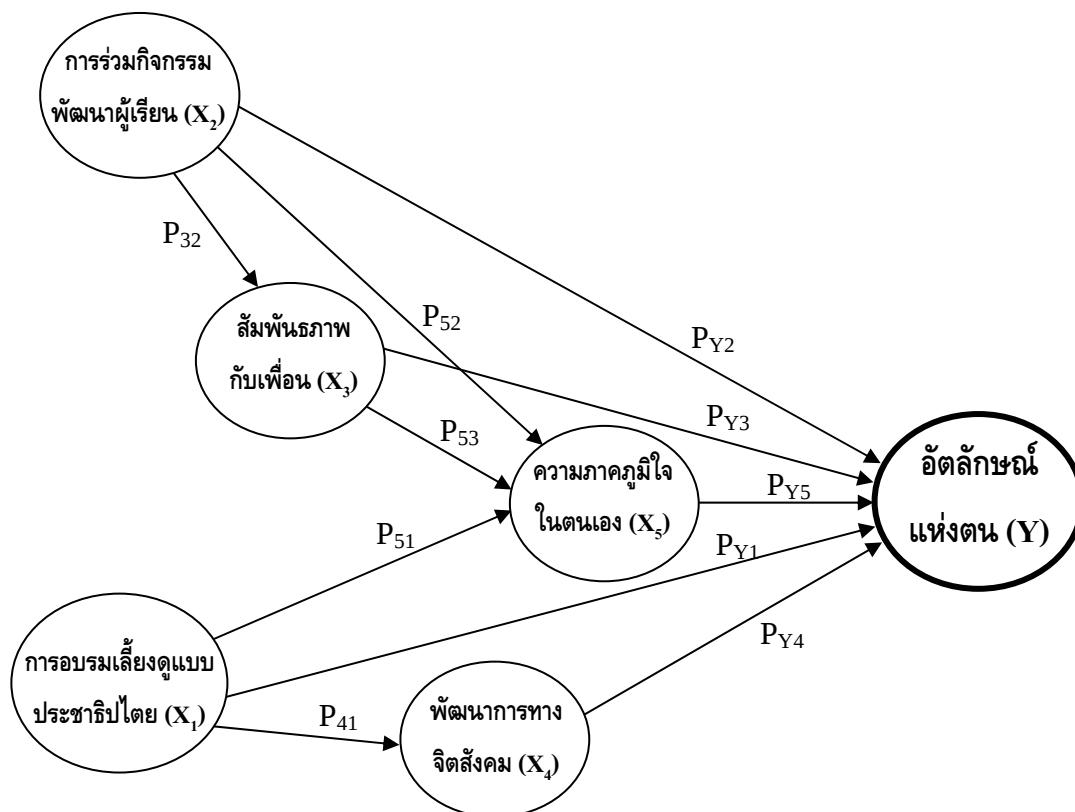
1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่
 - 1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Parental Style)
 - 1.2 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (Student Activities Participation)
 - 1.3 สัมพันธภาพกับเพื่อน (Relationship Among Friends)
 - 1.4 พัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development)
 - 1.5 ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem)
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ อัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ ทฤษฎีอิริคสัน แนวคิดของมาร์เซีย, วอเตอร์แมน และคนอื่น ๆ, รัชนี ลาซโรจน์, ปรีชา ธรรมมา, ประสาท อิศรปริดา งานวิจัยของ งามตา วนินทานนท์ และคนอื่น ๆ, สุรพงษ์ ชูเดช, จริยกุล ตรีสุวรรณ, เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวน่าจะมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ดังนี้

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลให้วัยรุ่นมีพัฒนาการตามวัย ซึ่งตามทฤษฎีของอิริคสัน การที่บิดามารดาให้ความรัก ความอบอุ่น ให้การสนับสนุนแก่เด็ก จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางจิตสังคมทางบวก ซึ่งการพัฒนาการทางจิตสังคมจะพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทางจิตสังคมในขั้นต้นมีผลต่อการพัฒนาในขั้นตอนต่อไป และในแต่ละขั้นจะพัฒนามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 ได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ส่งผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่น ประกอบกับวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน การได้ร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทำให้วัยรุ่นได้เรียนรู้การทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อน เรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นซึ่งส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ทำให้วัยรุ่นรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้นมีผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น และเมื่อมีความสำเร็จในการทำกิจกรรมและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนก็จะส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเมื่อวัยรุ่นมี

ความภาคภูมิใจในตนเองก็จะส่งผลให้วัยรุ่นมั่นใจในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งจากความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถเขียนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานของอัตลักษณ์แห่งตน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ตัวแปรปัจจัยได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

2. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ตัวแปรปัจจัยได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน มีอิทธิพลทางอ้อม โดยผ่านพัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง

3.2 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเอง

3.3 สัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านความภาคภูมิใจในตนเอง

3.4 พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน

3.5 ความภาคภูมิใจในตนเองมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity) หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่รู้จักและเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกอย่างสมเหตุสมผล รับรู้ในความสามารถ ความต้องการของตน และมีแนวทางในการดำเนินชีวิตได้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของตนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ลักษณะทางกาย (Physical) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่รู้จักและเข้าใจลักษณะทางกายของตนเอง ยอมรับในรูปร่างลักษณะทางกายของตนเอง พอใจในลักษณะรูปร่างหน้าตาของตนเอง รับรู้ในความแข็งแรงของร่างกาย ความสามารถทางการกีฬาต่าง ๆ และมีความเป็นตัวของตัวเองในการแต่งกาย การแสดงท่าทาง และการพูดจา

1.2 การประกอบอาชีพ (Occupation) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่รับรู้เกี่ยวกับความสามารถ ความสนใจ และความต้องการในการประกอบอาชีพของตนเอง ยอมรับในความสามารถของตนเอง สามารถตัดสินใจในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง มีการวางแผนในการเรียนการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจอยู่เสมอ

1.3 ปรัชญาในการดำเนินชีวิต (Philosophical Life Style) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่รู้จักและเข้าใจรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง มีคติประจำใจเพื่อยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต มีแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของตน

1.4 บทบาททางเพศ (Sex Roles) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่รู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ยอมรับความแตกต่างทางเพศของบุคคล แสดงลักษณะความเป็นชาย/ความเป็นหญิงได้เหมาะสมกับเพศของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม มีความมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองในการแสดงออกตามเพศของตน

1.5 การคบเพื่อน (Friendship) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่รู้จักและเข้าใจตนเองในการคบเพื่อน คบเพื่อนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เช่น มีความประพฤติดี หลีกเลียงกิจกรรมที่เป็นโทษ ร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับเพื่อนทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ

1.6 กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่สามารถเลือกกิจกรรมยามว่างที่เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง มีจิตใจแจ่มใส และมีความสุขเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น และเข้าร่วมกิจกรรมนั้นอย่างสม่ำเสมอ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Parental Style) หมายถึง วิธีการที่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ใกล้ชิดนักเรียนปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งด้านคำพูด การกระทำ ความรู้สึก ที่ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ได้รับความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ การสนับสนุน และการอธิบายด้วยเหตุผล ได้รับการยอมรับและการยกย่อง มีอิสระในการทำกิจกรรมและการตัดสินใจ ยอมรับในความสามารถและความคิดเห็นของนักเรียน สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของ นิกร ขวัญเมือง (2545)

3. การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (Student Activities Participation) หมายถึง นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยเป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและในปัจจุบัน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมส่งเสริมสาระการเรียนรู้ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมตามความถนัด ความสนใจ กิจกรรมชุมนุมหรือชมรม กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมยุวกาชาด กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมนิทรรศการ กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมการณรงค์ในโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมพัฒนาชุมชน

4. สัมพันธภาพกับเพื่อน (Relationship Among Friends) หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกต่อเพื่อนในด้านการเรียนและด้านส่วนตัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ รู้จักการให้และการรับ รู้จักเคารพในสิทธิ์ของผู้อื่น สนใจในความรู้สึกของเพื่อน การให้กำลังใจ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดจนยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนของจริยกุล ตรีสุวรรณ (2542) และแบบสอบถามของ ธนัญญา คนอยู่ (2547)

5. พัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่แสดงความรู้สึกและการรับรู้ว่าเขาตนมีความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในพัฒนาการแต่ละช่วงตามทฤษฎีอีริกสันขั้นที่ 1 ถึง 4 ได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคมของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533)

6. ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่สามารถประเมินคุณค่าตนเองตามความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ในด้านความสำคัญ รู้สึกว่าเขาตนเป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเองของ สุพัตรา พันธูร (2546)

7. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ หมายถึง ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ที่มีอิทธิพลโดยตรงหรือทางอ้อม หรือทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน

8. นักเรียน หมายถึง ผู้ที่เรียนในช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6) ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

9. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีวุฒิปริญญาโทขึ้นไปในสาขาวิชาการศึกษาจำนวน 2 ท่าน สาขาจิตวิทยาการศึกษาจำนวน 2 ท่าน และสาขาพฤติกรรมศาสตร์จำนวน 1 ท่าน รวมเป็น 5 ท่าน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้วอย่างน้อย 5 ปี เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามที่ได้นิยามไว้ในแต่ละพฤติกรรมที่ต้องการวัด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ที่มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนและทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.1 ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.4 องค์ประกอบของอัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.5 การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน
 - 1.6 การวัดอัตลักษณ์แห่งตน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
 - 2.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู
 - 2.2 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู
 - 2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 2.4 การวัดการอบรมเลี้ยงดู
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.2 เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.3 หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.4 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.5 แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.6 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 3.7 การวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน
 - 4.1 ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน
 - 4.2 ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

- 4.3 สาเหตุของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น
- 4.4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน
- 4.5 สัมพันธภาพกับเพื่อนกับอัตลักษณ์แห่งตน
- 4.6 การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจิตสังคม
 - 5.1 ความหมายของพัฒนาการทางจิตสังคม
 - 5.2 พัฒนาการทางจิตสังคมกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 5.3 การวัดพัฒนาการทางจิตสังคม
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 6.1 ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 6.2 ความสำคัญของความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 6.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 6.4 องค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 6.5 ความภาคภูมิใจในตนเองกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 6.6 การวัดความภาคภูมิใจในตนเอง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน
 - 7.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยภายในประเทศ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีผู้ใช้คำแตกต่างกัน ดังนี้ ดวงเดือน ศาสตราภักดิ์ (2535) และ งามตา วรินทร์านนท์ และดุชนิ โยเหลา (2547) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (ego identity) ดวงเดือน พันธุมนาวัน (2541) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งอีโก้ (ego identity) พรรณี ชูทัย เจนจิต (2538) และนพมาศ อึ้งพระธีรเวคิน (2546) ใช้คำว่า เอกลักษณ์ (identity) ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540) และระพีพันธ์ ฉายวิมล (2545) ใช้คำว่าอัตลักษณ์แห่งตน (identity) ประสาท อิศรปริดา (2547) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (identity) จรรจา สุวรรณทัต (2545) ใช้คำว่า เอกลักษณ์เฉพาะตัว (self identity) และปรีชา ธรรมา (2548) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (self identity) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า อัตลักษณ์แห่งตน (self identity) เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเป็นคำที่ชัดเจน และเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่บุคคลจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน (self identity) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity)

ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity) ได้มีผู้ให้ความหมายที่สำคัญ ๆ ดังนี้

อีริกสัน (Erikson. 1968: 157) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง ความสามารถของบุคคลช่วงวัยรุ่นในการผสมผสานระหว่างลักษณะภายในตน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลกับลักษณะภายนอกคือประสบการณ์จากสังคมรอบด้าน แล้วสามารถประเมินหรือตัดสินใจด้วยตนเองได้ว่าตนเองนั้นคือใคร มีความสามารถอะไร ควรจะมีความเชื่อ และดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความเป็นลักษณะเฉพาะตัว และลักษณะที่เหมือนกับบุคคลอื่นผสมกลมกลืนอยู่

มาร์เซีย (เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. 2540: 8-9 ; อ้างอิงจาก Marcia. 1975) กล่าวถึง อัตลักษณ์แห่งตนในลักษณะโครงสร้างแห่งตน (Self-Structure) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดภายในตัวบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงไปตามแรงขับ ความสามารถ ความเชื่อ และประวัติความเป็นมาในการปรับตัวของแต่ละคน ถ้าบุคคลมีโครงสร้างของพัฒนาการที่ดีก็จะทำให้มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้ถึงความเหมือนและความแตกต่างของตนกับผู้อื่น เข้าใจจุดเด่นและจุดด้อยของตนทำให้เกิดการกำหนดแนวทางของตนเอง ถ้ามีโครงสร้างพัฒนาการที่ไม่ดีทำให้เกิดความสับสนในตนเอง ส่วนความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนด้านเนื้อหา นั้นประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ค่านิยม และความเชื่อที่บุคคลได้ตกลงใจอย่างไม่มีข้อสงสัย การตกลงใจนี้ต้องมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้ว จึงเลือกจุดมุ่งหมายและความเชื่อนั้นอย่างเหมาะสมกับแนวทางวัตถุประสงค์และวิถีชีวิตของตน

ออฟเฟอร์ และคนอื่น ๆ (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 16 ; อ้างอิงจาก Offer; & et al. 1981: 11) ได้สรุปความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนว่าเป็นการที่วัยรุ่นมีความเข้าใจต่อตนเองและผู้อื่น และเรียนรู้ว่าจะเชื่อมความสัมพันธ์กับคนอื่นขณะที่ต้องการความเป็นตัวของตัวเองและอิสระ โดยอาศัยประสบการณ์จากกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรมในวัยเด็ก

แฟรกเจอร์ และแฟดิแมน (Frager; & Fadiman. 1984: 159) ได้สรุปความหมายและปัจจัยในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนว่า อัตลักษณ์แห่งตนเป็นการให้คุณค่าและการฝึกความอดทน สร้างจากพื้นฐานทางสังคม การสนับสนุนจากครอบครัว มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

วอเตอร์แมน (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 15; อ้างอิงจาก Waterman. 1988) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตนในความหมายของอีริกสัน หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยม จุดมุ่งหมายและการแสดงตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ยอมรับว่าตนเองแตกต่างจากบุคคลบางคนและเหมือนกับบุคคลอื่นในบางเรื่อง

ไรซ์ (Rice. 1996: 36) ได้สรุปความคิดของนักจิตวิทยาหลายท่าน และเสนอว่าอัตลักษณ์แห่งตน เป็นผลรวมของการรับรู้ที่ตนเองเป็นอย่างไร มีบทบาททางสังคมอย่างไร ผู้ที่มีความสำเร็จในการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน จะมีการยอมรับตัวเองสูง และอัตลักษณ์แห่งตนเกิดได้จากการพัฒนาทางด้านร่างกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมคติ และบุคลิกภาพ

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 16) ได้สรุปว่า อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง ความเข้าใจในตนเองว่า ตนเป็นใคร มีความคิดในเรื่องการแสดงออกของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตในแนวทางใดทางหนึ่ง ยอมรับในความแตกต่างและความเหมือนกันของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ อัตลักษณ์แห่งตนพิจารณาจากความหมายแบ่งออกเป็นสองด้าน คือ ด้านโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาได้ดี ทำให้บุคคลปรับตัวได้และบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน ส่วนโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาไม่ดี ทำให้บุคคลปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดความสับสนทางอัตลักษณ์แห่งตน และด้านที่สอง คือ ด้านเนื้อหาที่บุคคลได้รับจากประสบการณ์ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ทำให้บุคคลแสดงออกอย่างเหมาะสมตามช่วงชีวิตแล้วบุคคลก็จะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน

เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี (2540: 9) ได้สรุปความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนว่า หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด และการรับรู้เกี่ยวกับตนเองว่าตนเป็นใคร มีร่างกาย นิสัย อารมณ์ ค่านิยม ความเชื่อ และในการแสดงออกของตนแตกต่างหรือเหมือนกับบุคคลอื่นในเรื่องใด และถ้าบุคคลมีโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาดี จะทำให้บุคคลปรับตัวได้ และบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน ส่วนโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาไม่ดี ทำให้บุคคลปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดความสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541: 14) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตนในความหมายของอีริคสัน หมายถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดจากการรู้จักตนและการยอมรับตนว่ามีลักษณะที่คงที่และต่อเนื่องมาตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ในขณะที่เดียวกันบุคคลก็เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนตามที่สังคมและวัฒนธรรมของตนกำหนดไว้ และมองเห็นว่าลักษณะความรู้ ความสามารถ และความต้องการของตนนั้น สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและคนรอบข้าง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองว่าตนเองจะสามารถ “ทำทุกอย่างได้ดี” ตามมาตรฐานของตนเองและของสังคมไปพร้อมกัน โครงสร้างของอัตลักษณ์แห่งตนมีหลายองค์ประกอบหรือหลายด้าน ที่สำคัญคือ ด้านอาชีพการงาน ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศ และทางด้านค่านิยมอื่น ๆ

จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 8) ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนว่า หมายถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดจากการรู้จักและเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง และมั่นใจในตนเองซึ่งมีพื้นฐานมาจากการมีความไว้วางใจตนเองและผู้อื่น ความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่ม และมีความขยันหมั่นเพียร

จตุพร ลิ้มมันจรี (2544: 249) ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนว่า หมายถึง การให้คำจำกัดความของตนเองของบุคคล ในฐานะที่แยกแต่ละบุคคลออกมาจากบทบาท ทัศนคติ ความเชื่อและความปรารถนา โดยเกิดมาจากการสังเคราะห์เกี่ยวกับความต้องการในการปรับตัวทางด้านชีววิทยา จิตวิทยา และสังคม

ระพีพันธ์ ฉายวิมล (2545: 58) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบของความต้องการ ความสามารถ ความเชื่อของบุคคลแต่ละคน เพื่อแสดงถึงภาพพจน์ของตนเอง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือก และตัดสินใจเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ บทบาททางเพศ และปรัชญาการดำเนินชีวิต

เนาวรัตน์ อิมลัมธาร (2546: 39) ได้ให้ความหมายของสภาวะทางอัตลักษณ์แห่งตนว่า หมายถึง สภาวะที่บุคคลให้คำจำกัดความของตนเองในบทบาท ทักษะคติ ความเชื่อและความปรารถนา เป็นสภาวะที่คงอยู่เป็นรูปแบบของความต้องการภายใน ความสามารถ เป็นการรับรู้ในตนเองและทักษะทางการเมือง สังคม รู้ว่าตนเป็นใคร เป็นคนชนิดใด รู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต รู้ว่าต้องการอะไรจากชีวิต ต้องการเป็นบุคคลแบบใด มีความเชื่อทางศาสนา ค่านิยม และทัศนคติอย่างไร โดยเกิดจากการสังเคราะห์เกี่ยวกับความต้องการในการปรับตัวทางด้านชีววิทยา จิตวิทยา และสังคม ที่บูรณาการมาจากการที่ได้เห็นได้ยินและเข้าไปมีส่วนร่วม สังคม ทำให้เกิดการคัดเลือกและสะสมบุคลิกลักษณะที่ตนต้องการ แยกได้เป็น 2 ด้านคือ สภาวะอัตลักษณ์แห่งตนในโนภาพ ได้แก่ มโนภาพทางอาชีพ การเมือง ศาสนา และปรัชญาในการดำเนินชีวิต และสภาวะอัตลักษณ์แห่งตนระหว่างบุคคล ได้แก่ รูปแบบการมองบทบาททางเพศ สัมพันธภาพ กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ

ปรีชา ธรรมา (2548: 49) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง ลักษณะอันเป็นเอกภาพภายในตนของบุคคลอันเนื่องมาจากผลของการบูรณาการของพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุคคลในแต่ละระดับอายุ อัตลักษณ์แห่งตนเปลี่ยนแปลงไปตามวัยและประสบการณ์ และสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของบุคคลนั้น

จากความหมายของอัตลักษณ์แห่งตนดังกล่าวสรุปได้ว่า อัตลักษณ์แห่งตน หมายถึง โครงสร้างของบุคลิกลักษณะของบุคคลในการรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองและเป็นตัวของตัวเอง รู้ว่าตนเองเป็นใคร มีความสามารถ ค่านิยม ความเชื่อ และมีเป้าหมายในชีวิตอย่างไร มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลที่จะทำสิ่งที่ดีตามมาตรฐานของตนเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคมที่ตนอาศัยอยู่

1.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน

1.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development Theory) ของอีริกสัน มีความเชื่อและให้ความสำคัญต่อตัวบุคคล (Self) การแสวงหาอัตลักษณ์ (Identity) และการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น (ระพินทร์ ฉายวิมล. 2545: 54) โดยอีริกสันมีความคิดพื้นฐานในการพัฒนาทฤษฎี ดังนี้ (ประสาธ อิศรปรีดา. 2547: 78-79; อ้างอิงจาก Tribe. 1982: 4-6; Woolfolk. 1993: 66)

1. มนุษย์ทุกคนมีความคิดพื้นฐานอย่างเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางจิตสังคมของเด็กซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะมีแบบแผนการพัฒนาเป็นเช่นเดียวกันในทุกสังคม
2. พัฒนาการจะเป็นไปตามลำดับขั้น โดยพัฒนาการขั้นที่สูงขึ้นจะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการพัฒนาในขั้นต้นแล้ว
3. ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ จะแบ่งพัฒนาการทางจิตสังคมออกเป็นขั้น ๆ ในแต่ละขั้นจะมีปมขัดแย้งซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ (Crisis) ที่แต่ละบุคคลจะต้องประสบวิกฤตขัดแย้งนี้จะแตกต่างกันไปตามขั้นของการพัฒนาการ

4. วิกฤตขัดแย้งในแต่ละขั้นหรือในแต่ละช่วงอายุเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะบุคคลจะต้องพัฒนาความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งจากความรู้สึก 2 อย่างที่ตรงข้ามกัน ความรู้สึกอย่างหนึ่งเป็นข้อบวก และความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งเป็นข้อลบ

5. การพัฒนาทางจิตสังคม คือการผ่านพ้นวิกฤตขัดแย้งจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง การพัฒนาที่ดีก็จะก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลได้พัฒนาความรู้สึกในทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบ

อีริคสัน (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 19; อ้างอิงจาก Erikson. 1975: np) ได้เสนอความสำคัญของภาวะวิกฤตของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Crisis) ในทางจิตวิทยาและสังคมเนื่องจาก

1. เป็นการพัฒนาการของบุคลิกภาพที่ต่อเนื่อง จนเป็นความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ ในโลก (รวมถึงส่วนที่อยู่ในจิตสำนึกด้วย) วัยรุ่นจะพิจารณาตนเองจากลักษณะทางร่างกาย อารมณ์ พรสวรรค์ (ความเก่ง และความอ่อนแอ) รูปแบบพื้นฐานทางการคิด เพื่อนำไปเป็นบทบาทในการดำเนินชีวิต การเลือกอาชีพ การให้คุณค่า ความต้องการที่ปรึกษา ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน และการเริ่มต้นบทบาททางเพศ

2. วัยรุ่นเป็นช่วงที่มีจิตสำนึก (Conscious) สูงสุด มีการรับรู้ความจริงเกี่ยวกับตนเอง มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ มีความสามารถในการพิจารณาความขัดแย้งและลดความขัดแย้งลงได้ การเรียนรู้ที่จะสร้างความคาดหวังและการทำให้สำเร็จตามคาดหวัง

3. เป็นช่วงเวลาที่มีการหลอหลอมพัฒนาการทางร่างกาย ความคิด และสังคม แล้วพัฒนาเป็นตัวบุคคลนั้นในอนาคต ถือเป็นช่วงหนึ่งของชีวิตที่ไม่สามารถย้อนกลับมาได้

4. เป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องจากวัยเด็ก และส่งผลต่อวัยผู้ใหญ่

เวลาของการพัฒนาเพื่อจะผ่านจุดวิกฤตในช่วงวัยรุ่นนั้น อีริคสัน เรียกว่า Moratorium ซึ่งการผ่านช่วงนี้ได้อาจใช้เวลาเป็นเดือน เป็นปี หากผ่านช่วงนี้ได้ดี จะถือว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Achievement) แต่การจะผ่านขั้นนี้ได้ดีนั้นจะต้องอาศัยหลายๆ ปัจจัย ตั้งแต่ความต่อเนื่องด้านการปรับตัว ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน โดยอัตลักษณ์แห่งตนจะได้จากการพัฒนาการในขั้นต้น อีริคสันให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์แห่งตน เนื่องจากพบว่าผู้ที่มีอาการทางจิตในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย และวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นจะเกิดจากการล้มเหลวของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน ทำให้มีความคิดสับสน ไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไร ต้องการอะไร มีการแยกตัว ไม่รับรู้ความจริง บางคนมีพฤติกรรมถดถอยไปสู่ช่วงทารก บางคนมีพฤติกรรมที่เกเร ลักษณะความล้มเหลวนี้นี้ล้วนแต่ขัดขวางต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

การพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนจะพัฒนาจากการไม่มีอัตลักษณ์แห่งตน ไปสู่การมีอัตลักษณ์แห่งตน กระบวนการพัฒนาจะเป็นการขัดแย้งระหว่างคุณลักษณะภายใน (การเปลี่ยนแปลงทางสรีระตามวัย ความต้องการ และความสามารถของบุคคล) กับคุณลักษณะภายนอก (ข้อเรียกร้องทางสังคม) บุคคลจะผ่านพ้นวิกฤตแต่ละครั้งได้ด้วยคุณลักษณะภายในของบุคคลที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น มีการตัดสินใจที่ถูกต้องมากขึ้น และมี

ความสามารถที่จะทำตามมาตรฐานของสังคมที่เกี่ยวข้อง วิกฤตการณ์ทางบุคลิกภาพจะปรากฏเพื่อการปรับตัวในแต่ละขั้นจะต้องมีการตกลงใจที่ถูกต้องเพื่อแก้ไขภาวะวิกฤติ ถ้าหากสามารถทำตามมาตรฐานของตนเองและสังคมแล้ว ผลที่หลงเหลือซึ่งเป็นทางบวกจะทำให้บุคคลเข้มแข็งขึ้น ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและสังคมอันเป็นพื้นฐานให้บุคคลสามารถแก้ไขภาวะวิกฤติในระยะต่อมาได้ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 18)

อีริกสัน (Erikson) ได้เสนอขั้นต่าง ๆ ของการพัฒนาทางจิตสังคมไว้เป็นขั้นตอนตลอดชีวิต โดยมีความเชื่อว่าชีวิตจะต้องผ่านขั้นตอนความขัดแย้งและการแก้ไข และการได้มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและบุคคล จะเป็นการพัฒนาให้คนในแต่ละวัยผ่านความขัดแย้งไปได้ก่อนที่จะก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง และได้กำหนดลักษณะเฉพาะไว้เป็น 8 ขั้น ตลอดช่วงชีวิตดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจ – ไม่ไว้วางใจผู้อื่น (Trust Versus Mistrust) เป็นการพัฒนาในช่วงทารก ตั้งแต่อายุแรกเกิด ถึง 1 ปี ช่วงนี้เป็นการพัฒนาความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นวัยเริ่มแรกของชีวิตที่ยังต้องการการดูแลจากผู้อื่น ความสุขของเด็กวัยนี้อยู่ที่ปากและกิจกรรมหลักคือ การให้อาหาร และแม่คือคนที่ดูแลความต้องการของเด็ก และพัฒนาการที่ดีของเด็กขึ้นอยู่กับคุณภาพของการดูแล ซึ่งไม่ได้ขึ้นกับปริมาณอาหารเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการได้รับการตอบสนองทางด้านจิตใจคือการได้รับความรัก ความรู้สึกอบอุ่น มั่นคงที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ถ้าเขาได้รับการตอบสนองในสิ่งต่าง ๆ ที่เขาต้องการอย่างเพียงพอก็จะเป็นผลให้พัฒนาความรู้สึกไว้วางใจในประสบการณ์ใหม่ที่เขาได้รับ (นวลละอ อสุภาผล. 2527: 77)

ตามแนวความคิดของอีริกสัน (นพมาศ อึ้งพระธีรเวคิน). 2546: 136-137) ถ้าแม่รักลูก และมีความคงเส้นคงวาในการเลี้ยงลูก เด็กก็จะมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจ ความสำเร็จขั้นแรกของทารกคือการที่เขายอมปล่อยให้คนเลี้ยงคลาดสายตา ทั้งนี้เพราะเขามีความมั่นคงทางใจ เพราะรู้ว่าเธอจะกลับมาหาเขาเขาจะไม่ร่อนรนใจอย่างไม่มีเหตุผล ความไว้วางใจขั้นพื้นฐานไม่ได้เกิดจากความรู้สึกด้านเดียว แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างแม่กับลูก ไม่เพียงแต่ความน่าไว้วางใจของแม่จะทำให้เด็กไว้วางใจ แต่ตัวเด็กก็มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความไว้วางใจ พอเด็กเริ่มมีฟันเด็กจะเริ่มกัด เด็กจะต้องเรียนรู้ว่ากัดไม่ได้ มิฉะนั้นแม่จะออกห่างด้วยความโกรธและเจ็บปวด ถ้าเด็กได้เรียนรู้ว่าถูกต้องในขั้นนี้แม่ก็จะไว้วางใจลูก และทั้งแม่และลูกก็จะสัมพันธ์กันอย่างผ่อนคลายและมีความสุขในความสัมพันธ์ต่อกัน ในทางตรงกันข้ามความรู้สึกไม่ไว้วางใจนั้นเกิดจากตัวแม่มีอารมณ์ที่พึงไม่ได้ เหนียวและปฏิเสธลูก แม่ขาดคุณสมบัติที่จะให้ลูกพึ่งไม่ดูแลลูก ทำให้เด็กคับแค้น โกรธเคือง และโมโห ทำให้เด็กยิ่งเรียกร้องและยิ่งไม่มีเหตุผล ความรู้สึกที่ถูกทอดทิ้งจะทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ และความรู้สึกของความสูญเสีย ซึ่งความรู้สึกนี้จะมีผลต่อพัฒนาการในขั้นต่อไป

ถ้าความสัมพันธ์โดยทั่วไปกับแม่เป็นไปในเชิงบวกมากกว่าลบ เด็กจะมีเจตคติต่อผู้อื่นที่ไว้วางใจมากกว่าไม่ไว้วางใจ อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีสุขภาพจิตดีจะไม่ไว้วางใจผู้อื่นเต็มที่ เพราะบุคคลดังกล่าวจะซื่อเกินไป เชื่อคนง่ายไปและจะถูกทำร้ายง่ายเกินไป การมีความไม่ไว้วางใจเล็กน้อยจึงเป็นเรื่องที่ดี ทั้งนี้เพราะในสังคมมีบุคคลที่อันตราย ความระมัดระวังจึงมีความสำคัญต่อการอยู่รอด และปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาในช่วงวัยทารกคือ ความหวัง (Hope) เด็กในวัยนี้จะเรียนรู้ว่าความหวังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนาความรู้สึกเป็นอิสระ – ความละอาย ความไม่แน่ใจ (Autonomy Versus Shame and Doubt) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนต้น อายุ 2 ปี ถึง 3 ปี ในช่วงนี้กล่อมเนื้อของเด็กเริ่มมีวุฒิภาวะทำให้เด็กเริ่มรู้จักควบคุมกล่อมเนื้อ เริ่มเรียนรู้กฎ คำสั่ง จากการฝึกหัดและการควบคุมของบิดามารดา โดยเฉพาะการฝึกการขับถ่าย ทั้งขับถ่ายปัสสาวะ อุจจาระจะเป็นไปตาม กฎระเบียบของสังคม (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 137) รวมไปถึงการให้อิสระในการกระทำต่าง ๆ เช่น การวิ่งเล่น การปีนป่าย หรือการรับประทานอาหาร เป็นต้น เด็กวัยนี้จะรับรู้ว่ามีพลังจากการประสานความสมดุลระหว่างการให้อิสระกับการควบคุมของบิดามารดา บิดามารดาที่ไม่มีความอดกลั้น และชอบขู่ตักเตือนเด็กเสมอ ๆ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกละอาย ไม่กล้าและเต็มไปด้วยความสงสัยและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (ประณต คำจิณ. 2526: 159)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้คือ ความมุ่งมั่น (Will) เป็นการให้ความเหมาะสมในการควบคุมตนเอง ทำให้เด็กมีประสบการณ์เรียนรู้ความละอายและการไม่ละอาย การพัฒนาความมุ่งมั่นนี้ทำให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถควบคุมแรงขับ แรงกระตุ้น และรู้จักกฎ ระเบียบ และหน้าที่ (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 137-138) หากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดี หรือทางลบจะเกิดการพัฒนาความละอาย นำไปสู่ความไม่แน่ใจในตนเอง เกิดความสงสัยในความสามารถที่จะทำอะไรด้วยตนเอง อีริคสันเชื่อว่าถ้าเด็กได้รับประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกละอาย หรือเคลือบแคลงสงสัยมาก ๆ จะขาดความมั่นใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดไป (ประสาธ อิศรปริดา. 2547: 82)

ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม – ความรู้สึกผิด (Initiative Versus Guilt) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนกลาง อายุ 4 ปี ถึง 6 ปี ช่วงนี้ถือว่าเป็นช่วงที่เด็กเปิดตนเองสู่โลก เพราะเด็กจะมีความสามารถในการเคลื่อนไหวค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารและอธิบายความต้องการของตนเองได้ เริ่มมีการพัฒนาทักษะ การรับรู้ ความคิด สติปัญญา เด็กจะอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ช่างซักถาม มีจินตนาการและมีความคิดทำสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง มีการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ จากบิดามารดา เพื่อนฝูงและบุคคลที่แวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการเล่นโดยใช้บทบาทสมมติแสดงเป็นคนโน้นคนนี้ ทำให้ได้ซักถามบทบาททางสังคม (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 138)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้ คือ ความมุ่งหมาย (Purpose) ซึ่งเป็นความกล้าหาญในการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยไม่ถูกยับยั้งจากความฝันหรือความกลัว การพัฒนาความคาดหวังนี้มีพื้นฐานมาจากการเล่น เพราะการเล่นทำให้ได้คิด ได้วางแผน ได้เรียนรู้สังคม การพัฒนาในวัยนี้จะเป็นช่วงของการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ทำให้เป็นคนที่มีจุดมุ่งหมายไม่ท้อถอยเมื่อรู้สึกผิด มีจินตนาการกว้างไกล ในทางที่ดี ดังที่ประสาธ อิศรปริดา (2547: 82) กล่าวว่า เด็กในช่วงนี้เริ่มแสดงความรับผิดชอบพร้อมกับความต้องการความมั่นใจจากผู้ใหญ่ว่า ความคิดของเขาเป็นสิ่งที่ดี เป็นที่ยอมรับ ฉะนั้นผู้ปกครองจึงควรยอมรับให้เขาทำสิ่งแปลกใหม่ เพราะถ้าความต้องการที่จะแสดงออกหรือทำในสิ่งที่แปลกใหม่ไม่ได้รับการยอมรับหรือ

ทำแล้วถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ เด็กจะเกิดความรู้สึกผิด (Guilt) ซึ่งหากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดีหรือทางลบจะเกิดการพัฒนาความรู้สึกผิดโดยปราศจากเหตุผล

ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาความพากเพียร – ความรู้สึกเป็นปมด้อย (Industry Versus Inferior) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนปลาย อายุ 7 ปี ถึง 12 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน โรงเรียนจึงกลายเป็นสนามชีวิตอีกแห่งหนึ่ง เป็นช่วงของการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และประติสัของต่าง ๆ เด็กเกิดความขยันขันแข็ง เด็กจะพยายามเรียนรู้วิธีการทำงานให้สำเร็จโดยมีครูเป็นบุคคลสำคัญในชีวิต การรับอัตลักษณ์เชิงบวกของครูจะทำให้เด็กพัฒนาตนที่เข้มแข็ง ครูที่มีความไวต่อความรู้สึกและเข้าใจเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกตัวเองมีความสามารถ และเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับหน้าที่ในอนาคต (นพมาศ อึ้งพระธีรเวคิน). 2546: 139-140) เด็กวัยนี้ทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อนมากขึ้น ต้องการความสำเร็จในการทำกิจกรรม ต้องการได้รับการยอมรับ ความชื่นชมของบุคคลอื่น จึงเป็นเด็กที่มีความกระตือรือร้น มีความขยันหมั่นเพียร หากได้รับการสนับสนุนจะมีความภาคภูมิใจในตนเอง (ปรีชา ธรรมา. 2546: 30)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้ คือ การฝึกหัดจนชำนาญ (Competence) ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้การทำงาน การพัฒนาทักษะพื้นฐานของมนุษย์ การฝึกหัดจนชำนาญนี้เด็กจะสร้างได้จากการเรียนรู้ การถูกคาดหวังจากสังคม การเรียนรู้สิ่งที่ตนเองชอบและควรมีการปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จ การพัฒนาในวัยนี้จะเป็นช่วงของการพัฒนาความสามารถในการทำงาน ความพากเพียรและความตั้งใจในการทำงาน จากงานวิจัยของ จอร์จ และคาโรไลน์ (ประสาธ อิศรปริดา. 2547: 84) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับเด็กเพศชายจำนวน 450 คน เป็นเวลาถึง 35 ปี โดยเริ่มตั้งแต่สมัยที่เด็กอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ พบว่าเด็กที่มีความวิริยะอุตสาหะ และทุ่มเทกายใจในการทำงานในวัยเด็ก จะสามารถปรับตัว มีแรงจูงใจในการทำงาน และมีรายได้ดีเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ และพบว่าความมานะพยายามในการทำงานในวัยเด็กเป็นตัวพยากรณ์ (Predictor) ความสำเร็จในอาชีพได้ดีกว่าความสามารถทางเชาวน์ปัญญา และพื้นฐานทางครอบครัวอีกด้วย ซึ่งหากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดี หรือทางลบจากการขาดประสบการณ์ในการเรียนรู้ หรือการถูกจำกัดการกระทำทั้งการเป็นผู้นำและผู้ช่วย การถูกบังคับให้ทำงานมากเกินไป การถูกคาดหวังมากเกินไปจะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกมีปมด้อย และไม่เต็มใจทำงานให้สำเร็จ

ขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน – ความสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Versus Identity Confusion) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยรุ่น อายุ 13 ปี ถึง 19 ปี เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา วัยรุ่นเริ่มต้องการความเป็นอิสระ ต้องการทิ้งภาพของตนเองอย่างเ็นเด็กเพื่อเข้าถึงภาพตัวเองอย่างเ็นผู้ใหญ่ ต้องการหลุดพ้นจากการควบคุมของผู้ใหญ่เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง ค้นหาบทบาทของตนเอง เพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ ความปรารถนาในชีวิต ปรัชญาในชีวิต อาชีพที่ตนประสงค์ เพื่อนต่างเพศที่ตนปรารถนาจะคบหรือจะเลือกเป็นคู่ครอง ความถนัดเฉพาะตน ในขณะเดียวกันก็ผสมผสานลักษณะเฉพาะตนในแง่มุมต่าง ๆ ให้เข้ากันได้กับความเป็นจริงของครอบครัว วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม ของกลุ่มเพื่อนร่วมวัย (ศรีเรือน แก้วกังวาล.

2540: 39; ระพินทร์ ฉายวิมล. 2545: 58) โดยอาศัยการรวบรวมประสบการณ์จากการพัฒนาตนใน 4 ขั้นที่ผ่าน มาพัฒนาเป็นอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งเป็นการที่วัยรุ่นสามารถรวบรวมประสบการณ์ในอดีตเพื่อพัฒนาตนเองใน ปัจจุบันและอนาคต มีความสามารถในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่เป็นงานที่ยากขึ้นตามลำดับ ความเป็นตัวของ ตัวเอง (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 26; อ้างอิงจาก Sroufe; & Others. 1992: 518) รวมทั้งการมี ความรู้สึกมีคุณค่า สามารถอาศัยพึ่งพาตนเองได้ มีชีวิตที่เป็นอิสระและสามารถให้และรับความรักจากผู้อื่นได้ทั้ง ความรักแบบเพื่อนสนิทเพศเดียวกันหรือเพื่อนต่างเพศ (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 26; อ้างอิงจาก Balk. 1995: 131; Garrod. 1992)

ในช่วงวัยรุ่นเด็กจะพัฒนาความซื่อสัตย์ (Fidelity) ซึ่งได้มาจากการยืนยันของอุดมการณ์ และความจริงที่ได้รับจากการรับรองของเพื่อน วิวัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนขึ้นอยู่กับความต้องการของมนุษย์ ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของคนพิเศษ เช่น การมีการรวมตัวเพื่อปรับปรุงสังคม ที่มีปัญหา ทำให้เด็กรู้สึกว่ามีชีวิตมี เป้าหมาย มีความหมาย นั่นคือเป้าหมายหรืออุดมการณ์เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กให้ความหมายกับสิ่งแวดล้อมได้ (นพมาศ ธีรเวคิน. 2534: 67) ผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนจะมีความผสมผสานกลมกลืนระหว่างความรู้สึก ความต้องการ ความสามารถ และการแสดงออก เป็นคนรู้ว่าตัวเองเหมาะสมกับอะไรในแต่ละสภาวะ และ ตามขั้นตอนพัฒนาการที่ตนเป็นอยู่ กระบวนการค้นหาตัวเองของวัยรุ่น จึงเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ซึ่งคาบเกี่ยว ระหว่างความเป็นวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ เช่น ความสนใจ ทัศนคติ ความถนัด การวางแผนการศึกษา การวางแผน ชีวิต ความชอบและไม่ชอบ ที่สำคัญที่กล่าวถึงกันมาก ได้แก่ อัตลักษณ์แห่งตนในด้านอาชีพการงาน และ อัตลักษณ์แห่งตนทางเพศ (รัชณี ลาซโรจน์. 2545: 264)

หากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดีหรือทางลบจะเกิดความสับสนในตนเอง ไม่เป็น ตัวของตัวเอง เหนงหงอย วิทกกังวล ตัดสินใจไม่ได้ รู้สึกว่าตนถูกทอดทิ้งจนอาจกลายเป็นอันธพาล ดิทยาเสพติด ขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 39; ระพินทร์ ฉายวิมล. 2545: 58) โดยจะแสดงออกในลักษณะที่ไม่แน่ใจว่าตนเป็นใคร รู้สึกว่าตนเอง ไม่มีความหมายหรือ ความสำคัญต่อใครเลย ทำให้เกิดการหลบหนีจากความเป็นจริง และอาจลุกลามถึงขั้นเป็นโรคจิตหรือ ฆ่าตัวตายได้ (รัชณี ลาซโรจน์. 2545: 265) ซึ่งดวงใจ กสานติกุล (2536: 848) ได้เสนอความผิดปกติ ของอัตลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นให้เห็นอย่างชัดเจน คือ วัยรุ่นจะรู้สึกกลัดกลุ้มใจ ไม่แน่ใจกับอัตลักษณ์ของ ตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความไม่แน่ใจเกี่ยวกับเป้าหมายอนาคต การเลือกอาชีพ สัมพันธภาพกับเพื่อน บทบาทและพฤติกรรมทางเพศ ค่านิยมด้านศาสนา ศีลธรรม และความจงรักภักดีกับหมู่คณะ โดยวัยรุ่นจะ สับสนไม่แน่ใจกับตัวเองว่าเป็นใคร ต้องการอะไร อาจมีพฤติกรรมถดถอยในลักษณะไม่กล้าตัดสินใจเอง ลังเล รู้สึกโดดเดี่ยว ว้าเหว เข้ากับใครไม่ได้ มักทำอะไรด้วยความวู่วาม ไม่คิดหน้าคิดหลัง อีกลักษณะหนึ่ง คือ มองตนเองแตกต่างจากผู้อื่นอย่างมาก โดยคิดว่าคนอื่นจะมองไม่เห็นความผิดปกติในตนเอง คิดว่าผู้อื่นไม่เข้าใจ ว่าตนเองเป็นอะไร และขณะที่ผู้อื่นไม่เห็นว่าเป็นเรื่องบีบคั้น กดดันอะไร แต่ตนเองจะมีความวิตกกังวล กลุ้มใจ ห่อเหี่ยว ลังเลใจ ทำให้อารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียว วู่วามและตัดสินใจผิด ๆ ได้ หรืออาจมีความรู้สึก

เมื่อหมดความกระตือรือร้นในการคบเพื่อน หรือการเรียน แยกตัวจากเพื่อน ไม่รวมกิจกรรม บางทีหยุดเรียน นั่งเล่นอยู่บ้าน คิดหมกมุ่นฝึกฝนในลัทธิการเมือง หรือศาสนา รู้สึกไม่พอใจในสภาพสังคมและชีวิต อาจถึงคิดสั้นฆ่าตัวตาย เนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ของการมีชีวิตอยู่ รู้สึกชีวิตไม่มีคุณค่า ส่งผลกระทบในด้านสังคม การงาน การศึกษาได้

การพัฒนาตนที่สมบูรณ์ของเด็กวัยรุ่นเมื่อสิ้นสุดวัย ได้แก่ การเห็นโครงร่างหรือตัวตนของเขาเองตามความเป็นจริง เช่น เข้าใจจุดเด่น จุดด้อยของตน ปรัชญาชีวิตของตน ความต้องการในชีวิตของตน และสามารถทำใจยอมรับตนเองอย่างที่มีที่เป็นจริง ๆ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 40; ระพีพันธุ์ นวยวิมล. 2545: 63)

ขั้นที่ 6 ขั้นพัฒนาความใกล้ชิดหรือสนิทสนม – การแยกตัว (Intimacy Versus Isolation) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยรุ่นตอนต้น อายุ 20 ปี ถึง 24 ปี เมื่อพ้นวัยรุ่นมาแล้วบุคคลรู้จักอัตลักษณ์แห่งตนและพร้อมผสมผสานอัตลักษณ์ของตนกับบุคคลอื่น มีความกระตือรือร้นที่จะเสริมอัตลักษณ์แห่งตนให้แข็งแกร่ง บุคคลแสวงหามิตรภาพอันสนิทสนม ดุดดื่ม แสวงหาคู่ครอง และเมื่อพบแล้วก็พร้อมที่จะร่วมชีวิตในไมตรีจิตอันสนิทเสนหา มีชีวิตเพศแบบผู้ใหญ่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ในช่วงก่อนอัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) อยู่ในขั้นแสวงหารูปแบบสำหรับตัว มักเป็นในลักษณะฉาบฉวย ผิดเพี้ยน ชีวิตเพศและชีวิตคู่ในช่วงพ้นวัยรุ่นมาแล้วต้องเป็นไปในแง่การร่วมแบ่งปันต่อกันและกัน มีความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน สำหรับบุคคลที่ไม่มีโอกาสพบชีวิตเพศก็ต้องมีมิตรอันสนิทสนมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไว้นับถือเชื่อใจและนับถือซึ่งกันและกัน (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 40)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนในช่วงนี้ คือ การสร้างไมตรีและความรัก (Love) กับบุคคลอื่นได้ เป็นไมตรีจิตและความรักแบบผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะมีเอื้อยไมตรีและความอาทรต่อกันและกัน เป็นความรักที่ต่างฝ่ายต่างอุทิศตนให้กันตลอดไป พลังของอิทธิของแต่ละคนก็ขึ้นอยู่กับคู่ของตนที่ยินดีและเลื่อมใสด้วยกัน มีกิจกรรมสร้างสรรค์และมีอุดมการณ์ร่วมกัน (นพมาศ ธีรเวคิน. 2534: 68) ผู้ที่ไม่สามารถสร้างความรู้สึกสนิทสนมจริงจังกับผู้ใดผู้หนึ่งได้ จะมีความรู้สึกอ้างว้างเดียวดาย ไม่สามารถเข้าถึงคนอื่นได้ หมกมุ่นกับตนเองและมีมนุษยสัมพันธ์แบบฉาบฉวย ชอบอยู่คนเดียว โดยไม่ยอมมีข้อผูกพันกับใคร ก่อให้เกิดปัญหาทางบุคลิกภาพได้

ขั้นที่ 7 ขั้นพัฒนาการสนใจบำรุงผู้อื่น – การใส่ใจหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง (Generativity Versus Stagnation) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยรุ่นใหญ่ - วัยกลางคน อายุ 25 ปี ถึง 64 ปี ผู้ใหญ่ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งจะได้พัฒนาอาชีพพร้อมกับมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้อื่น ความรับผิดชอบหลักของคนรุ่นนี้คือ การสร้างคนรุ่นใหม่และสั่งสอนแนะแนวพวกเขาให้ดี และไม่เพียงแต่การให้กำเนิดบุตรและการเลี้ยงบุตรเท่านั้น แต่เป็นการสร้างผลผลิต ความคิด ศิลปะ ฯลฯ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (นพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน). 2546: 143)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาดนในขณะนี้ คือ ความใส่ใจ (Care) การใส่ใจแสดงออกโดยการเป็นห่วงผู้อื่นและโดยการดูแลผู้ที่ต้องการการดูแล นอกจากนี้ก็ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้สิ่งเหล่านี้ทำได้โดยการเลี้ยงดูเพราะการสอน การสาธิต และการเบนคนทั่วไปเอียงไปในทางที่ตนสอน มนุษย์นั้นมีความสุขในการสอนตั้งแต่เด็กจนถึงเป็นผู้ใหญ่ การสอนลูกสอนหลานทำให้ได้ถ่ายทอดข้อเท็จจริงและเหตุผลจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การเอาใจใส่และการสอนนั้นมีส่วนรับผิดชอบต่อการอยู่รอดของวัฒนธรรม โดยการรักษาประเพณี พิธีและตำนานต่าง ๆ ความก้าวหน้าของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับคนที่เอาใจใส่จนถึงกับใช้ชีวิตในการสอน การสอนยังทำให้รู้ว่าตัวเองมีคนต้องการและตนมีความสำคัญ หากคนวัยนี้ขาดการเผื่อแผ่แนะนำผู้อื่นจะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพอ่อนแอและมีความสับสนใจ (นพมาศ ชีรเวคิน. 2534: 68)

คนวัยกลางคนที่หมกมุ่นแต่เรื่องของตนเองจะเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว เป็นบุคคลที่แสวงหาแต่อำนาจไม่หยุดยั้ง อาจเป็นตำแหน่งหน้าที่การงาน หรืออำนาจทางทรัพย์สินเงินทองก็ได้ ซึ่งอิริคสันกล่าวว่าคนเหล่านี้ฉาบอารมณและบุคลิกภาพอันไม่มั่นคงของตนไว้ด้วยความใฝ่อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแบบใดแบบหนึ่ง ผู้ที่มีความสมดุลระหว่างการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นและการใส่ใจหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง ทำให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ เป็นมนุษย์ที่มีค่า มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคนวัยกลางคนที่มีความสุข (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41)

ขั้นที่ 8 ขั้นพัฒนาความมั่นคง สมบูรณ์ – ความสิ้นหวังท้อแท้ (Integrity Versus Despair and Disgust) เป็นการพัฒนาการของวัยสูงอายุ มีอายุ 65 ปีขึ้นไป เมื่อถึงขั้นนี้แล้วบุคคลจะต้องพัฒนาความรู้สึกว่าตนได้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่ควรกระทำเสร็จสิ้นตามหน้าที่ของตนแล้ว เช่น ได้ให้การอบรมเลี้ยงดูผู้เยาว์ ได้แบ่งปันความรู้ความคิดแก่ผู้ควรได้รับ ได้พบและยอมรับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของชีวิตของตนเอง เขามองย้อนหลังไปดูชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งความสมหวังและผิดหวัง สามารถทำใจยอมรับชีวิตของตนเองและผู้อื่นอย่างที่เขาเป็น และมีความพอใจในชีวิตของตน (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41) ผู้ที่มีความมั่นคงสมบูรณ์ของชีวิตจะพยายามแปลความหมายของชีวิตที่ผ่านมาและปรับตัวให้ยอมรับความตายที่กำลังจะมาถึง สามารถยอมรับความตายซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้และไม่รู้สึกกลัวตาย (นพมาศ อึ้งพระ (ชีรเวคิน). 2546: 143)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาดนในขณะนี้ คือ ความฉลาดแบบสุขุม (Wisdom) เป็นความห่วงใยต่าง ๆ ต่อชีวิตในขณะที่เผชิญความตาย โดยเกิดจากการมีประสบการณ์จากความซื่อสัตย์และความสิ้นหวัง ในขั้นนี้คนจะปรับตัวไม่ตีเวลาเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง พวกที่อยู่ในขั้นสุขุมจะเป็นผู้ให้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่เด็กได้ และให้รับรู้ว่าคนเราสามารถมีชีวิตที่สร้างสรรค์ เพราะเขาเป็นตัวอย่างของบุคคลที่เป็นไม่ใกล้ฝั่ง แต่ได้ใช้ชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลมาด้วยความสมบูรณ์ (นพมาศ ชีรเวคิน. 2534: 69 ; นพมาศ อึ้งพระ (ชีรเวคิน). 2546: 143) บุคคลที่ไม่สามารถยอมรับความล้มเหลวซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่แคร์คนอื่น รู้สึกว่าชีวิตนั้นสั้น เวลาไม่เพียงพอที่จะทำอะไรใหม่ ๆ หรือแก้ไขความผิดพลาดในอดีต ทำให้เกิดอาการสิ้นหวังและหลีกเลี่ยงชีวิต อาจถึงคิดฆ่าตัวตาย (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41)

จากพัฒนาการตลอดช่วงชีวิตตามแนวคิดของอีริคสันแบ่งเป็น 8 ชั้น ได้แก่ ชั้นความรู้สึกลัวว้าวใจ – ไม่ไว้้ววใจผู้อื่น ชั้นความรู้สึเป็นอิสระ – ความละอายไม่แน่ใจ ชั้นความคิดริเริ่ม – ความรู้สึผิดใจ ชั้นความพากเพียร – ความรู้สึเป็นปมด้อย ชั้นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน – ความลับสนในอัตลักษณ์แห่งตน ชั้นพัฒนาความใกล้ชิดหรือสนิทสนม – การแยกตัว ชั้นพัฒนาการสนใจบำรุงผู้อื่น – การใส่ใจหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง และชั้นพัฒนาความมั่นคงสมบูรณ์ – ความสิ้นหวังท้อแท้ ซึ่งการพัฒนาจะดำเนินไปตามลำดับชั้นอย่างต่อเนื่อง โดยอีริคสันให้ความสำคัญกับพัฒนาการใน ชั้นที่ 5 คือในช่วงวัยรุ่นมากกว่าชั้นอื่น ๆ เพราะเป็นช่วงวัยที่มีภาวะวิกฤติมากที่สุดเนื่องจากวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีความต้องการที่จะเป็นผู้ใหญ่ ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง และพัฒนาการที่สำคัญของชั้นนี้ คือ การค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน โดยเกิดจากการพัฒนาการทางจิตสังคมใน 4 ชั้นแรกของชีวิต และผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนจะสามารถปรับตัวได้ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการในชั้นต่อไป

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสัน ในแต่ละชั้นของพัฒนาการมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีพัฒนาการไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดู การปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาการในชั้นก่อน ๆ ของบุคคลนั้น ซึ่งในช่วงวัยรุ่นพัฒนาการที่สำคัญ คือ การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน เป็นการรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้ความสามารถ ความต้องการของตนเอง เข้าใจจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เพื่อพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และผลของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนก็จะส่งผลต่อพัฒนาการในชั้นต่อไป

1.2.2 ลักษณะของวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์แห่งตนตามแนวคิดของฮามาเชค

ฮามาเชค (จรัญกุล ตรีสุวรรณ. 2542: 21-22; อ้างอิงจาก Hamachek. 1988) ได้ศึกษาและสรุปลักษณะของวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์แห่งตนตามทฤษฎีของอีริคสัน ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมและทัศนคติดังต่อไปนี้

1. มินิยามเกี่ยวกับตนเองที่ค่อนข้างมั่นคง ไม่แปรเปลี่ยนง่ายตาย
2. ไม่หวั่นไหวคล้อยตามคำชักจูงและอิทธิพลของเพื่อน ๆ
3. มีเหตุผลและระดับของการยอมรับตนเองสูง
4. ตัดสินใจได้ไม่โลเล
5. มองโลก บุคคลอื่น ๆ และตนเองในแง่ดี
6. เชื่อว่าตนสามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือเลว
7. ยอมรับตนเองได้อย่างที่ตนเป็นอยู่
8. ใกล้ชิดสนิทสนมกับใคร ๆ ได้ โดยไม่กลัวว่าจะสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง
9. มีความคิดที่ยืดหยุ่น ความคิดเห็นที่มีต่อตนเองไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บน “ความถูกต้อง”

เสมอไป

10. สามารถนำประสบการณ์และจุดมุ่งหมายในชีวิตในระยะ 1 – 2 ปีข้างหน้า มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการวางแผนการชีวิตระยะยาวได้

ส่วนวัยรุ่นที่สับสนในอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Confusion) จะมีพฤติกรรมและทัศนคติ ดังนี้

1. มินิยามเกี่ยวกับตนเองที่ไม่แน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไปในทิศทางตรงกันข้ามได้ง่ายดาย
2. เคลิบเคลิ้มคล้อยตามคำชักจูงและอิทธิพลของเพื่อน ๆ
3. มีระดับของการยอมรับตนเองต่ำ
4. มีความยุ่งยากในการตัดสินใจ กลัวว่าจะตัดสินใจผิด
5. มองตนเอง บุคคลอื่น ๆ และชีวิตในแง่ไม่ดี
6. เชื่อว่าสิ่งใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้นยิ่งใหญ่กว่าที่ตนเองจะควบคุมได้ เป็นเรื่องของโชคชะตามากกว่า
7. ยอมรับตัวเองได้ด้วยการทำตัวเองให้เป็นอย่างที่คุณอื่นต้องการ
8. ค่อนข้างลำบากที่จะสนิทสนมกับใคร ๆ โดยมากมักจะสนิทสนมแบบประเภท คล้อยตามหรือขึ้นอยู่กับบุคคลอื่นมากเกินไป
9. มีความคิดยึดติดอยู่กับ “ความถูกต้อง”
10. ถึงแม้จะมีจุดมุ่งหมายของชีวิตในระยะ 1 – 2 ปีข้างหน้า แต่ไม่สามารถนำมาใช้ในการวางแผนชีวิตระยะยาวได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ฮามาเชคได้กำหนดพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีอัตลักษณ์แห่งตน ทั้งทางบวกและทางลบซึ่งมีลักษณะที่ตรงข้ามกัน โดยวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมทางบวกแสดงว่าเป็นวัยรุ่นที่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตน และวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมทางลบแสดงว่าเป็นวัยรุ่นที่สับสนในอัตลักษณ์แห่งตน

1.2.3 สถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตามแนวคิดของมาร์เซีย

มาร์เซีย (Santrock. 1998: 325; อ้างอิงจาก Marcia. 1994) นักจิตวิทยามหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งตนในระยะวัยรุ่นจากทฤษฎีของอีริคสันมาพัฒนาเป็นสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งตามแนวคิดของมาร์เซียนั้นการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางด้านอาชีพ ค่านิยม ความเชื่อ และพัฒนาการทางเพศ เกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนอาศัยการผสมผสานระหว่าง 2 มิติ ของการมีหรือไม่มีภาวะวิกฤติ (Crisis) และการตกลงใจ (Commitment) ในเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

ภาวะวิกฤติ หมายถึง เหตุการณ์ที่กระตุ้นบุคคลให้จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกแนวทางต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของตน เป็นช่วงระยะเวลาของการตัดสินใจเพื่อค้นหาคำตอบ

การตกลงใจ หมายถึง การประเมินของบุคคลที่จะตกลงเลือกกิจกรรมการแสดงออกหรือการกระทำของบุคคลในประเด็นการเลือกอาชีพ เลือกความเชื่อ และการให้คุณค่าทางศาสนา การเมือง และอุดมคติ เป็นการให้ความหมายต่อการเลือก เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมต่าง ๆ โดยในการประเมินภาวะวิกฤติและการตกลงใจในปัจจุบันขึ้นอยู่กับ 2 ตัวแปร คือ

1. ระดับของประสบการณ์แห่งวิกฤติอัตลักษณ์แห่งตนที่บุคคลเคยมี
2. ระดับการตกลงใจของบุคคลต่อการให้คุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 การกำหนดสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน

ตำแหน่งบนการประกอบอาชีพและมโนคติส่วนบุคคล	สถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน			
	สับสนในอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Diffusion)	ไม่สำเร็จ ต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (Identity Foreclosure)	อัตลักษณ์แห่งตนที่ไม่แน่นอน (Identity Moratorium)	ค้นหาอัตลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (Identity Achievement)
ภาวะวิกฤติ (Crisis)	มีหรือไม่มี (Present or Absent)	ไม่มี (Absent)	มี (Present)	มี (Present)
การตกลงใจ (Commitment)	ไม่มี (Absent)	มี (Present)	ไม่มี (Absent)	มี (Present)

ที่มา : John W. Santrock. (1998). *Adolescence* : 326.

มาร์เซีย แบ่งวัยรุ่นตามลักษณะของแต่ละสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน ดังนี้

1. วัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการค้นหาอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Diffusion) คือวัยรุ่นที่อาจจะมีหรือไม่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤติ สิ่งสำคัญคือยังไม่มี การตกลงใจทั้งทางด้านอาชีพ ค่านิยม ความเชื่อ และด้านอุดมคติ แม้ว่าพวกเขาอาจมีแนวอาชีพที่ชอบ แต่มีความคิดในสิ่งเหล่านั้นน้อยมาก พร้อมทั้งจะละทิ้งเมื่อมีโอกาสที่ดีกว่า และมีความคิดในลักษณะที่ว่า ชีวิตข้างหน้าจะเป็นอย่างไรก็กันไป ปล่อยให้ไปตามน้ำ ไม่อยากคิดถึงอนาคต (สายฝน ควรรณ. 2537: 18; อ้างอิงจาก Macia. 1970; ประสาท อิศปริดา. 2547: 85; อ้างอิงจาก Macia. 1980) บุคลิกภาพที่แสดงออกในสถานะนี้ได้แก่ (รัชนี ลาขโรจน์. 2545: 265; ปรีชา ธรรมา. 2548: 59)

- 1.1 เป็นหนุ่มสาวประเภทรักสนุก ไม่อาทรต่อคนอื่นตราบใดที่ได้ทำสิ่งที่ตนปรารถนา
- 1.2 หลีกเลี่ยงวิกฤตการณ์และการเผชิญหน้าใด ๆ โดยการหนี อาจใช้ยาเสพติดหรือการหลอกตัวเอง
- 1.3 มีปัญหาทางจิตใจ เป็นนักฉวยโอกาส
- 1.4 ลอกเลียนเจตคติของผู้ที่ตนประทับใจ มักรู้สึกผิด และถูกทอดทิ้งบ่อย ๆ

1.5 เต็มใจที่จะเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับตนเองอย่างรวดเร็ว และยอมรับความผิดพลาดของบุคลิกภาพของตนอย่างง่าย ๆ

- 1.6 มีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมาก
- 1.7 แม่เก่งเท่าคนอื่น แต่เลือกวิชาเรียนที่ง่าย ๆ
- 1.8 แสดงบทบาทไม่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ
- 1.9 มีความไว้วางใจมนุษย์น้อยที่สุด
- 1.10 มีพ่อแม่ที่เลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมาก

2. วัยรุ่นที่ยังหาอัตลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ และยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (Identity Foreclosure) คือ วัยรุ่นที่ไม่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤติ แต่ได้ตกลงใจผูกมัดตัวเองกับเป้าหมาย ค่านิยม และวิถีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว โดยได้รับอิทธิพลจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และไม่สามารถบอกได้ว่าบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อพวกเขาตั้งแต่เมื่อไร วัยรุ่นในกลุ่มนี้มีความศรัทธาต่อคำพูดของบิดามารดา จึงเคร่งครัดต่อคำสอนของบิดามารดามาก (สายฝน ควรรณดุ. 2537: 18; อ้างอิงจาก Macia. 1970; ประสาท อิศรปริดา. 2547: 85; อ้างอิงจาก Macia. 1980) บุคลิกภาพที่แสดงออกในสถานะนี้ได้แก่ (รัชนิลาชโรจน์. 2545: 265-266; ปรีชา ธรรมา. 2548: 60)

- 2.1 ดูเผินๆ มีลักษณะเหมือนกลุ่มบรรลุลักษณะแห่งตน
- 2.2 ไม่พิจารณาหรือสนใจค่านิยมหรือเป้าหมายใด ๆ ยกเว้นเรื่องที่ได้รับคำสั่งให้คิดหรือทำ
- 2.3 กล่าวถึงแต่ทางเลือกซึ่งทำให้พ่อแม่พอใจ
- 2.4 เป็นคนไม่ยืดหยุ่น สนใจการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี
- 2.5 ทำตามความเคยชิน และหนีสถานการณ์ขัดแย้ง
- 2.6 ชอบทำตามคำสั่ง และพินอบพิเทาผู้มีอำนาจ
- 2.7 ทะเยอทะยานสูง ประเมินตนเองได้
- 2.8 ไม่ยืดหยุ่นในการตัดสินใจ
- 2.9 มีความวิตกกังวลเล็กน้อย
- 2.10 มีความภาคภูมิใจ
- 2.11 มีเจตคติดีต่อการศึกษา
- 2.12 ชอบตั้งเป้าหมายที่เป็นไปไม่ได้
- 2.13 มีพ่อแม่ที่ไม่กระด้างหรืออ่อนแอแต่ควบคุมมาก
- 2.14 ลอกเลียนแบบกลุ่มเพื่อนและผู้ที่มีนิยมยกย่องมากเกินไป

3. วัยรุ่นที่ยังหาอัตลักษณ์แห่งตนที่ไม่แน่นอน (Identity Moratorium) คือวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงภาวะวิกฤติที่กำลังจะตกลงใจ ซึ่งการตกลงใจนั้นค่อนข้างคลุมเครือ สถานะนี้คล้ายกับสถานะสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนตรงที่วัยรุ่นยังไม่สามารถค้นพบตนเอง หรือยังไม่กำหนดแนวทางชีวิตตนเองอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีความแตกต่างกันตรงที่สภาวะสับสนในอัตลักษณ์ ยังไม่มีความคิดที่จะเลือกและ

ยังไม่มีทางเลือก แต่สถานะอัตลักษณ์แห่งตนในสถานะนี้มีตัวเลือกแล้วแต่ยังไม่ตัดสินใจ เป็นช่วงที่ยังลังเลที่จะผูกมัดตัวเองกับอาชีพใดอาชีพหนึ่ง หรือดำเนินชีวิตในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง และวัยรุ่นในกลุ่มนี้ยังเห็นความสำคัญในความปรารถนาดีและความคิดเห็นของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และคำนึงถึงความต้องการของสังคมแล้วนำมาคิดทบทวนว่าเหมาะสมกับความสามารถของเขาหรือไม่ วัยรุ่นที่อยู่ในสถานะนี้จึงอยู่ในระหว่างค้นหาคำตอบของอัตลักษณ์แห่งตน (สายฝน ควรผดุง. 2537: 18; อ้างอิงจาก Macia. 1970; ประสาท อิศรปริดา. 2547: 85; อ้างอิงจาก Macia. 1980) บุคลิกภาพที่แสดงออกในสถานะนี้ได้แก่ (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 266; ปรีชา ธรรมา. 2548: 60)

- 3.1 มีปัญหาที่ยังไม่ได้แก้ไขมากมาย
- 3.2 เป็นนักทดลอง
- 3.3 เปลี่ยนใจเรื่องค่านิยมบ่อย
- 3.4 คบเพื่อนต่างเพศมาก และฉาบฉวย
- 3.5 เป็นคนประเภทซ้าจัด หรือขว้างจัดเกินไปของความคิดหรือการกระทำ
- 3.6 สนใจสุขภาพจิตของตนเอง
- 3.7 ไม่ต้องการให้มีใครมามีอิทธิพล หรือควบคุม
- 3.8 ให้ความร่วมมือแก่ผู้อื่นน้อยมาก
- 3.9 ทำนายกิจกรรมของเขาได้ยาก
- 3.10 มีความวิตกกังวลมาก
- 3.11 มีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำในการเลือกวิชาเรียน และการนำไปใช้
- 3.12 มีพ่อแม่ที่ตามใจมาก

4. วัยรุ่นที่ค้นหาอัตลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์ (Identity Achievement) คือ วัยรุ่นที่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤติ และมีการตกลงใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองหลังจากได้คิดพิจารณาทางเลือกทั้งหลายอย่างดีแล้ว จึงมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการเลือกอาชีพ ยึดมั่นในศาสนา และมีความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองได้ด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าพวกเขาได้พิจารณาแนวทางด้านอาชีพไว้หลายแนวทางก็ตาม ในที่สุดพวกเขาเลือกแนวทางเพียงทางเดียวด้วยตนเอง ส่วนทางด้านอุดมคติ พวกเขาได้ทบทวนความเชื่อในอดีต และเลือกแนวทางเองจนประสบความสำเร็จในการแสดงออกอย่างเป็นอิสระ (สายฝน ควรผดุง. 2537: 18; อ้างอิงจาก Macia. 1970; ประสาท อิศรปริดา. 2547: 85; อ้างอิงจาก Macia. 1980) บุคลิกภาพของกลุ่มนี้ได้แก่ (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 266-267; ปรีชา ธรรมา. 2548: 60)

- 4.1 ความเป็นตัวของตัวเองสูง
- 4.2 มั่นคง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์
- 4.3 ยอมรับตนเอง
- 4.4 อาจมีค่านิยมต่างจากพ่อแม่ แต่มั่นคงในตนเอง
- 4.5 รู้จักตนเอง

- 4.6 ทำตามค่านิยม และความเชื่อถือ
- 4.7 ทำงานได้ดีภายใต้สภาวะความกดดัน
- 4.8 ตั้งเป้าหมายที่เป็นจริงได้ และประเมินตนเองได้
- 4.9 ยึดหยุ่นมากในความสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 4.10 มั่นคงในการตัดสินใจ ไม่ว่าคนอื่นคิดอย่างไร
- 4.11 ความแตกต่างระหว่างการรับรู้ของตนเองและคนอื่นที่มีต่อตนเองน้อยมาก
- 4.12 มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดี
- 4.13 มีพ่อแม่ที่ใจเย็น และคอยส่งเสริมมากกว่าควบคุม

มาร์เซีย กล่าวว่า พัฒนาการของสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นจะเกิดต่อเนื่องกันไปเป็นขั้นตอนจากขั้นสับสนในการหาอัตลักษณ์แห่งตนไปสู่ขั้นค้นหาอัตลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์ และขั้นตอนที่ 3 นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดสำหรับการก้าวไปสู่อัตลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์ ในขั้นตอนดังกล่าวศักยภาพในการเจริญเติบโตของวัยรุ่นได้รับการคลี่คลายเต็มที่ วัยรุ่นจะได้รับการเรียนรู้มากมาย ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเขา

เบนเนียน และอาดัมส์ (Adams. 1998: Online; citing Bennion; & Adams. 1986) ได้สร้างแบบวัดสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน 4 สถานะตามแนวคิดของมาร์เซีย โดยแต่ละสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านมโนคติส่วนบุคคล (Ideological) และด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) โดยด้านมโนคติส่วนบุคคลประกอบด้วย การประกอบอาชีพ ศาสนา การเมือง และปรัชญา แนวคิดในการดำเนินชีวิต ส่วนด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วย การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บพบาททางเพศ และการพักผ่อนหย่อนใจ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การแบ่งสถานะของอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตามแนวคิดของมาร์เซีย แบ่งจากการมีภาวะวิกฤติ (Crisis) และการตกลงใจ (Commitment) ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง ปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต และบพบาททางเพศ ซึ่งต่อมาเบนเนียนและอาดัมส์ได้ศึกษาสถานะของอัตลักษณ์แห่งตนและขยายแนวคิดของมาร์เซียในองค์ประกอบของอัตลักษณ์แห่งตนโดยแบ่งเป็นด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง ปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บพบาททางเพศ และการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งสถานะของอัตลักษณ์แห่งตนแบ่งเป็น 4 สถานะ ได้แก่ สถานะสับสนในการค้นหาอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Diffusion) สถานะยังหาอัตลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (Identity Foreclosure) สถานะยังหาอัตลักษณ์แห่งตนที่ไม่แน่นอน (Identity Moratorium) และสถานะค้นหาอัตลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์ (Identity Achievement) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนโดยอาศัยแนวคิดของเบนเนียน และอาดัมส์เป็นหลัก เนื่องจากพิจารณาเห็นว่ามีความชัดเจนและครอบคลุมความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน

1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน

องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดอัตลักษณ์แห่งตนตามแนวคิดของเพรสคอตท์ มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล ซึ่งจำแนกออกเป็น 6 องค์ประกอบ ดังนี้ (ปรีชา ธรรมา. 2548: 53-54; อ้างอิงจาก Prescott. 1957)

1. องค์ประกอบและกระบวนการทางกายภาพ ได้แก่ ความเจริญเติบโต น้ำหนัก ส่วนสูง หวดทรง หน้าตา ผิวพรรณ วุฒิภาวะ การใช้พลังงาน ความเมื่อยล้าและการคลายตัวจากความเมื่อยล้า จังหวะการทำการกิจกรรม สุขภาพ สุขนิสัย ประวัติสุขภาพ อาหารการบริโภค ข้อจำกัดทางร่างกาย ความบกพร่อง ความพิการ การใช้ร่างกาย ทักษะ การทำงาน การเล่น การพักผ่อน หลับนอน การแต่งกาย

2. องค์ประกอบและกระบวนการด้านความรักความอบอุ่นภายในครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ ระหว่างแม่กับพี่น้อง ระหว่างพ่อแม่พี่น้องกับบุคคลอื่นภายในครอบครัว กับสัตว์เลี้ยง แนวทางการแก้ปัญหาภายในครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว

3. องค์ประกอบและกระบวนการด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมย่อยของครอบครัว (ชนบท ในเมือง ชานเมือง ชุมชนแออัด) ชนิกานิคม แหล่งกำเนิด ชั้นสังคม การเรียนรู้ วัฒนธรรม บทบาทในสถานศึกษา ชุมชน สโมสร ประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมในวงกว้างออกไป ความรู้สึกและความรับผิดชอบด้านสังคม ความขัดแย้งกับชุมชนอันเกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม แรงกดดันอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงฐานะของครอบครัวโดยสมัครใจหรือโดยเหตุจำเป็นหรือบังเอิญ แรงกดดันอันเกิดจากความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา

4. องค์ประกอบและกระบวนการเกี่ยวกับเพื่อนวัยเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรม บทบาท ความรู้ ทักษะ ที่จำเป็นต่อการทำการกิจกรรมร่วมกัน ข้อปฏิบัติ กติกา ประเพณี คุณลักษณะที่กลุ่มวัยเดียวกันยกย่อง สถานภาพภายในกลุ่ม ความสำเร็จ ความล้มเหลวในการแสดงบทบาท สาเหตุของความสำเร็จหรือความล้มเหลว การปฏิบัติตนเมื่อประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว ผลขององค์ประกอบด้านกายภาพด้านครอบครัว และด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อบุคคล

5. องค์ประกอบและกระบวนการด้านพัฒนาการแห่งตน ได้แก่ ความรู้สึกต่อตนเองอันเป็นผลจากองค์ประกอบด้านกายภาพ ความรักความอบอุ่นภายในครอบครัว สังคมและวัฒนธรรม และเพื่อนวัยเดียวกัน มโนทัศน์แห่งตนต่อการรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ประสบการณ์และความหมายสำคัญ ๆ ที่ได้รับจากประสบการณ์ มโนทัศน์เกี่ยวกับสังคมและโลกที่กว้างออกไป ความรู้สึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับโลกภายนอกและบุคคลอื่น คักยภาพ ความสามารถ ความถนัดสำหรับการเรียนรู้ การทำงานและเจตคติต่อการเรียนรู้และการทำงาน การมีโอกาใช้ความสามารถตามศักยภาพแห่งตน กระบวนการทางสมองที่ใช้ในการทำการกิจกรรมต่างๆ สำหรับตนเองและสังคม จุดหมายใกล้ไกลจะทำอย่างไรจึงจะบรรลุ มโนทัศน์ของพ่อแม่ พี่น้อง ครู เพื่อน ที่มีต่อบุคคล

6. องค์ประกอบและกระบวนการด้านการปรับตัว ได้แก่ ความรู้สึกเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ความพร้อม ความสมบูรณ์ของร่างกาย (มากหรือน้อยเกินไป) มากพอที่จะรับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ หรือมีขีดจำกัดเพราะความพิการ ความต่ำต้อย ความรู้สึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับครอบครัว ความรู้สึกเกี่ยวกับความสำคัญของตนเองในด้านสังคม ความรู้สึกเกี่ยวกับความสำคัญของตนโดยทั่วไป รูปแบบของการปรับตัว ปัญหาการปรับตัวที่มีผลต่อมโนทัศน์แห่งตน เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา การปรับตัวเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลง ปัญหาการปรับตัวรุนแรงมากจนกระทั่งจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษาทางการแพทย์หรือไม่ประการใด

วอเตอร์แมน และคนอื่น ๆ (Waterman; & et al. 1993: 49) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นว่ามีอิทธิพลมาจาก 3 ปัจจัย ดังนี้

1. การเจริญเติบโตทางความคิด การพัฒนารูปแบบความคิดมีบทบาทสำคัญในการประสบความสำเร็จของการค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน ในช่วงวัยเด็กตอนกลางได้ผ่านกระบวนการในการคิดแบบจำแนกแยกประเภทเป็นหมู่พวก (Classification) การจัดเรียงลำดับกลุ่ม (Seriation) และการทรงสภาพเดิม (Conservation) มาแล้ว เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเขาจะก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาความคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลอย่างเต็มที่ (Formal Operation) ซึ่งวัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในขั้นการพัฒนาความคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลจะมีมุมมองในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับการมีอัตลักษณ์แห่งตนได้ดีกว่าผู้ที่มีการพัฒนาของความคิดที่อยู่ในระดับที่ด้อยกว่า

2. บิดามารดา ความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีต่อบิดามารดาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความก้าวหน้าในการหล่อหลอมอัตลักษณ์แห่งตน วัยรุ่นที่อยู่ในช่วงของการสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน ส่วนใหญ่เกิดจากมีการขัดแย้งหรือปฏิเสธบิดามารดาและอยู่ห่างไกลจากบิดามารดา วัยรุ่นที่ถูกควบคุมจากบิดามารดา ส่วนใหญ่จะอยู่ในสถานะของการมีอัตลักษณ์ตามที่ผู้อื่นต้องการ วัยรุ่นกลุ่มนี้จะไม่คำถามและไม่ต้องการแบ่งแยกการหล่อหลอมอัตลักษณ์แห่งตนจากบิดามารดา ในทางตรงกันข้ามวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงระหว่างการเลือกอัตลักษณ์แห่งตนและช่วงของการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน มักมีพื้นฐานของความรักใคร่จากที่บ้าน ความรัก และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของบิดามารดาจะเป็นแรงผลักดันให้วัยรุ่นประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะทำให้เด็กมีการพิจารณาในการตัดสินใจอย่างอิสระในแนวทางของตนเอง และมีการค้นพบตัวเองได้ในที่สุด

3. โรงเรียน โรงเรียนจะทำให้เด็กมีการกำหนดเป้าหมายของการมีอาชีพและมีความมั่นคงเกี่ยวกับงานที่ทำ สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน กล่าวคือ โรงเรียนจะทำให้เด็กมีการพิจารณาแนวทางใหม่ ๆ ที่ต่างไปจากที่บ้าน และให้การสนับสนุนความสำเร็จในการแสดงออกของวัยรุ่นเมื่ออยู่ในภาวะวิกฤติ

นอกจากนี้รัชนี ลาซโรจน์ (2545: 290-294) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นว่า การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะบิดามารดา โรงเรียน ครู เพื่อน และสื่อมวลชน ดังนี้

1. บิดามารดา มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น เนื่องจากได้เน้นแนวความสนใจแก่วัยรุ่นมาตั้งแต่ยังเล็ก ๆ โดยเริ่มจากการให้ของเล่นและการพูดกระตุ้นความสนใจ ฝึกให้เป็นผู้ช่วยของบิดามารดา เปิดโอกาสให้วัยรุ่นช่วยในการตัดสินใจของครอบครัว เป็นตัวอย่างให้วัยรุ่นทำตาม แนว การเลือกอาชีพของบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรที่อบอุ่น นำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนทางเพศที่สมบูรณ์ที่สุดสำหรับวัยรุ่น โดยเฉพาะบิดามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาบทบาททางเพศทั้งของบุตรชายและบุตรสาว บิดาที่มองตนเองเป็นชายและมีเจตคติดีต่อภรรยา กระตุ้นความเป็นหญิงในตัวบุตรสาว และความเป็นชายในตัวบุตรชาย ตรงกันข้ามบิดาที่ถูกอยู่ด้วยแล้วไม่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีจะเกิดปัญหาในการเข้ากลุ่มและการเลียนแบบ ครอบครัวที่ไม่สนับสนุนความแตกต่างของบทบาททางเพศอาจเป็นอันตรายสำหรับ การพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของบุตร ดังนั้นบิดามารดาจึงควรแสดงความรักและให้ความอบอุ่น ป้องกันอันตราย และให้การสนับสนุนบุตร

2. โรงเรียน มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นมาก โดยโรงเรียนช่วยให้วัยรุ่นมีความรู้และโอกาสในการเตรียมตัวเลือกอาชีพ ซึ่งครูทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมวัยรุ่นให้มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ให้ความรู้ที่เรียนในการปรับตัวเข้ากับชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีนิสัยการทำงานดี
3. มีทักษะในการตัดสินใจเลือก และทักษะในการหางาน
4. มีค่านิยมถูกต้องในการทำงาน จึงทำให้รักและอยากทำงาน
5. มีทักษะในการทำงานพอเพียงที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน
6. มีแนวทางฝึกอาชีพต่อเนื่องจบการศึกษา
7. ประสบความสำเร็จในการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับที่ได้ฝึกจากโรงเรียน
8. ผลสมผสานอาชีพการงานเข้ากับชีวิตครอบครัวได้อย่างมีความขัดแย้งน้อยที่สุด

จุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นแนวทางที่โรงเรียนพยายามช่วยวัยรุ่นให้พัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนในด้านอาชีพการงาน ส่วนอัตลักษณ์แห่งตนในด้านบทบาททางเพศ ในอดีตได้ยึดความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับบทบาทของหญิงในแง่ที่มีความต่ำต้อยกว่าชาย ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดในเรื่องบทบาทของสตรีเปลี่ยนแปลงไป แต่วัยรุ่นชายยังคิดว่า หญิงเหมาะกับงานบ้าน มีหน้าที่ปรนนิบัติให้ความสุขแก่สามี ทำให้นักการศึกษาเชื่อว่าหลักสูตรการศึกษาเฉพาะบุคคลจะช่วยลดความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศให้น้อยลง

3. เพื่อน กลุ่มเพื่อนเป็นตัวแทนของสังคมที่มีค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นชายที่เป็นที่นิยมและมักได้รับเลือกเป็นผู้นำจะเป็นนักกีฬา ส่วนคุณสมบัติของหญิงที่เป็นที่นิยมก็เป็นความสวยงาม แต่มีแนวโน้มเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของวัยรุ่นในเรื่องบทบาททางเพศ โดยเฉพาะในหมู่นักศึกษา ไม่ว่าหญิงหรือชายมีโอกาสเป็นคนมีสติปัญญาดี เท่าเทียมกัน เรียนหนังสือและทำงานในตำแหน่งสูงเท่าเทียมกัน วัยรุ่นหนุ่มสาวเข้ากลุ่มกันเร็วขึ้นและความสัมพันธ์เป็นแบบฉันทน์เพื่อนมากขึ้น

4. สื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ มีอิทธิพลต่อชีวิตของวัยรุ่นมาก การที่วัยรุ่นใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์วันหนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน วัยรุ่นย่อมเรียนรู้และรับเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นเป็นรูปแบบของพฤติกรรมของตนไม่มากนักน้อย ภาพยนตร์โทรทัศน์และรายการบันเทิงต่าง ๆ สื่อให้เห็นค่านิยมของสังคมในเรื่องบทบาททางเพศที่ค่อนข้างเป็นแบบเก่า และบ่อยครั้งในรูปแบบที่เป็นจินตนาการของนักเขียน ซึ่งอาจไม่ตรงกับความจริง ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ไทยส่วนใหญ่แสดงความแตกต่างระหว่างบทบาทของชายและหญิง ชายมีบทบาทเป็นผู้นำ ทรงเสน่ห์เป็นที่หมายปองของหญิงที่ละหลาย ๆ คน บทบาทของหญิงที่เป็นที่นิยมได้แก่ ความสวยงาม กริยามารยาทดี อ่อนโยน เสียสละ เป็นนางแก้ว บทบาทเหล่านี้เมื่อวัยรุ่นดูบ่อย ๆ ประกอบกับการสังเกตจากค่านิยมของคนอื่น ๆ ที่นั่งดูด้วยกัน โดยเฉพาะบิดามารดา จึงค่อย ๆ ซึมซับรับเอาเป็นอัตลักษณ์ของตน

บอไมสเตอร์ (เนวาร์ตน์ อิมลิมธาร์. 2546: 19-20; อ้างอิงจาก Adams. 1998: 5; citing Baumeister. 1986) ได้ศึกษาประวัติของอัตลักษณ์แห่งตน พบว่า สังคมที่แตกต่างกันหรือเหมือนกันที่เวลาต่างกันจะทำให้ระดับความแตกต่างของการเลือกหนทางเพื่อสร้างตัวตน ในสังคมหนึ่งนั้นสังคมจะให้โครงสร้างสังคมที่กำหนดอัตลักษณ์แห่งตน โดยเชื้อสายหรือเพศ และเป็นการพิจารณาในระดับปฐมภูมิโดยกระบวนการเอาแบบอย่าง และการแสดงลักษณะเฉพาะ ในขณะที่สังคมอีกแบบหนึ่งอาจต้องการทางเลือกอีกแบบหนึ่ง พบได้บ่อยในทางเลือกที่ไม่สามารถเข้ากันได้ เช่น ความเป็นแม่กับหน้าที่การงาน ในระหว่างสังคม 2 แบบที่แตกต่างกัน จะมีความหลากหลายในทางเลือกในความสำเร็จและการเปลี่ยนตัวตน

อาดัมส์ (เนวาร์ตน์ อิมลิมธาร์. 2546: 20; อ้างอิงจาก Adams. 1998: 6) กล่าวว่า ที่ตั้งทางสังคมเป็นแหล่งที่มีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบของการสร้างอัตลักษณ์แห่งตน สังคมสามารถให้สถานการณ์ที่คนสามารถแยกแยะออกจากผู้อื่นและเลียนแบบบทบาท ในความเป็นจริงแล้วสังคมตะวันตกที่มีแฟนคลับของดารา ภาพยนตร์ นักกีฬา หรือนางแบบที่จะสร้างความคิด ความรู้สึก ในทางตรงกันข้ามที่ตั้งทางสังคมอาจจะทำให้มีความตระหนักรู้ ความกดดัน การเผชิญหน้าและการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นกระบวนการคิดทางปรัชญาในการแก้ปัญหาตามความเป็นจริง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นความสำคัญของกลุ่มคนที่วัยรุ่นเกี่ยวข้องกับ ตั้งแต่บิดามารดา ครู เพื่อนและสังคม บุคคลเหล่านี้ช่วยให้วัยรุ่นได้สำรวจปัจจัยภายนอก เช่น ข้อเสนอเกี่ยวกับอาชีพการงาน สังคมของครอบครัว ค่านิยมของสังคมในเรื่องต่าง ๆ เช่น อาชีพการงาน บทบาททางเพศ มาตรฐานของพฤติกรรม เพื่อนำไปผสมผสานกับปัจจัยภายในตัวบุคคลของวัยรุ่น เช่น ความสามารถ ความต้องการ ความรู้ ประสบการณ์และเจตคติต่อปัจจัยภายนอก แล้วตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติที่มีความกลมกลืนระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยภายในและภายนอก ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น

1.4 องค์ประกอบของอัตลักษณ์แห่งตน

ซิคเคอร์ริง และเรียร์สเซอร์ (Chickering; & Reisser. 1993: 49) กล่าวว่า การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ด้านร่างกายและลักษณะท่าทาง
2. บทบาทและการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมทางเพศ
3. ความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม
4. การแสดงแนวความคิด บทบาท และรูปแบบการดำเนินชีวิต
5. ความรู้สึกในการตอบสนองต่อความมีคุณค่าของตนเองจากบุคคลอื่น
6. การยอมรับนับถือในตนเอง
7. มีความมั่นคง และรู้วิชาการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ รวมทั้งประสบการณ์นำมา

พัฒนาเป็นอัตลักษณ์แห่งตน

ตามแนวคิดของอีริคสัน (ปรีชา ธรรมา. 2548: 51; สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 27; ดวงเดือน ศาสตราภกร. 2535: 249) อัตลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นลักษณะภายใน ซึ่งหมายถึง การรู้จักและรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคล ประการที่สองเป็นลักษณะภายนอก ซึ่งหมายถึง การยอมรับและการผูกพันกับอุดมคติของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันแสดงถึงการมีส่วนร่วมในคุณลักษณะที่สำคัญร่วมกับผู้อื่น บุคคลที่มีอัตลักษณ์แห่งตนจะมีภาพที่ชัดเจนและการยอมรับทั้งสสารภายในของบุคคลและวัฒนธรรมของสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่

เบนเนียน และอาดัมส์ (Adams. 1998: Online; citing Bennion; & Adams. 1986) แบ่งอัตลักษณ์แห่งตนออกเป็น 2 ด้าน คือด้านมโนคติส่วนบุคคล (Ideological) และด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) โดยด้านมโนคติส่วนบุคคล ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ ศาสนา การเมือง และปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต ส่วนด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วย การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บทบาททางเพศ และการพักผ่อนหย่อนใจ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541: 14) กล่าวว่า โครงสร้างของอัตลักษณ์แห่งตนตามแนวคิดของอีริคสันมีหลายองค์ประกอบหรือหลายด้าน ที่สำคัญคือ ด้านอาชีพการงาน ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศ และทางด้านค่านิยมอื่น ๆ

บุญศรี คำชาย (2542: 21) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตนมีหลายองค์ประกอบ จำแนกเป็นทางกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมการณ์ และลักษณะทางจิต ซึ่งเมื่อประกอบกันแล้วกลายเป็นตนโดยรวม

ประสาธ อิศรปริดา (2547: 80) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญที่จะพัฒนาในช่วงวัยรุ่น คือ การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนในด้านอาชีพ บทบาททางเพศ การเมือง ศาสนา

ปรีชา ธรรมา (2548: 51) กล่าวว่า อัตลักษณ์แห่งตนประกอบด้วย อัตลักษณ์แห่งตนด้านร่างกาย ทางเพศ บทบาททางเพศ อาชีพ อุดมการณ์และจริยธรรม โดยด้านร่างกายและทางเพศก่อตัว

ขึ้นมาได้ตั้งแต่เนิ่น ๆ เริ่มต้นในช่วงก่อนวัยรุ่นซึ่งนำไปสู่การยอมรับตนเองด้านร่างกายและทางเพศ ผู้ที่ยอมรับตนเองด้านร่างกายและทางเพศ รวมทั้งบทบาททางเพศจะเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนทางบวกในด้านทั้งสอง ส่วนอัตลักษณ์แห่งตนด้านสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อมีสัมพันธภาพทางสังคมกว้างออกไป โดยการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม เมื่อบุคคลมีความเจริญงอกงามทางความคิดสูงขึ้นก็จะพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนด้านอาชีพ ด้านอุดมการณ์และจริยธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์แห่งตนมีหลายองค์ประกอบทั้งลักษณะภายใน หมายถึง การรู้จักและรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง และลักษณะภายนอก หมายถึง การเข้าใจและยอมรับการผูกพันกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของเบนเนียนและอาดัมส์เป็นหลัก เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวได้ขยายแนวคิดของมาร์เซียที่ศึกษาพัฒนาการขั้นที่ 5 ขึ้นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนตามทฤษฎีอีริคสันให้ชัดเจนและครอบคลุมทฤษฎีมากขึ้น และแนวคิดของนักวิชาการของไทยเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาในบริบทของสังคมไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของอัตลักษณ์แห่งตนพบว่า อัตลักษณ์แห่งตนด้านการเมือง และด้านศาสนา จะพัฒนาในช่วงวัยของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและในวัยผู้ใหญ่ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 33) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนในด้านลักษณะทางกาย การประกอบอาชีพ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต บทบาททางเพศ การคบเพื่อน และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ

1.5 การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน

องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความรู้สึกรับรู้ของการมีอัตลักษณ์แห่งตนและผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเอง มีดังนี้ (นวลละอ อสุภาพล. 2527: 92-93)

1. การเลือกและการสับสนในบทบาท (Role Selection and Role Diffusion) การเข้าใจในอัตลักษณ์แห่งตนช่วยให้เด็กวัยรุ่นเกิดความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคต เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ความรับผิดชอบถือว่าเป็นอัตลักษณ์สำคัญของวัยนี้ ซึ่งความรับผิดชอบนี้มีรากฐานมาจากการอบรมของบิดามารดาและความรู้สึกไว้วางใจและความมั่นใจในตนเอง ในวัยนี้เด็กวัยรุ่นจะเกิดความคิดสงสัยในตัวเอง เช่น เกิดปัญหาถามตัวเองว่า “ฉันคือใคร” หรือ “ฉันจะทำอะไรดี” เนื่องจากระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่มีความรู้สึกสับสน ขาดความมั่นใจ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจเพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ปัญหาของเด็กวัยรุ่นนี้มักเป็นไปในทำนองที่ว่า “ฉันไม่รู้ว่าจะทำอะไร ฉันไม่รู้ว่าจะไปทางไหน และฉันไม่รู้ว่าจะฉันเป็นใคร” ดังนั้นกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน การยอมรับจากกลุ่มศาสนา และวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการปรับตัวอย่างยิ่ง

2. การแสวงหาสถานภาพทางสังคม (Acquisition of Social Status) เด็กวัยรุ่นจะพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองขึ้นอย่างช้า ๆ เพื่อพัฒนาเป็นระดับมาตรฐานของตัวเอง เขาจะแสวงหาตนตามอุดมคติ (Ego Ideal) และค้นหาอัตลักษณ์ของตัวเองเพื่อบทบาทใหม่ในสังคม อีริคสันกล่าวว่า มีเด็กวัยรุ่น

ตอนปลายอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เป็นตัวของตัวเองและยังไม่พบอัตลักษณ์ในตัวเอง ซึ่งวัยรุ่นเหล่านี้เมื่อมีปัญหาจะแก้ปัญหาแบบ “หนีเสือปะจระเข้” หรือหลบหนีจากปัญหานั้นไป

อย่างไรก็ตามวัยรุ่นแต่ละคนย่อมต้องการเวลาในการปรับตัวเองเพื่อการเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่และให้สังคมยอมรับ ซึ่งอีริกสันได้เสนอแนวทางการปรับตัวที่สำคัญอยู่ 7 ขั้น ในแต่ละขั้นถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ย่อมทำให้เกิดความล้มเหลวในเรื่องนั้น ๆ การปรับตัวทั้ง 7 ขั้น มีดังนี้

1. สัดส่วนของเวลาตรงข้ามกับความสับสนของเวลา (Time Perspective VS Time Diffusion) หมายถึง เด็กวัยรุ่นต้องการเวลาที่เหมาะสมเพื่อการเตรียมตัวและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. ความมั่นใจในตนเองตรงข้ามกับความเฉยเมยท้อแท้ (Self Certainty VS Apathy) ความมั่นใจในตนเอง หมายถึง การแสวงหาอัตลักษณ์ของตนเองอย่างถูกต้อง มีความสนใจเกี่ยวกับตนเองและความคิดของคนอื่นที่มีต่อตน

3. การตรวจสอบบทบาทตรงข้ามกับการมีอัตลักษณ์ที่ไม่ถูกต้อง (Role Experimentation VS Negative Identity) ในวัยเด็กจะมีการแสวงหาบทบาทต่าง ๆ มากมายหลายชนิด ส่วนเด็กวัยรุ่นจะคัดเลือกเฉพาะบทบาทที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด วัยรุ่นอาจจะทดลองหรือตรวจสอบหลาย ๆ บทบาทจนกว่าจะพบบทบาทที่ตนเองพอใจ

4. การคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสัมฤทธิ์ตรงกันข้ามกับความชะงักงันในการทำงาน (Apprenticeship of Achievement VS Work Paralysis) การทำงานใด ๆ เด็กวัยรุ่นมีความต้องการที่จะให้งานนั้นประสบความสำเร็จหรือเสร็จลงด้วยดี ดังนั้นก่อนที่จะลงมือทำงานเขาจะคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสำเร็จที่เกิดขึ้น การคาดหวังว่างานจะประสบความสำเร็จเป็นแรงกระตุ้นให้เขาเกิดความพึงพอใจ มีความสนใจ และมีความเพียรพยายามเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ การคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสัมฤทธิ์จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะพัฒนาความมั่นใจในตนเองและความเป็นตัวของตัวเอง

5. อัตลักษณ์ทางเพศตรงข้ามกับความสับสนทางเพศ (Sexual Identity VS Bisexual Diffusion) วัยรุ่นต้องการประสบการณ์ที่จะทำให้เขารู้ในบทบาททางเพศของตนเอง และต้องการที่จะแสดงลักษณะและบทบาททางเพศของตนให้ถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะเป็นเพื่อนกับเพศตรงข้าม

6. ความเป็นผู้นำตรงข้ามกับความสับสนในอำนาจ (Leadership Polarization VS Authority Diffusion) ความสามารถของวัยรุ่นในการเป็นผู้นำหรือเป็นผู้ตามเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และสถานภาพทั้งสองลักษณะนี้เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงอำนาจของตัวเองในสังคม เด็กวัยรุ่นควรได้รับการฝึกให้เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เขาพัฒนาความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้น

7. อุดมคติตรงข้ามกับความสับสนในอุดมคติ (Ideological Polarization VS Diffusion of Ideal) วัยรุ่นจะเลือกปรัชญาหรืออุดมคติเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งจะนำทางให้เขาอยู่ในสังคมได้

นอกจากนี้การมีอุดมคติและมีปรัชญาชีวิตจะช่วยให้เขาไปสู่ความมีอัตลักษณ์ของตนเอง เขามีแนวทางชีวิตของเขาว่าเขาจะเป็นอะไรต่อไป เมื่อมีสิ่งที่ไม่ถูกต้องกับอุดมคติของเขา ๆ ก็จะไม่ยอมรับหรือต่อต้านกับสิ่งเหล่านั้น

ขั้นตอนทั้ง 7 ขั้นดังกล่าวนี้จะมีผลต่อการพัฒนาการความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน และมีประโยชน์ต่อตัวเขาเองโดยตรง เป็นการได้เผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไปได้เปรียบเทียบกับสังคมกับผู้อื่นใหญ่ด้วยตัวเองซึ่งทำให้เขาเกิดความพร้อม ถ้าเด็กวัยรุ่นไม่พร้อมหรือปรับตัวไม่ได้หรือประสบความล้มเหลวจะเกิดความรู้สึกที่รุนแรงและมีผลต่อบุคลิกภาพ

ซึ่งสอดคล้องกับไรซ์ (บุญศรี คำชาย. 2542: 20-21; อ้างอิงจาก Rice. 1996: 35) ที่กล่าวว่า ช่วงวัยรุ่นเป็นวัยวิกฤติ เป็นวัยที่มีความขัดแย้งเพิ่มขึ้นจากวัยเด็ก และในวัยนี้เองที่วัยรุ่นพยายามสร้างอัตลักษณ์แห่งตนขึ้นมา และหลีกเลี่ยงการเกิดความสับสนในบทบาทโดยการหาทางจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในวัยของตน ความขัดแย้งทั้งหมดจำแนกได้ดังนี้

1. เวลา การมีความรู้สึกขัดแย้งเรื่องเวลาและความต่อเนื่องของชีวิตเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับวัยรุ่น เพราะการรับรู้เรื่องเวลาต้องประสานอดีตเข้ากับอนาคตโดยตนเองอยู่ในช่วงเวลาปัจจุบัน นอกจากนั้นภารกิจประการหนึ่งของวัยรุ่น คือ ต้องสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับระยะเวลาที่จะใช้เพื่อการบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตที่ได้วางแผนไว้ ทั้งสองประการนี้ทำให้วัยรุ่นต้องเรียนรู้การประมาณการและการจัดสรรเวลาของตนเอง

2. ความเชื่อมั่นในตนเอง ความขัดแย้งในส่วนที่สองนี้เกี่ยวกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองโดยมีฐานอยู่บนประสบการณ์ในอดีต เพื่อว่าตนจะได้เกิดความเชื่อมั่น และรู้สึกว่าตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สมเหตุสมผลเพื่อบรรลุถึงจุดมุ่งหมายในอนาคต การทำเช่นนี้วัยรุ่นต้องผ่านการตระหนักรู้ในตนเองและความสำนึกเรื่องตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ทางกายกับความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อกระบวนการนี้พัฒนาไปตามปกติเด็กจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเชื่อว่าตนสามารถรับมือกับความสำเร็จในปัจจุบัน และทั้งที่คาดการณ์ว่าจะได้รับในอนาคตได้

3. บทบาท วัยรุ่นมีโอกาสดลองสวมบทบาทต่าง ๆ หลายบทบาทในสังคมสามารถทดลองอัตลักษณ์แห่งตน บุคลิกภาพ วิธีการพูด กระทำ เป้าหมาย หรือความสัมพันธ์กับบุคคลได้หลากหลายประเภท อัตลักษณ์ของวัยรุ่นจะได้มาโดยผ่านกระบวนการทดลองทำสิ่งต่างๆ เหล่านี้ วัยรุ่นที่เติบโตมาด้วยความรู้สึกกังวลและความรู้สึกผิด ได้สร้างข้อจำกัดภายในไว้มากและยึดติดกับบทบาทเดิม วัยรุ่นเหล่านี้จะสูญเสียความคิดริเริ่มในการทดลองเรื่องบทบาทไป และจะเสียโอกาสในการแสวงหาอัตลักษณ์แห่งตนด้วย

4. งาน ในทำนองเดียวกันกับเรื่องบทบาท วัยรุ่นเป็นวัยที่มีโอกาสในการสำรวจเลือกและทดลองศึกษาอาชีพต่าง ๆ ก่อนจะตัดสินใจว่าจะยึดอะไรเป็นอาชีพจริง ๆ แต่เมื่อได้เข้าสู่อาชีพแล้ว บทบาทในงานจะเป็นอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น ยิ่งไปกว่านั้นวัยรุ่นที่มีภาพลักษณ์ของตนเองในทางลบจะเกิดความรู้สึกด้อยขึ้นมา และการรู้สึกด้อยจะทำให้เขาป้องกันตนเองโดยไม่ทุ่มเทความพยายามเต็มที่ในการเรียนหรือการทำงาน

5. เพศ วัยรุ่นยังคงเป็นวัยที่พยายามระบุถึงความหมายของความเป็นชายหรือหญิง อีริคสันเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญที่วัยรุ่นจะต้องมีความชัดเจนในการเทียบเคียงบทบาทของตนเองเข้ากับเพศของตน เนื่องจากว่านอกจากจะกลายมาเป็นพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์กับคนต่างเพศแล้ว ยังเป็นพื้นฐานของการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนที่มั่นคงอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับชุมชนที่มีการจัดการกิจของเพศได้เหมาะสม วัยรุ่นก็จะเต็มใจที่จะรับบทบาทตามเพศที่เหมาะสมไปด้วย

6. อำนาจ ในช่วงวัยรุ่นเด็กจะขยายขอบเขตทางสังคมของตนออกสู่โรงเรียน กลุ่มสังคมใหม่ ๆ และเพื่อนใหม่ ๆ วัยรุ่นจะได้เรียนรู้ที่จะรับผิดชอบในการนำผู้อื่นเท่า ๆ กับเรียนรู้วิธีการนำ แต่ในขณะเดียวกันนี้วัยรุ่นก็จะค้นพบว่ามีความคู่แข่งที่เรียกร้องให้ต้องอุทิศเวลาพร้อม ๆ กัน เช่น ข้อเรียกร้องจากบิดามารดา เพื่อน ครู หรือคนรัก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสับสนกับความสัมพันธ์กับแหล่งอำนาจเหล่านี้ จะเชื่อใครดี จะทำตามใครดี จะทำอะไรกับใครดี ซึ่งการหาคำตอบจะต้องขึ้นอยู่กับการตรวจสอบค่านิยมส่วนตัวและลำดับความสำคัญของบุคคลเหล่านั้นที่มีต่อวิถีชีวิตของตน

7. อุดมการณ์และค่านิยม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นในที่สุดท้ายนี้สัมพันธ์กับทุกส่วนที่กล่าวมา เนื่องจากอุดมการณ์จะเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมทุกด้านของบุคคล อีริคสันให้ความเห็นว่าอุดมการณ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคล ทั้งนี้เพราะคนเราต้องการบางสิ่งไว้สำหรับเชื่อหรือทำตาม

หากวัยรุ่นแต่ละคนสามารถจัดการกับความขัดแย้งทั้งหมดได้อัตลักษณ์แห่งตนที่มั่นคงก็เกิดขึ้น วิถีชีวิตนี้จะผ่านไปเมื่อวัยรุ่นไม่มีคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตนต่อไป

จตุรพร ลิ้มมันจริง (2544: 249) กล่าวว่า การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นมี 2 ลักษณะ

1. การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางไม่ดี
2. การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางที่ดี

การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางไม่ดี หมายถึง คุณสมบัติที่มีอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ เช่น การทำลายตนเอง (ตัวอย่างเช่น การอดอาหารหรือเสพยาเสพติด) หรือบทบาทที่สังคมไม่เห็นด้วย (ตัวอย่างเช่น อาชญากรรม) ซึ่งบทบาทเหล่านี้สังคมมักจะมีการลงโทษอย่างรุนแรงตามมาเสมอ

การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางที่ดี จะต้องมียอดประกอบ 3 ประการ คือ อุดมการณ์ ความซื่อสัตย์ และความเคารพนับถือตนเอง

ปัจจัยที่มีผลยับยั้งการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางที่ดี มีหลายปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อการยับยั้งการสร้างอัตลักษณ์แห่งตน ผู้ที่ยากจนและมีปัญหาหนี้สินที่ก่อให้เกิดผลเสียจากพัฒนาการ ถ้าวัยรุ่นรับรู้ว่าเป็นบิดามารดาไม่ชอบหรือไม่สนับสนุน บุคคลนั้นอาจจะมีความรู้สึกว่ามันไม่ดีพอจนกระทั่งชีวิตวัยผู้ใหญ่ เมื่อคนสูญเสียความรู้สึกพื้นฐานในสิ่งที่ดีๆ ของชีวิตและความหวังในอนาคตและความหวังของสังคมก็จะมีพลังที่จะสร้างอัตลักษณ์แห่งตนและคุณค่า พลังที่จะสร้างการปกป้องตนเองและต่อยอดการยอมรับ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นนั้นต้องอาศัยเวลา เนื่องจากต้องทดลองบทบาทต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถที่จะยึดอุดมการณ์และค่านิยมที่สอดคล้องกับตนเองและสังคม ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางที่ดี

1.6 การวัดอัตลักษณ์แห่งตน

เครื่องมือวัดตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน พอจะแยกตามเนื้อหาที่นิยามวัดเป็น 2 ประเภท คือ การวัดอัตลักษณ์แห่งตนในชั้นที่ 5 และการวัดในหลายชั้นอายุ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 22-27)

1. การวัดอัตลักษณ์แห่งตนในชั้นที่ 5 สร้างขึ้นโดยมาร์เซีย เป็นแบบกึ่งสัมภาษณ์และต่อข้อความให้เติมประโยค (SI – ISB) สำหรับแบบกึ่งสัมภาษณ์ (SI) ใช้เวลาตอบ 15 – 30 นาที การตั้งคำถามใช้ตามโครงสร้างของทฤษฎีและประเด็นที่ศึกษาแบบนำร่องมาแล้ว เพื่อหาวิธีการแสวงหาของบุคคลในวิกฤตการณ์เป็นเกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะภาพของอัตลักษณ์แห่งตนทั้ง 4 สถานะ คำถามในการสัมภาษณ์มี 3 ส่วนต่อเรื่องเรื่องดังกล่าวเกี่ยวกับการตัดสินใจในด้านใดด้านหนึ่งว่า 1) ได้มีการตัดสินใจในเรื่องนี้แล้วหรือยัง 2) กระบวนการที่บุคคลใช้ในการเข้าสู่การตัดสินใจในเรื่องนั้น และ 3) ปริมาณความมั่นใจ และการตกลงใจผูกมัดตน (Commitment) ให้แก่เรื่องที่ตัดสินใจไปแล้วนั้น การวัดจึงมี 2 มิติ คือ การแสวงหา (แล้ว-ยัง) และการตกลงใจผูกมัดตน (แล้ว-ยัง) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 16) ส่วนแบบต่อข้อความให้เติมประโยค (ISB) มีข้อคำถาม 23 ข้อ คัดเลือกข้อที่เกี่ยวข้องตามทฤษฎีของอีริกสัน โดยข้อคำถามแต่ละข้อจะเว้นช่องว่างให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่ใช่ไว้ ข้อคำถามแต่ละข้อที่ให้เลือกมีลักษณะแสดงความรู้สึกรู้สึกจริง ๆ ของผู้ตอบ คำตอบให้เลือกแต่ละข้อให้คะแนนแบบ 3, 2 และ 1 จุดมุ่งหมายของแบบวัดนี้เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนต่อมาได้ปรับปรุงและสร้างเป็นประโยค เรียกว่า The New Objective Measure of Ego – Identity Status (OM – EIS) เป็นกลุ่มที่สร้างใช่หรือไม่ แบบสอบถามมีเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง และกิจกรรม

ต่อมาเบนเนียน และอาดัมส์ (Adams. 1998: Online; citing Bennion; & Adams. 1986) ได้สร้างแบบวัดสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตน 4 สถานะ โดยแต่ละสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนจะสอบถามใน 2 กลุ่มหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องทางด้านมโนคติส่วนบุคคล (Ideological) 8 ข้อ และด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) 8 ข้อ โดยกลุ่มหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องทางด้านมโนคติส่วนบุคคล ประกอบด้วยข้อคำถามในเรื่องของการประกอบอาชีพ ศาสนา การเมือง และปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต ส่วนด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วย ข้อคำถามในเรื่อง การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บทบาททางเพศ และการพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งสิ้น 64 ข้อ เรียกว่า The Objective Measure of Ego – Identity Status (OM – EIS II) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ได้แก่ ไม่เห็นด้วยมากที่สุด ไม่เห็นด้วยมาก ไม่เห็นด้วย เห็นด้วย เห็นด้วยมาก เห็นด้วยมากที่สุด

2. การวัดในหลายชั้นอายุ เป็นแบบรายงานโดยตนเอง ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 สามแบบวัดดังนี้

2.1 แบบวัด Ego Identity Scale (EIS) มีลักษณะประโยคประกอบให้ตอบ เห็นด้วย – ไม่เห็นด้วย ชั้นละ 12 ข้อ รวม 72 ประโยค แต่ละชั้นมีประเด็นทางบวกและทางลบ สร้างตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของแต่ละชั้น

2.2 แบบวัด Inventory of Psychosocial Development (IPD) เป็นประโยคประกอบด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับ มีทั้งหมด 60 ประโยค แบ่งเป็นชั้น ๆ ละ 10 ประโยค เป็นด้านบวกและด้านลบอย่างละ 5 ประโยค

2.3 แบบวัด Ego Stage Development Inventory (ESDI) สร้างโดยการหานิยามปฏิบัติการทั้งด้านบวกและด้านลบที่แก้ไขวิกฤตการณ์ใน 6 ชั้นแรก แล้วจึงตั้งคำถามตามนิยามปฏิบัติการได้ข้อคำถามเป็นประโยคประกอบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับทั้งหมด 216 ข้อ แบ่งเป็นชั้นละ 36 ข้อ

สำหรับการศึกษาแบบข้ามวัฒนธรรมเพื่อทดสอบความเที่ยงตรงตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสันในประเทศอัฟริกาใต้ทั้งคนผิวขาวและคนผิวดำ โดยออซส์และพลัก (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 26-27; อ้างอิงจาก Ochse; & Plug. 1986) ได้สร้างเครื่องมือวัดรายงานโดยตนเองเป็นประโยคประกอบด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ เพื่อวัดพัฒนาการของจิตสังคมตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 7 ข้อคำถามเป็นทั้งด้านบวกและด้านลบ 171 ข้อ หากคุณภาพคัดเลือกไว้ 76 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .93 สามารถวัดได้ในแบบที่เป็นสากลตามทฤษฎีของอีริกสัน ในการอธิบายถึงพัฒนาการทางจิตสังคมตามระบบบูรณาการ

ต่อมาฮามาเช็ค (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 27 ; อ้างอิงจาก Hamachek. 1988) ได้ประเมินพัฒนาการของบุคคลในขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 5 ได้กำหนดลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ในแต่ละชั้น โดยมีพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบ จำนวนด้านละ 10 ข้อ

สำหรับในประเทศไทย อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 27) และงามตา วนิทานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 296) ได้พัฒนาแบบวัดอัตลักษณ์แห่งตนของออซส์และพลัก และปรับเปลี่ยนวัดเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในช่วงพัฒนาการอัตลักษณ์แห่งตนของฮามาเช็คมาใช้ร่วมกัน เพื่อวัดการยอมรับของผู้ตอบว่าตนมีความรู้สึกอย่างไรต่อตนเอง ถ้าประเมินค่าตนเองทางบวก แสดงว่าในช่วงนี้สามารถปรับตัวได้ โดยแบบวัดมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ได้แก่ ไม่จริงเลย ไม่จริงค่อนข้างไม่จริง ค่อนข้างจริง จริง และจริงที่สุด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งอุษา ศรีจินดารัตน์ ได้เลือกประโยคที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูงกว่าเกณฑ์มาใช้ 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .80 และงามตา วนิทานนท์ และคนอื่น ๆ นำไปใช้ 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .79

สรุปได้ว่านักวิชาการได้ให้ความสนใจในการสร้างและปรับปรุงเครื่องมือวัดอัตลักษณ์แห่งตนอยู่เสมอ เพื่อให้ได้มาตรฐานแบบสากลที่ถูกต้องตามทฤษฎีและสามารถนำไปใช้ได้โดยสะดวก ซึ่งในการวิจัย

ครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดอัตลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

การที่บุคคลจะเป็นคนแบบใดนั้นส่วนหนึ่งได้มาจากครอบครัวโดยการอบรมเลี้ยงดู ดังที่ เสาวภา เบญจพันธุ์ทวี (2540: 16) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอม จริยธรรม คุณธรรม และทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในครอบครัวแล้วถ่ายทอดลงสู่เด็ก ดังที่ อีริคสัน กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม อันได้แก่ บิดามารดา วัฒนธรรม และสังคมนั้น เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ การที่ บุคคลจะแก้ไขพฤติกรรมได้ดีเพียงใดก็ขึ้นกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

2.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

มีผู้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู ดังนี้

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคนอื่น ๆ (2526: 8) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย บิดา มารดา และบุคคลอื่น ๆ ปฏิบัติต่อเด็ก เพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดีและให้การแนะนำ สั่งสอนฝึกอบรมให้เด็กมี พฤติกรรมที่เหมาะสม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และงามตา วรินทร์านนท์ (2528: 3) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง วิธีการปฏิบัติของบิดามารดา หรือผู้ใกล้ชิด ที่กระทำต่อเด็กทั้งทางด้านคำพูด และการกระทำที่มีผลต่อจิตใจ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้กระทำ เป็นโอกาสให้เด็กได้เลียนแบบพฤติกรรมนั้นด้วย

มะลิ อุดมภาพ (2538: 6) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง วิธีการที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้ปฏิบัติต่อบุตรทั้งวาจาการกระทำทางในลักษณะของการอบรมสั่งสอน ดูแล เอาใจใส่ การให้รางวัล การลงโทษ และการให้คำปรึกษาในทุก ๆ ด้าน

ทัศนาก ทอภักดี (2539: 6) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายของเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถจะให้รางวัลและลงโทษเด็กได้ และเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูพฤติกรรมเป็นแบบอย่าง

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะของการอบรมสั่งสอนทั้งด้วยวาจา และการกระทำที่มีผลต่อร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี และมี พฤติกรรมที่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่

2.2 รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู

มีนักการศึกษาได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูหลากหลายรูปแบบดังนี้

ดุซงกี โยเฮลา (2535: 15-16) ได้รวบรวมและวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูเด็กภายในประเทศไทย โดยวิธีเมต้า ได้ 11 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ การที่ผู้ปกครองยอมรับชื่นชมให้ความรักสนับสนุนใกล้ชิด และให้ความสนใจกับเด็ก
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ การที่ผู้ปกครองให้คำอธิบายประกอบกับสนับสนุนและห้ามปรามเด็กในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีความสม่ำเสมอและเหมาะสมในการให้รางวัลหรือลงโทษ
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ใช่เหตุผล คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ตรงข้ามกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ลงโทษด้วยการเฉยเมย ทบตีให้เจ็บ หรือลงโทษทางจิตใจ ด้วยการดูดำ แสดงอาการไม่พอใจ ทำเป็นเมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามและคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ปล่อยให้เป็นอิสระ
6. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยเด็กมีความรู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรักความอบอุ่น มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของลูก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร
7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาตนเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุน หรือการให้คำแนะนำจากผู้ปกครอง มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ ผู้ปกครองไม่ได้ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร
8. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่ผู้ปกครองกำหนดหรือถูกควบคุมไม่ให้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ
9. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในลักษณะที่เป็นผู้นำ สนับสนุนและช่วยเหลือ ยินดีที่จะอยู่กับบุตร ปกป้องคุ้มครองและทำให้บุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง
10. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษ คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในลักษณะที่เป็นการลงโทษทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น การเฉยเมย ดูดำ การไม่พิจารณาถึง ความต้องการของเด็ก การตัดสิทธิ เป็นต้น

11. การอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องจากเด็ก คือ การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของแม่ในลักษณะที่เป็นการควบคุม เรียกร้องเอาจากเด็ก เช่น ในด้านความสำเร็จ มักรู้สึกไม่พอใจเมื่อบุตรทำไม่สำเร็จตามเป้าหมายของตน

จากการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 11 วิธี ดุษฎี โยเหลา ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยการให้ความรัก สนับสนุน มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก มีความสม่ำเสมอและเหมาะสมในการให้รางวัลและการลงโทษ

2. การอบรมเลี้ยงดูทางลบ หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม ควบคุม ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็กหรือการปฏิบัติของผู้ปกครองแบบปล่อย给孩子ทำอะไรตามใจชอบ ไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

จากการศึกษาของคณาจารย์และนิสิต สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูสามารถสรุปได้ 4 รูปแบบคือ (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินฉัตร. 2546: 54-58)

รูปแบบที่ 1 การอบรมเลี้ยงดูแบบอะลุ่มอล่วย กล่าวคือ บิดามารดาใช้วิธีการอบรมลูกในลักษณะที่ไม่เข้มงวดกวดขันหรือดูแลเอาใจใส่ลูกมากเกินไป ต้องการให้เด็กเป็นอิสระและพึ่งตนเองเร็วขึ้นโดยฝึกให้ลูกรู้จักช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับกิจวัตรง่าย ๆ ส่วนตัว รู้จักเล่นกับเด็กวัยเดียวกันและรู้จักสังคมนอกบ้านตั้งแต่วัยเด็ก ตลอดจนได้เรียนรู้คุณธรรมต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดได้แก่ การเคารพนับถือ เชื่อฟังบิดามารดาและผู้ใหญ่อื่น ๆ ทั้งโดยการสอนของบิดามารดา การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากบิดามารดา และการได้ปฏิบัติตามชนบประเพณีและความเชื่อของบรรพบุรุษ

รูปแบบที่ 2 การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้าน 4 ด้าน คือ การพัฒนาด้านร่างกาย ด้านอารมณ์สังคม ด้านสติปัญญา และด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นพื้นฐานของเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านร่างกาย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มุ่งส่งเสริมความเจริญเติบโตและความแข็งแรงของร่างกายด้วยการฝึกให้ลูกรู้จักรักษาความสะอาดของอวัยวะต่าง ๆ ตลอดจนเสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว รู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างมีสุขนิสัยที่ดี

การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคม เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มุ่งส่งเสริมให้ลูกรู้จักปรับตัวตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีด้วยการฝึกให้ลูกรู้จักปฏิบัติตนต่อหมู่คณะ รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นตามความสามารถ รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการรับและการให้ รู้จักปฏิบัติตามมารยาทสังคม รู้จักยอมรับเมื่อทำผิด กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง

การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านสติปัญญา เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมการมีปฏิภาณไหวพริบและความเฉลียวฉลาดด้วยการฝึกให้ลูกรู้จักใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ให้ความสนใจฟังความคิดเห็น ตลอดจนปัญหาหรือความสงสัยของลูก ตอบคำถามหรือแนะนำลูกให้เข้าใจถูกต้องตามเหตุและผลอย่างง่าย ๆ สอนให้ลูกรู้จักระวังตัวจากสิ่งที่เป็นอันตรายในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้ลูกได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตามความเหมาะสม

การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาการด้านจริยธรรม เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมการเป็นคนดีด้วยการปลูกฝังให้ลูกมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูทวาที เคารพผู้ใหญ่และรู้จักเกรงใจ ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา รู้จักการสวดมนต์ไหว้พระ ฝึกให้ลูกทำความดี โดยการให้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

รูปแบบที่ 3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางจิตใจได้อย่างดีที่สุด เหมาะกับเด็กที่พื้นวัยเด็กตอนต้น คือตั้งแต่อายุ 10 ปีขึ้นไป เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีความสนใจที่สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น เริ่มมีการใช้เหตุผลมากขึ้น และควรใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้นเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เพราะเด็กวัยนี้มีความเปลี่ยนแปลงปรวนทางอารมณ์และความวิตกกังวลสูงมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นการรวมวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมปานกลางค่อนข้างน้อย การให้เหตุผลในการฝึกนิสัยลูกซึ่งเป็นการเลี้ยงดูที่บิดามารดาอธิบายให้ลูกเข้าใจถึงผลดีผลเสียจากการประพฤติของตน

รูปแบบที่ 4 การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธศาสนา เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนาด้วยการฝึกอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อกระตุ้นให้ลูกเกิดความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา

นอกจากนี้มันักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะที่สอดคล้องกัน และมีการนำมาศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวาง ดังนี้ (ป.มหาพันธ์. 2544: 86)

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุน หรือคำแนะนำจากบิดามารดา มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ บิดามารดาไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกดขี่ เป็นการเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่า ตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่บิดามารดากำหนดไว้ หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม บิดามารดา ผู้ปกครองให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผล รู้จักยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็กให้มีส่วนร่วมตามโอกาสอันควร

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลักขณา สกุลลิขเรศสีมา (2542: 89-93) ที่อธิบายว่าได้นักจิตวิทยาและผู้รู้ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความสำคัญของลูก โดยถือว่าลูกคือส่วนที่มีความสำคัญต่อครอบครัว ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญได้แก่ ความรัก ความเอาใจใส่ และความเข้าใจ ในการอบรมเลี้ยงดูต้องใช้เหตุผลกับลูก จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ตรงกับพัฒนาการของลูกตามความเหมาะสมกับความสามารถทางกาย สังคม และทักษะ โดยไม่บังคับให้ลูกทำในสิ่งต่าง ๆ ที่ลูกไม่ยอมทำ และไม่สามารถจะทำได้ ให้การยอมรับและยกย่องโดยสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้ลูก ให้อิสระแก่ลูกใน

การทำกิจกรรมต่าง ๆ เอาใจใส่และช่วยเหลือแนะนำลูกตามความเหมาะสม และให้สิทธิลูกในการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง บิดามารดาคอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้ความมั่นคงปลอดภัยแก่ลูก ตลอดจนแนวทางการดำเนินชีวิตในแต่ละวัยให้ลูก เพื่อลูกจะได้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กเป็นคนเปิดเผย เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีอารมณ์ขัน ร่าเริงแจ่มใส มองโลกในแง่ดี เรียนรู้อะไรได้อย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวได้ดี และกล้าแสดงออกด้วยความมั่นใจ สามารถช่วยเหลือตนเองและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สีกว่าตนเองมีคุณค่า รู้จักใช้เหตุผล เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบคาดหวังเอาากับเด็ก เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เรียกร้องเอาจากลูก เป็นวิธี การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาเป็นใหญ่ โดยบิดามารดามีความต้องการเคี่ยวเข็ญให้ทำตามที่บิดามารดาหวังไว้ บิดามารดาจะกำหนดวิถีชีวิตให้กับลูก ลูกต้องทำตามจุดประสงค์หรือความต้องการของบิดามารดา แม้ว่าไม่ชอบก็ตาม ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กมีลักษณะเป็นคนเจ้าอารมณ์ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ยาก ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่สามารถค้นพบความสามารถของตนเอง เด็กบางคนไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาไม่สนใจที่จะอบรมสั่งสอนลูก ปล่อยให้อุทิศทำตามอำเภอใจ ไม่มีใครคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมให้ ไม่สนใจความเป็นอยู่ ให้ความรักแบบลำเอียง หรือดูด่าลงโทษรุนแรงจนเกินเหตุ บางครั้งก็ปล่อยหน้าที่เลี้ยงลูกให้เป็นของคนอื่น ซึ่งจะมีผลให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ชอบทะเลาะเบาะแว้งกับผู้อื่นบ่อย ๆ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบิดามารดา เด็กจะมีอาการเชื่องซึม ไม่สามารถปรับตัวได้ มีความตึงเครียดทางอารมณ์ ไม่มีเหตุผล ชอบเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเสมอ

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวเป็นวิธีที่ได้รับความสนใจนำมาศึกษามากในสภาพสังคมไทย และผลการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยทำให้เด็กมีแนวโน้มที่จะมีจิตลักษณะที่เหมาะสม เอื้อให้เด็กเป็นผู้ที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมที่สูง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น รู้คุณค่าของศาสนา และมีลักษณะมุ่งอนาคต มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่เน้นวิธีการให้ความรักสนับสนุนและการใช้เหตุผล ยังมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม รู้จักเลือกคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสม (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินฉี. 2546: 57-58) ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยถือว่าการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นที่ต้องการความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะช่วยให้วัยรุ่นค้นพบตนเองได้ในที่สุด

2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับอัตลักษณ์แห่งตน

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรที่อบอุ่น โดยการแสดงความรักและให้ความอบอุ่น ป้องกันอันตราย และให้การสนับสนุนลูก จะนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์สำหรับวัยรุ่น (รัชนี้ ลาซโรจน์. 2545: 291-293) ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและการสนับสนุนทางจิตสังคม เป็นสิ่งเริ่มต้นของการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (Waterman; & et al. 1993: 46)

ตามทฤษฎีของอีริคสัน พัฒนาการในแต่ละขั้นจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การได้รับการอบรมเลี้ยงดู โดยการได้รับความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ จากการวิจัยของ เสาวภา เบญจพันธุ์ทวี (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและสัมพันธภาพ ในครอบครัวกับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การอบรมเลี้ยงดู แบบรักสนับสนุนมาก – น้อย แบบใช้เหตุผล – อารมณ์ มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็ก วัยรุ่น และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล – อารมณ์ สามารถทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ และการวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 181-182) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากมีคะแนน อัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย

จากการวิจัยของ งามตา วรินทร์านนท์ และดุขฎิ โยเหลา (2547: 150-151) พบว่า การรับรู้ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .35) และส่งผลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .07) และการวิจัยของงามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 340) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตลักษณะ 5 ด้านของเยาวชน ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต ความเชื่ออำนาจภายในตน สุขภาพจิต พัฒนาการทางจิตสังคม และอัตลักษณ์แห่งตน พบว่า การรับรู้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลส่งผลทางตรงต่อจิตลักษณะ ด้านพัฒนาการทางจิตสังคม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .22) และส่งผลทางอ้อมต่อตัวแปรจิตลักษณะด้านอัตลักษณ์ แห่งตนผ่านทางตัวแปรพัฒนาการทางจิตสังคม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .09)

ดุจเดือน พันธมนาวิน และคนอื่น ๆ (ดวงเดือน พันธมนาวิน; และดุจเดือน พันธมนาวิน. 2541: 38-39; อ้างอิงจาก ดุจเดือน พันธมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2537) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดู แบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล กับอัตลักษณ์แห่งตนของเยาวชนไทย โดยศึกษากับนิสิตชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิตที่รายงานว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สนับสนุนมากเป็นนิสิตที่มีคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านิสิตที่รายงานว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สนับสนุนน้อย และพบผลในทำนองเดียวกันกับระดับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิต สอดคล้องกับการวิจัยของ กาญจนา พึ่งเนตร (เขาวนาท สุนทร. 2546: 19 - 20 ; อ้างอิงจาก กาญจนา พึ่งเนตร. 2537: 50-53) ที่พบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน โดยวัยรุ่นที่ได้รับการ อบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากและแบบใช้เหตุผลมาก มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรม เลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อยและแบบใช้เหตุผลน้อย และการวิจัยของลักขณา ประถมวงศ์ (2546: 93) ที่ศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่นระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนสูง มีอัตลักษณ์แห่งตนมากกว่านักเรียนที่ได้รับ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนต่ำ

และจากการศึกษาของเปอโรซา และ เปอโรซา (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และ ดุจดเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 39; อ้างอิงจาก Perosa; & Perosa. 1993) ได้ศึกษาสำรวจนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีอายุระหว่าง 18 ถึง 28 ปี นักศึกษาที่รายงานว่ามารดาของตนรักใกล้ชิดตนมาก มักเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของอดัมส์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และ ดุจดเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 40; อ้างอิงจาก Adams. 1985) ที่ได้ศึกษาคอครัว 45 ครอบครัว โดยเก็บข้อมูลทั้งจากสามี ภรรยา และ บุตรสาวซึ่งเป็นนักศึกษาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง พบว่า บิดามารดาที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อบุตรสาวและเลี้ยงดูลูกแบบรักสนับสนุนมาก ทำให้ลูกมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าบิดามารดาประเภทตรงข้าม

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อเด็กมากที่สุดคือบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก และครอบครัวของเด็กโดยผ่านการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งจะช่วยให้บุคคลพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้เต็มที่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น นั่นคือ การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นนั้นมีความสำคัญต่อการกล่อมเกล่าปลูกฝังจิตลักษณะ และพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งข้อค้นพบจากการวิจัยให้ผลสอดคล้องกันว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เกื้อหนุนให้เด็กวัยรุ่นมีอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบเป็นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มาศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา ในสังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

2.4 การวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ในการวิจัยที่ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดานั้น งานวิจัยเหล่านี้ทั้งในและต่างประเทศ มีวิธีการศึกษาการอบรมเลี้ยงดู 2 วิธี (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินทร์ ชุชม; และงามตา วรินทร์านนท์. 2528: 42)

1. วิธีการวัดการอบรมเลี้ยงดูโดยให้บิดามารดาเป็นผู้รายงานว่าตนอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างไร วิธีนี้ใช้มากโดยเฉพาะเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเมื่อเด็กยังเล็ก
2. วิธีการวัดการอบรมเลี้ยงดูโดยให้บุตรเป็นผู้รายงานวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา วิธีนี้ใช้ในการสอบถามบุตรที่โตแล้ว

นิกร ขวัญเมือง (2545: 41-42) ได้ปรับปรุงแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูที่สร้างขึ้นโดย ถิ่น แพเพชร์ ตามแนวความคิดของโรเจอร์ส (Rogers) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก เห็นด้วยมากที่สุด ถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด วัดโดยให้นักเรียนเป็นผู้รายงาน

การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาและผู้ปกครอง ได้แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์ (2546: 47) ได้ปรับปรุงแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้ของบุตรวัยรุ่นของ ใจทิพย์ พวงทอง (2540) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย ได้แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.77

เกสร ภูมิดี (2546: 56-60) ได้ปรับปรุงแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูของ คณิต ฤทธิรอด (2537) และแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ สุนันท์ พรหมดี (2540) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด วัดโดยให้นักเรียนเป็นผู้รายงานการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ได้แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88

จากที่กล่าวมาแสดงว่า การวัดการอบรมเลี้ยงดูในช่วงวัยรุ่นนิยมใช้วิธีการให้เด็กเป็นผู้รายงานวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา และนิยมใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของ นิกร ขวัญเมือง (2545) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 13-15) หมวด 4 แนวทางจัดการศึกษา มาตรา 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ในมาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เป็นกิจกรรมที่เลือกเองตามความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

3.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

มีผู้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

กิตติมา ปรีดีติลล (2532: 148) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นด้วยความร่วมมือของนักเรียน เพื่อสนองความต้องการและความสนใจอันจะเป็นทางเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาการด้านต่าง ๆ กิจกรรมที่จัดขึ้นอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในห้องเรียน แต่อาจมีกิจกรรมบางอย่างที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมในห้องเรียนให้มีคุณค่าและมีประโยชน์มากขึ้น กิจกรรมนักเรียนส่วนมากจัดนอกห้องเรียน มีบรรยากาศเป็นกันเอง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาปฏิบัติงานร่วม

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (เยาวภา อุส่าห์ฤทธิ์. 2547: 11; อ้างอิงจาก นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. 2534: 38) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมประกอบทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร ที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนนอกห้องเรียน จัดขึ้นโดยนักเรียนที่จะเข้าเรียนและดำเนินการเอง โดยความเห็นชอบและการสนับสนุนจากอาจารย์และไม่มีการให้คะแนนใด ๆ ในอันที่จะส่งเสริมให้เด็กเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษา

สุภาพชา ชัมเจริญ (2545: 3) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่าเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย พัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา มุ่งส่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้รู้จักและเข้าใจตนเอง ปรับตัว ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 2) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า หมายถึง กิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยรูปแบบกระบวนการ วิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้รับ

ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมายและมีคุณค่า ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งสร้างเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวกา อุสัถ์ฤทธิ (2547: 11-12) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่มุ่งพัฒนาองค์รวมของความเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้านให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนตามศักยภาพด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยสอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้แก่นักเรียนให้ได้เข้าร่วมในการปฏิบัติจริงด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนานักเรียนในทุก ๆ ด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รับผิดชอบต่อความสามารถของตน เรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับสังคม เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3.2 เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

อเนก ส่งแสง (2540: 110) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมในโรงเรียนนั้นมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ คือ ส่งเสริมการเรียนรู้การสอนทางด้านวิชาการ พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สูงสุดและพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ใช้พลังที่มีอยู่ในทางสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์มีคุณค่าต่อประเทศชาติและสังคม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 3-4) ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ด้านวิชาการ วิชาชีพ และเทคโนโลยี
2. ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพสุจริต
3. ผู้เรียนรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข
4. ผู้เรียนค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน อาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง
5. ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม
6. ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนความเป็นระเบียบ วินัย คุณธรรม และจริยธรรม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีเป้าหมาย เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งทางด้านวิชาการ วิชาชีพ ให้เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ รู้จักและเห็นคุณค่าในตนเอง สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน สามารถพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะทางสังคม เจตคติ ค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิต และมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

3.3 หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 2-3) ได้กำหนด หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน และวัฒนธรรมที่ดำรง
3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู บิดามารดา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดและแนวการปฏิบัติอย่างชัดเจน เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความถนัด ความสนใจของนักเรียน โดยการบูรณาการวิชาการให้เข้ากับชีวิตจริงให้เกิดความสนุกในการร่วมกิจกรรม และยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคลที่หลากหลาย

3.4 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546: 6-7)

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนจะต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ นอกจากนี้แล้วสถานศึกษาต้องจัดระบบแนะแนวให้บริการช่วยเหลือทุกคน เพื่อให้รู้จักตนเองในด้านความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการเลือกศึกษาต่อและเลือกอาชีพที่เหมาะสม และเสริมสร้างบุคลิกลักษณะนิสัย การปรับตัวที่เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งความสามารถในการจัดการกับปัญหาทางด้านอารมณ์ สังคมได้อย่างมีความสุข

2. กิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน หรือกิจกรรมพัฒนาสาระการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองนโยบายของรัฐหรือเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองความสนใจของผู้เรียน พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ ทักษะความสามารถพิเศษ ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศหรือศิลปิน เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักดนตรี นักกีฬา นักกายภาพ เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเพื่อสนองนโยบายของรัฐเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เช่น รักการออกกำลังกาย มีน้ำใจนักกีฬา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาไทย ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ การปลูกฝังคุณธรรม การปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตย การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การรณรงค์ยุติความรุนแรงในสตรีและเด็ก เป็นต้น

3. กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน เป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยมุ่งเน้นปลูกฝังความเป็นระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีความรักสามัคคี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน และกิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน เพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัด ความสามารถของตนเอง และสามารถพัฒนาตนให้เต็มตามศักยภาพ พร้อมทั้งปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 33)

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่าง ๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม
5. การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังภาพประกอบ 2 (สุชีพชรา ชัมเจริญ. 2545: 23-24)

ภาพประกอบ 2 ลักษณะของกิจกรรมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับความรู้ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.6 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกับอัตลักษณ์แห่งตน

วัยรุ่นพยายามเรียนรู้ที่จะเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะของแต่ละคน ดังนั้นการจัดกิจกรรมหรือชมรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม เพื่อสนองความต้องการของเด็กในด้านการเข้ากลุ่ม และเรียนรู้พฤติกรรมสังคม เด็กที่ไม่เข้ากลุ่มย่อมเสียโอกาสการเรียนรู้พฤติกรรมสังคมหลายอย่าง จะมีพัฒนาการไม่สมตามวัย และถ้าบกพร่องรุนแรงมาก ๆ อาจแสดงออกมาในรูปการประชดประชันชีวิตและสังคม หรือแสดงออกในรูปชังคิดฝัน ไม่กล้าเผชิญความเป็นจริงของสังคมและชีวิต นอกจากการเข้ากลุ่มจะเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางสังคมในแง่ต่าง ๆ เช่น ฐานะ ตำแหน่ง มีเพื่อนที่เข้าใจและร่วมทุกข์ร่วมสุขแล้ว ยังเปิดโอกาสให้วัยรุ่นชายและหญิงได้รู้จักมักคุ้น เข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศ รู้จักประพฤติดนตามบทบาททางเพศ รู้จักปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมเพศและต่างเพศ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 339-340) และการร่วมกับเพื่อนในการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์กับสังคมจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้มาก (งามตา วรินทร์านนท์ และดุษฎิ โยเหลา. 2547: 140) ส่วนในด้านการเรียนการสอนครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมด้วยความคิดริเริ่มและความขยันหมั่นเพียรของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างบทบาทและอัตลักษณ์แห่งตน (ปรีชา ธรรมา. 2546: 31)

จากการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60-64) ได้ศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า อัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .229$) และนักเรียนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมาก และเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนปานกลางมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนน้อย สอดคล้องกับการวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 93) ที่พบว่า ผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงนั้นเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับเพื่อนมากกว่านักเรียนที่มีอัตลักษณ์แห่งตนต่ำ และการวิจัยของ สุรพงษ์ ชูเดช (2534: 116) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับระดับพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิตพบว่า ประสบการณ์ด้านวิชาการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การรับรู้ทางสังคมจากวิชาการ ประสบการณ์ด้านการทำกิจกรรม และประสบการณ์ด้านกลุ่มเพื่อนร่วมกันทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 16 และพบว่านิสิตที่ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกับเพื่อน ๆ มากทั้งในและนอกสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงว่านิสิตที่ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกับเพื่อนน้อย

สไตน์ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 40; อ้างอิงจาก Bloland. 1987: 291; citing Stein. 1977) ทำการศึกษาการร่วมกิจกรรมของนิสิตพบว่า ความถี่ในการทำกิจกรรมในองค์กรของมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน (Achievement of Identity) นั่นคือนิสิตที่มีความถี่ในการร่วมกิจกรรมสูง (ผู้ที่เข้าร่วมบ่อย ๆ) จะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนมากกว่านิสิตที่มีความถี่ในการร่วมกิจกรรมน้อย (พวกที่เข้าร่วมกิจกรรมนาน ๆ ครั้ง) สอดคล้องกับการศึกษาของตึง (Ting. 1996: Abstract) ที่พบว่า

การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมมีความสัมพันธ์กับคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนในด้านการรับรู้ทางด้านร่างกาย และความมั่นใจในตนเอง

การศึกษาปัจจุบันมุ่งสร้างบุคคลที่มีคุณภาพ มีพัฒนาการแห่งตนรอบด้านที่บูรณาการแล้วจะเกิดอัตลักษณ์แห่งตนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรม หรือกล่าวโดยรวมก็คือให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานด้านพัฒนาการของแต่ละคน และความแตกต่างระหว่างบุคคล การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาความสามารถตามศักยภาพหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล จำเป็นต้องคำนึงถึงคุณลักษณะด้านอัตลักษณ์แห่งตน โดยจัดประสบการณ์ทางวิชาการ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการในด้านการเรียนรู้ตามหลักสูตร รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาตนที่เป็นพื้นฐานอันเหมาะสมสำหรับการเสริมสร้างอัตลักษณ์แห่งตนในทางที่เหมาะสมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างพัฒนาผู้เรียนให้มีอัตลักษณ์แห่งตนที่พึงประสงค์ ทำได้ในแนวทางต่าง ๆ เช่น การใช้ตัวแบบให้ผู้เรียนได้เห็นเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนที่ดี การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมอัตลักษณ์แห่งตน การให้ผู้เรียนมีอิสระและเสรีภาพในการแสดงความสามารถออกทางด้านต่าง ๆ รวมถึงการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในเรื่องการปรับตัวอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นควรได้รับการปลูกฝังความเชื่อมั่นในตนเองเกี่ยวกับความสามารถที่จะกระทำการกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จ ควรได้มีโอกาสทดลองแสดงบทบาทใหม่ ๆ ทั้งในด้านความคิดและปฏิบัติ โดยการสนับสนุนอย่างจริงจังของบิดามารดา ผู้ใหญ่ และครูอาจารย์ โดยเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้ตัดสินใจเลือก สามารถจัดการวางแผนการที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ต่อสังคม (ปรีชา ธรรมา. 2548: 62-63)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่สถานศึกษาต้องจัดให้กับนักเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจของแต่ละบุคคลเพื่อให้รู้จักตัวเองในแง่มุมต่าง ๆ รู้จักความต้องการของตัวเอง เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน และสามารถปรับตัวได้เมื่อมีสถานการณ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อบุคคลมีอัตลักษณ์แห่งตนย่อมมีจุดยืนของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้ แต่ถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะทำให้เกิดความเครียด ถ้ารุนแรงก็อาจถึงขั้นเป็นโรคจิต โรคประสาท หรือคิดฆ่าตัวตายได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำปัจจัยการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมาศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา ในสังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา

3.7 การวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ได้มีผู้สร้างแบบวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

สุรพงษ์ ชูเดช (2534: 57-58) ได้สร้างแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมของนิสิต โดยให้นิสิตระบุประเภทของกิจกรรมที่ทำ ตำแหน่งหน้าที่ในการทำกิจกรรม ความถี่ในการทำกิจกรรม ประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมได้จากการรวมคะแนนประเภทของกิจกรรมที่ทำ ตำแหน่งหน้าที่ในการทำกิจกรรม และความถี่ในการทำกิจกรรม ดังนี้

1. ประเภทของกิจกรรมที่ทำ วิธีดำเนินการโดยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง ให้พิจารณากิจกรรมแต่ละอย่างทีมนิสิตทำในมหาวิทยาลัยว่า มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ต่อไปนี้มากน้อยเพียงใดคือ 1) เป็นกิจกรรมที่มุ่งทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยตรง 2) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นิสิตได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลประเภทต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งได้มีโอกาสพบเห็นสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลประเภทต่าง ๆ ในสังคม 3) เป็นกิจกรรมที่นิสิตต้องระดมพลังความคิดและกำลังกาย ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยแก้ปัญหา โดยมีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ พิจารณาเช่นนี้ทุกกิจกรรมที่นิสิตทำแล้วรวมคะแนน

2. ตำแหน่งในการทำกิจกรรม ให้นิสิตระบุตำแหน่งที่ตนเองมีหรือเคยมีในการทำกิจกรรมในแบบสอบถาม ถ้าระบุว่าเคยเป็นประธานให้ 3 คะแนน เป็นกรรมการให้ 2 คะแนน เป็นสมาชิกให้ 1 คะแนน

3. ความถี่ในการทำกิจกรรม ให้นิสิตประเมินความถี่ในการร่วมกิจกรรมของตนเอง ถ้าประเมินว่าร่วมกิจกรรมบ่อยมากให้ 4 คะแนน บ่อยให้ 3 คะแนน ค่อนข้างบ่อยให้ 2 คะแนน นาน ๆ ครั้งให้ 1 คะแนน

คะแนนการร่วมกิจกรรมของนิสิตได้จากการรวมคะแนนจากประเภทของกิจกรรมที่ทำ ตำแหน่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมและความถี่ในการร่วมกิจกรรม นิสิตที่ได้คะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มถือว่าเป็นผู้ที่มีประสพการณ์ด้านการทำกิจกรรมสูง ส่วนนิสิตที่ได้คะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มถือว่าเป็นผู้ที่มีประสพการณ์ด้านการทำกิจกรรมต่ำ

จริยกุล ตรีสวรรณ (2542: 42-43) ได้สร้างแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมนักเรียนมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก ทุกครั้ง ถึง ไม่เคยเลย ได้แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมนักเรียนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9461

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ ถึง ไม่เคยเลย

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน

4.1 ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน

มีผู้ให้ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน ดังนี้

ซิคเคอร์ริง (อาร์มธั มัตตะเดช. 2543: 34; อ้างอิงจาก Chickering. 1969: 94) กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลหมายถึง การที่บุคคลมีความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นและการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้แก่ การสามารถยอมรับความแตกต่างของบุคคลอื่นได้ และการมีใจกว้าง ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ การไว้วางใจกัน การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน การให้และการรับ

ธัญญา คนอยู่ (2547: 26-27) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลว่า หมายถึง ความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกันของบุคคล เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์กับ

บุคคลอื่นด้วยความรักใคร่ ความสนิทสนมกลมเกลียว ความเข้าใจอันดีต่อกัน และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นเท่าที่ทำได้

อารมณั มัตตะเดช (2543: 34) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อนว่า หมายถึง การแสดงพฤติกรรมโต้ตอบของบุคคลกับเพื่อน ในลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน รู้จักและเข้าใจตนเอง ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพในสิทธิของเพื่อน รู้จักการให้และการรับ ให้ความช่วยเหลือเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ

สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์ (2546: 39) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อนว่า หมายถึง พฤติกรรมที่วัยรุ่นแสดงออกในการคบเพื่อน ทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ โดยพิจารณาจากการใช้วาจา การแสดงกิริยาท่าทาง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานร่วมกับเพื่อน และการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่า สัมพันธภาพกับเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อเพื่อนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อน สนใจในความรู้สึกของเพื่อน การให้กำลังใจ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

4.2 ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (The Interpersonal Theory)

ซัลลิแวน (นวลละอ อสุภาพล. 2527: 170-172; สุชา จันทน์อม. 2540: 37-38; อ้างอิงจาก Sullivan. n.d.) กล่าวว่า ความเจริญเติบโตทางร่างกายเป็นสาเหตุของความเจริญเติบโตทางบุคลิกภาพแต่ก็ยังน้อยกว่าอิทธิพลของความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคมซึ่งเป็นสิ่งกำหนดให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจ และบางครั้งอิทธิพลของสังคมก็จะเข้ามามีบทบาทที่จะเข้ามายับยั้งความเจริญเติบโตทางร่างกายได้ ซึ่งความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคมในระยะต่าง ๆ ของชีวิตมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและการเจริญเติบโตดังนี้

1. วัยทารก (Infancy) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงประมาณ 2 ปี วัยนี้เป็นวัยแห่งความต้องการความสบายกาย ความพอใจของเด็กจะอยู่ที่การใช้ปาก ปากเป็นอวัยวะแรกที่ทารกใช้ปะทะสังสรรค์กับสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ของเด็กในช่วงนี้ คือ การได้รับการตอบสนองความหิว คือการได้รับนม การใช้ปากตอบสนองความต้องการของตนเอง นอกจากได้นมจากมารดาแล้วทารกอาจเรียนรู้ที่จะมีความสุขในเรื่องนี้โดยไม่ต้องพึ่งมารดา เช่น การดูดนิ้วตัวเอง เป็นต้น พัฒนาการทางด้านร่างกายจะมีการเคลื่อนไหวโดยใช้การประสานงานระหว่างมือกับตา มือกับปาก หูกับเสียง เป็นต้น

2. วัยเด็ก (Childhood) อายุประมาณ 2 – 4 ปี เด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้ภาษา มีความสามารถฝึกการออกเสียงพูดได้ชัดเจน สื่อความหมายกับผู้อื่นได้ ระยะนี้เด็กต้องการเพื่อนเล่น เพื่อนคุย เป็นระยะที่ให้ความร่วมมือ เริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศ และเริ่มมีความคาดหวังในสถานการณ์ของตนเองที่จะให้ผู้อื่นยอมรับ

3. วัยเริ่มรุ่น (Juvenile era) อายุประมาณ 4 – 11 ปี เป็นระยะเวลาที่เด็กได้ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สนใจร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกัน วัยนี้เด็กเรียนรู้การแข่งขัน การร่วมมือ และรู้จักควบคุมพฤติกรรม เป็นวัยที่นำไปสู่วัยก่อนวัยรุ่น

4. วัยก่อนวัยรุ่น (Preadolescence) อายุประมาณ 11 – 13 ปี เป็นระยะที่มีความสำคัญต่ออายุทางปฏิทินค่อนข้างมีระยะเวลายาว โดยปกติการสิ้นสุดของวัยนี้ พิจารณาจากการเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ของอวัยวะเพศและความเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างรวดเร็ว แต่ทางด้านจิตวิทยา หรือทางจิตเวช สิ้นสุดด้วยการที่เด็กมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนความสนใจเกี่ยวกับตนเองไปสนใจเพื่อนต่างเพศ ซึ่งพฤติกรรมนี้เป็นสัญญาณของการเข้าสู่วัยรุ่น ระยะนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาการด้านมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมาก เด็กเริ่มรู้จักมองตนเอง รู้จักติชมตนเอง และเริ่มมีทัศนคติทางการแข่งขันและชิงดีต่อเพื่อน ๆ จึงเป็นวัยที่เหมาะสมแก่การอบรมสั่งสอนเพื่อเด็กจะได้รับเอาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่พึงงามต่อไป

5. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุประมาณ 13 – 17 ปี เป็นระยะที่เด็กเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งการเข้าสู่วัยรุ่นในแต่ละวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไป วัยรุ่นตอนต้นเป็นช่วงความเจริญเติบโตที่มีระยะเวลาติดต่อกันไปจนถึงระยะที่บุคคลมีความพึงพอใจในเรื่องเพศ เริ่มมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ หากการอบรมเลี้ยงดูเป็นแบบให้เด็กเก็บกดทางด้านนี้มากเกินไป อาจทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งภายในจิตใจและจะมีบุคลิกภาพแบบรักร่วมเพศ

6. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุประมาณ 17 – 19 ปี เป็นระยะที่บุคลิกภาพต่าง ๆ เจริญมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งที่ได้พัฒนา และเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคลวัยนี้ เด็กสนใจทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพศตรงข้าม สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในลักษณะของผู้ใหญ่ แต่เด็กยังไม่ได้รับความสำเร็จทางสังคมอย่างสมบูรณ์ เพราะยังไม่มีอาชีพเป็นหลักฐาน ต้องรู้จักเก็บกดความรู้สึกและความต้องการทางเพศ ผู้ใหญ่ควรสอนให้เด็กมีอุดมคติในเรื่องความรัก ให้รู้จักแผ่แผ่ความรักไปยังผู้อื่น ควรฝึกนิสัยและเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิและวิธีสนองความพอใจที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองดี

7. วัยผู้ใหญ่ (Adulthood) อายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป เป็นวัยที่สร้างความสัมพันธ์ในเรื่องความรักกับบุคคลอื่น วัยนี้การมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลจะพัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลต่างเพศในเรื่องที่ไม่ใช่ธุรกิจการงาน แต่ในลักษณะให้ความพึงพอใจในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ลึกซึ้งลงไปในขอบข่ายของความสนใจ ระยะนี้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นคนมีเหตุผล และควบคุมพฤติกรรมของตนได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ซัลลิแวนยังกล่าวอีกว่า บุคลิกภาพจะยังไม่คงที่ตั้งแต่อายุน้อย ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงของบุคลิกภาพจะเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ถ้ามีสถานการณ์ระหว่างบุคคลเกิดขึ้นใหม่ เขาเชื่อว่าบุคคลมีการปรับตัวได้ดี เช่น มีการยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลง และปรับตัวให้ดีขึ้นได้ การเรียนรู้ทำให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามบุคลิกภาพที่พัฒนาขึ้นนี้อาจหยุดชะงัก หรือเกิดความเสียหายขึ้นได้ถ้าบุคคลประสบกับสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลอย่างรุนแรง และไม่สามารถปรับตัวได้

จากทฤษฎีของซัลลิแวนจะเห็นได้ว่า บุคลิกภาพของบุคคลจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามวัย และประสบการณ์ที่บุคคลได้สัมผัสกับบุคคลอื่นซึ่งแวดล้อมอยู่รอบตัว การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลจะต่อเนื่องกันไปตามสถานการณ์การปรับตัวต่อสังคม นับตั้งแต่บุคคลเกิดมาก็ต้องสัมผัสกับผู้อื่นเพื่อการเลี้ยงดู

และขยายวงกว้างออกไปยังบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะวัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับเพื่อนมากต้องการความเป็นอิสระ ต้องการการยอมรับโดยเฉพาะจากกลุ่มเพื่อน สัมพันธภาพกับเพื่อนจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับวัยรุ่น

4.3 สาเหตุของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น

กิตติกร มีทรัพย์ (2545: 370-372) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ววัยรุ่นต้องการเพื่อนด้วยเหตุผลหลักดังนี้หลายอย่าง ซึ่งสาเหตุสำคัญ ๆ พอจะประมวลได้ 7 ประการ ดังนี้

1. ต้องการความเชื่อมั่น หรือช่วยเสริมความมั่นใจของเขามากขึ้น เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีบทบาทใหม่แบบผู้ใหญ่ จะต้องดำเนินการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาที่สูงขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ปัญหาอุปสรรคในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน วัยรุ่นตกอยู่ในความรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่มั่นใจ เพื่อนและกลุ่มสามารถช่วยเหลือได้ อย่างน้อยก็รับรู้ปัญหาและช่วยผ่อนคลายข้อกังวลใจได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ในกรณีที่วัยรุ่นบางรายมีความมั่นใจอยู่บ้างในบางเรื่องเขาก็อาจยังต้องการเพื่อนเพื่อเสริมความมั่นใจให้มากขึ้น หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กว้างออกไปด้วย

2. ต้องการอิสระ เป็นตัวของตัวเอง การอยู่ในแวดวงของครอบครัว บิดามารดา พี่น้องหรือญาติ เขารู้สึกว่าเขาจะต้องพึ่งพาและอยู่ในกรอบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของบ้าน แต่เขาคิดว่าเขาไม่ได้เป็นเด็กอีกต่อไปแล้ว เขาเป็นอิสระในการคิด ตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ บ้าง แต่ภายในบ้านโอกาสเช่นนี้มีไม่มากนัก เขาต้องการสถานการณ์ที่ใหม่ ๆ ที่จะทำให้เขาเป็นอิสระแก่ตัวเองตามสมควร ในความรู้สึกของวัยรุ่นเพื่อนและกลุ่มคือบ้านใหม่ของเขาแน่นอน วัยรุ่นที่มีความรู้สึกว่ามีอิสระเมื่ออยู่กับครอบครัว เขาก็จะติดเพื่อนและกลุ่มซึ่งมักจะพบอยู่เสมอในครอบครัวที่ค่อนข้างเผด็จการเคร่งครัดเกินไป หรือในครอบครัวที่ละเลยไม่ค่อยสนใจเด็กจะถูกจำกัดความคิดเห็น รู้สึกถูกควบคุมบังคับ และวิตกกังวล หรือรู้สึกโดดเดี่ยว ว่าเหว่ ขาดความอบอุ่น การคบหาเพื่อนช่วยให้รู้สึกผ่อนคลายความกังวล การติดเพื่อนจึงมักมีลักษณะเป็นการพึ่งพามากกว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสร้างสรรค์กิจกรรมสังคมเท่าที่ควร ถ้าหากได้กลุ่มเพื่อนหรือผู้นำกลุ่มที่ไม่ดีนักอาจถูกชักจูงไปในทางที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย

3. ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน วัยรุ่นอยู่ในสภาพที่เรียกว่าโตเกินไปที่จะเล่นของเล่นของเด็ก ๆ แต่ก็ยังเด็กเกินไปที่จะรับผิดชอบงานต่าง ๆ แบบผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงแสวงหาความสนุกสนานเพื่อหลีกเลี่ยงสภาพการณ์ดังกล่าวในบางโอกาส โดยเฉพาะช่วงที่ต้องรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่หรือถูกคาดหวังที่จะต้องทำเช่นนั้น วัยรุ่นมักจะเกิดความตึงเครียดเกินไป จึงหันเข้ากลุ่มซึ่งมีโอกาสผ่อนคลายและสนุกสนานมากกว่าที่จะผ่นกลางวัน ทำงานบ้าน หรือทำงานอดิเรกอยู่ตามลำพัง

4. ต้องการมีประสบการณ์ในการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ในกลุ่มเพื่อนวัยรุ่นมีโอกาสมากกว่าที่จะได้เรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งเพศเดียวกันหรือต่างเพศว่าเขาจะเป็นที่ยอมรับหรือไม่อย่างไร การเรียนรู้เช่นนี้จะช่วยในการปรับปรุงตัวเองในสังคมได้กว้างขวางและได้ประสบการณ์ที่แก้ไขตนเองให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น

5. ต้องการความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาความสามารถ ความอดทน และความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าเรื่องการเรียนรู้ การงาน และเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะได้จากการสนทนา ถกเถียงในเรื่องราวหรือปัญหาต่าง ๆ กับกลุ่มเพื่อน ทั้งที่มีภูมิหลังและพื้นฐานครอบครัวที่คล้าย ๆ กันหรือแตกต่างกัน

6. ต้องการโอกาสที่จะได้พัฒนาทักษะทางสังคม ทักษะทางสังคมของวัยรุ่นเน้นความสามารถและเทคนิคการสนทนา การแสดงมารยาทที่พึงงามในการเข้ากลุ่ม และความสามารถในเชิงยืดหยุ่นประนีประนอม

7. ต้องการสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นต้องการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศโดยธรรมชาติ ซึ่งในเรื่องนี้วัยรุ่นไม่ได้รับการตอบสนองในบ้านของตน การมีสัมพันธกับเพื่อนต่างเพศนั้นวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่อาจกระทำได้โดยตรง แต่จะอาศัยการผ่านกลุ่มต่าง ๆ เป็นสื่อกลาง โดยเริ่มพัฒนาการจากการเป็นเพื่อนธรรมดาขึ้นสู่ความเป็นคนรักโดยลำดับ ในขั้นแรกวัยรุ่นเริ่มปรารถนาที่จะมีเพื่อนต่างเพศหรือพึงพอใจเป็นพิเศษ จะมีความรู้สึกตื่นเต้นกังวลใจ ซึ่งบางครั้งต้องการเพื่อนเพื่อรับรู้ ปลอบประโลมใจตามสมควร และอาจต้องการคนปรึกษาหารือเพื่อให้สมปรารถนาของตนในที่สุด

เพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่งโดยเฉพาะในชีวิตวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำให้เพื่อนยอมรับนับถือ วัยรุ่นมีความเข้าใจดีว่าเพื่อนมีความรู้สึกต่อตนอย่างไร ถ้าวัยรุ่นได้รับความนิยมนกย่องจากเพื่อนฝูงมากเพียงใด ย่อมทำให้เขาเป็นคนที่มียุทธศาสตร์เป็นมิตรน่าคบ กล้าแสดงออก วางตัวในการเข้าสังคมเป็น และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิกภาพย่อมช่วยให้วัยรุ่นได้รับความนิยมนกย่องจากเพื่อนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในแง่ดีด้วย (นิภา นิธยาน. 2530: 141) ซึ่งไรส์แมน (สุพัตรา สุภาพ. 2529: 69; อ้างอิงจาก Riesman. 1977: 81) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญที่สุดสำหรับวัยรุ่น โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันวัยรุ่นมักยึดแบบอย่างจากเพื่อนเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลดังนี้

1. สอนให้วัยรุ่นรู้จักอำนาจที่ไม่ใช่เป็นแบบส่วนตัวในกลุ่มเพื่อนเล่น วัยรุ่นจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการมีส่วนร่วมเล่นด้วย เช่น การเล่นฟุตบอล ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกกีดกันออกจากกลุ่ม ซึ่งในที่สุดบุคคลนั้นก็จะกลายเป็นคนรักสุขภาพเหมือนคนอื่น ๆ

2. กลุ่มเพื่อนช่วยให้วัยรุ่นได้ทดลองข้อกำหนด หรือกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่

3. กลุ่มเพื่อนจะถ่ายทอดระเบียบวิธีและคุณค่าที่ผู้ใหญ่ต้องการ หรืออาจเป็นไปในรูปตรงข้าม ซึ่งโดยทั่วไปกลุ่มเพื่อนจะเป็นตัวแทนถ่ายทอดที่มีคุณค่าที่ผู้ใหญ่ต้องการอย่างได้ผลที่สุด หากกลุ่มสนับสนุนระเบียบและค่านั้น

จากที่กล่าวมาจะพบว่า สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นต้องการเข้ากลุ่มเพื่อนก็คือวัยรุ่นต้องการความเชื่อมั่นและความมั่นใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องการความอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ต้องการความสนุกและผ่อนคลาย ต้องการมีประสบการณ์ในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น ต้องการความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาทักษะทางสังคม และต้องการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศ ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้วัยรุ่นเข้าหาเพื่อนและกลุ่มเพื่อน เพราะว่าเพื่อนและกลุ่มเพื่อนสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านี้ของวัยรุ่นได้

4.4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน

ความสามารถที่จะช่วยให้ผู้อื่นยอมรับเป็นเพื่อนนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะทางสังคมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งโคลแมนและแฮมเมน (ชมสุข บุญสิทธิ. 2541: 15-17 ; อ้างอิงจาก Coleman; & Hammen. 1974) ได้กล่าวถึงหลักฐานในการสร้างสัมพันธภาพซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

1. การมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน สัมพันธภาพใดก็ตามจะยั่งยืนก็ต่อเมื่อสัมพันธภาพนั้นสนองความต้องการของบุคคลทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อความรัก การเป็นที่ยอมรับของสังคม ความรู้สึกมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี เป็นต้น ถ้าไม่สนองความต้องการแม้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสัมพันธภาพนี้อาจคงอยู่ได้ ดังนั้นการมีวัตถุประสงค์และความต้องการร่วมกันจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

2. การเคารพในสิทธิและความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล สัมพันธภาพอันใกล้ชิดอาจแตกร้างลงได้ถ้าฝ่ายหนึ่งล่วงล้ำสิทธิและไม่ยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวของตัวเอง คนที่เคยสนิทกันอาจเลิกคบกันได้ การปฏิบัติต่อกันแบบประชาธิปไตยด้วยความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องยอมรับและเห็นด้วยกับความคิดหรือความเชื่อของเขา

3. โครงสร้างและแบบแผนของสัมพันธภาพ สัมพันธภาพทางสังคมโดยทั่วไปมักมีโครงสร้างและลักษณะการติดต่อสื่อสารเฉพาะอย่างที่เป็นที่ตกลงสอดคล้องกัน เช่น สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนกับเพื่อน บิดามารดากับบุตร เป็นต้น โครงสร้างและแบบแผนการติดต่อสื่อสารจะขึ้นอยู่กับผู้อื่นที่อยู่ในสัมพันธภาพนั้น ๆ เป็นราย ๆ ไปเป็นส่วนใหญ่ โครงสร้างและแบบแผนการติดต่อสื่อสารที่พัฒนาขึ้นอยู่ในขอบเขตที่สร้างความพึงพอใจให้ทั้งสองฝ่าย สัมพันธภาพจะยาวนานหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่ทั้งสองฝ่ายได้รับ

4. องค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร อาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลได้แก่

4.1 การมีภูมิหลังและประสบการณ์แตกต่างกัน เช่น ผู้มีระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจเดียวกัน มักมีภาษาที่สื่อสารความหมายระดับเดียวกัน

4.2 การเลือกรับรู้โดยให้ความสนใจเฉพาะข้อความบางตอน ทำให้ไม่ได้ข้อเท็จจริงทั้งหมด ซึ่งทำให้การตีความผิดพลาดได้

4.3 อารมณ์และความรู้สึกในขณะที่มีการรับรู้ปัจจัยในสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์หรือบุคคลที่ก่อให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความมั่นใจ ความกลัวหรือความโกรธ เป็นต้น อาจทำให้เกิดความรู้และการตีความที่ผิดพลาดได้

4.4 ความไม่ไวในการรับรู้ ส่วนใหญ่อารมณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในข้อความต่าง ๆ มีความหมายสำคัญยิ่งกว่าข้อความที่สื่อสารออกมา ความไม่สามารถรับรู้ถึงอารมณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่อาจทำให้รับรู้ตีความหมายพลาดได้

5. การรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างกระจ่าง

5.1 การรับรู้ตนตามความเป็นจริงซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับตนเอง

5.2 การรับรู้ผู้อื่นได้ตรงความเป็นจริงยอมนำไปสู่การยอมรับในตัวจริงของผู้อื่น

5.3 การรับรู้ผู้อื่นได้ตรงความเป็นจริง ซึ่งสัมพันธ์ภาพจะยืดยาวได้ถ้าสนองความต้องการและก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกันทั้งสองฝ่าย ดังนั้นจึงต้องพยายามขจัดปัญหาในการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้น

6. การห่วงใยในสวัสดิการของผู้อื่น อาจแสดงออกโดยการพูดหรือกระทำ อาจพูดปลอบใจ แสดงความห่วงใยหรือให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นประสบความยุ่งยากลำบากใจ หรือแสดงความซาบซึ้ง แสดงความขอบคุณในคุณงามความดีที่ผู้อื่นได้แสดงต่อตน แสดงความชื่นชมในความดีที่ผู้อื่นมียอมเป็น การเสริมแรงคุณลักษณะเช่นนั้น และช่วยเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

7. การซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น การเป็นตัวของตัวเองจะซื่อสัตย์ต่อความคิดเห็น และความเชื่อมั่นของตนเองนั้นเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลไม่ควรหลีกเลี่ยงที่จะพูดความจริงเพียงเพราะไม่กล้าเผชิญ ความขัดแย้ง และควรมีความเชื่อมั่นด้วยว่าผู้อื่นก็ยอมจะกล้าเผชิญความขัดแย้ง และควรมีความเชื่อด้วยว่าผู้อื่น ก็ยอมกล้าเผชิญความจริงและหาทางแก้ไขปัญหได้ในทางสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามความเป็นจริงที่พูดต้องแสดงให้เห็นความเคารพในความเป็นตัวของตัวเองของผู้อื่น คำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น พร้อมทั้ง แสดงความห่วงใยเป็นมิตรอย่างจริงใจด้วยความหวังดี

วิจิตร อวระกุล (2537: 65-69) กล่าวว่า วิธีการปฏิบัติให้เพื่อนรักใคร่เห็นอกเห็นใจควรปฏิบัติ ดังนี้

1. เปิดฉากทักทายติดต่อกัน
2. มีความจริงใจต่อเพื่อน
3. หลีกเลี่ยงการนินทาเพื่อน
4. อย่าขัดทอดความผิดให้เพื่อน
5. ยกย่องชมเชยเพื่อนในสิ่งที่สมควร
6. ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของเพื่อนด้วยความเต็มใจเสมอ
7. ให้เพื่อนได้ทราบในเรื่องที่เขารับผิดชอบ หรือเกี่ยวข้อง
8. ฟังความเห็นของเพื่อน ๆ บ้าง
9. หลีกเลี่ยงการทำตัวเหนือเพื่อน
10. ทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย
11. ใจกว้างและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนฝูง
12. ออกไปพบปะสังสรรค์กันกับเพื่อนบ้างตามสมควร
13. ให้ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเพื่อนในยามทุกข์ร้อน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การปฏิบัติตนต่อเพื่อนด้วยการแสดงความห่วงใย เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี กับเพื่อน

4.5 สัมพันธภาพกับเพื่อนกับอัตลักษณ์แห่งตน

วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการให้เพื่อนเข้าใจและยอมรับ ทำให้วัยรุ่นเรียนรู้ทาท่าง การแต่งกาย วิธีพูด ความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ความสนใจเพื่อนต่างเพศ สิ่งเหล่านี้ช่วยผลักดันให้วัยรุ่นทำตามค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้ามและรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดไว้ได้ ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนแก่วัยรุ่น (ศรีธรรม ฐานะภูมิ. 2535: 81)

จากการวิจัยของ พิชและอดัมส์ (บุชรินทร์ พุ่มมีผล. 2546: 44; อ้างอิงจาก Fitch; & Adam. 1983) พบว่า อัตลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล นั่นคือ ผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดีมักพบอัตลักษณ์แห่งตนได้ง่ายกว่า นอกจากนี้การได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะช่วยส่งเสริมให้อัตลักษณ์แห่งตนมีการพัฒนาขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60-65) ที่ศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .383$) นักเรียนวัยรุ่นตอนปลายที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนในระดับดี มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนในระดับปานกลาง

การวิจัยของ กาญจนนา พึ่งเนตร (เขาวนท สุหนร. 2546: 19; อ้างอิงจาก กาญจนนา พึ่งเนตร. 2537: 50-53) ได้ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า วัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสูงกว่าค่าเฉลี่ย มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่ำกว่าค่าเฉลี่ย สอดคล้องกับการวิจัยของ บุชรินทร์ พุ่มมีผล (2546: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล บรรยาภาคนในครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน และสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนในนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับอุดมศึกษา พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างกันมีสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 93-98) ได้ศึกษานักเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในภาคใต้ พบว่า ผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงนั้นเป็นผู้ที่คบเพื่อนที่มีจิตใจ วัฒนธรรม ความประพฤติที่น่าปรารถนา และร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับเพื่อนมากกว่านักเรียนที่มีอัตลักษณ์แห่งตนต่ำ ผลเช่นนี้พบในนักเรียนวัยรุ่นที่ศึกษาโดยรวม และพบผลที่เด่นชัดมากขึ้นในนักเรียนอาชีวศึกษา และนักเรียนที่ทำงานประจำและทำงานเป็นครั้งคราว

และจากการศึกษาของ โดโนแวน (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 28; อ้างอิงจาก Donovan. 1975) พบว่า กลุ่มผู้สืบสนในอัตลักษณ์แห่งตนมีลักษณะเป็นพวกถดถอย ขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมตามสภาพความเป็นจริง ระมัดระวังตัวในการสมาคมกับครูหรือเพื่อนและบางครั้งก็มีอาการคับข้องและโกรธง่าย ส่วนกลุ่มที่มีอัตลักษณ์แห่งตนตามปิตามารดา มีความรับผิดชอบสูง มีความเมตตากรุณา และชอบทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเพื่อน กลุ่มนี้จะวางตัวได้ดีที่สุดเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่สูงกว่าและจะวิตกกังวลมากเมื่อวิธีการและ

เป้าหมายที่วางไว้มีสภาพคลุมเครือ สำหรับกลุ่มที่อัตลักษณ์แห่งตนไม่แน่นอนอยู่ระหว่างการเลือกอัตลักษณ์แห่งตนเป็นบุคคลที่ขำพูด ชอบแสดงความรู้สึกรู้ออกมาทันทีอย่างชัดเจน ชอบการแข่งขันและการเป็นผู้นำ กลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตน เป็นกลุ่มที่ไม่ชอบการแข่งขัน ชอบเป็นผู้ร่วมกลุ่มและไม่ค่อยแสดงความรู้สึกต่อต้านหรือไม่เป็นมิตรอย่างเด่นชัด ลักษณะเด่นของบุคคลในกลุ่มนี้คือ พวกเขาจะไม่ใช้กลไกในการป้องกันตนเองมาก และมีเหตุผลในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น และในช่วงวัยรุ่นกลุ่มบุคคลที่วัยรุ่นให้ความสำคัญและมีความใกล้ชิดสนิทสนมคือกลุ่มเพื่อน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุในการอธิบายอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา ในสังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

4.6 การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน

ได้มีผู้สร้างเครื่องมือวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน ดังนี้

ชนนุช บุญสิทธิ์ (2541: 64-65) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8361

จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 46-47) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7905

สุวิทย์ เจริญผล (2547: 49-52) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8907

ธัญญา คนอยู่ (2547: 52-54) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก จริงมากที่สุด ถึง ไม่จริงมากที่สุด ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8890

จากที่กล่าวมาแสดงว่า การวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อน นิยมใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนของ ธัญญา คนอยู่ (2547) และแบบวัดของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจิตสังคม

5.1 ความหมายของพัฒนาการทางจิตสังคม

ได้มีผู้ให้ความหมายของพัฒนาการทางจิตสังคมไว้ดังนี้

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 64) ให้ความหมายพัฒนาการทางจิตสังคมในวัยเด็กว่า หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในการปรับตัวในด้านต่าง ๆ โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ ความเป็นอิสระ - ความสงสัยและอับอาย ความริเริ่ม - ความรู้สึกผิด และความขยันหมั่นเพียร - การมีปมด้อย

งามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 266) ให้ความหมายพัฒนาการทางจิตสังคมในวัยเด็กว่า หมายถึง การแสดงความรู้สึกและการรับรู้ที่ตนมีความสามารถในการปรับตัว และแก้ไขปัญหาหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในการพัฒนาแต่ละขั้นตั้งแต่วัยที่ 1 ถึง 4 ตามทฤษฎีอีริกสัน ได้แก่ ความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ ความเป็นอิสระ - ความสงสัยและอับอาย ความริเริ่ม - ความรู้สึกผิด และความขยันหมั่นเพียร - การมีปมด้อย

ระพีพันธ์ ฉายวิมล (2545: 55) ให้ความหมายพัฒนาการทางจิตสังคมว่า หมายถึง สัมพันธภาพของความต้องการทางอารมณ์ของบุคคลกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และวิกฤติของพัฒนาการเป็นลักษณะความขัดแย้งที่เฉพาะ ซึ่งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจะเป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพในขั้นต่อไป

ปรีชา ธรรมา (2546: 25) ให้ความหมายพัฒนาการทางจิตสังคมว่า หมายถึง การพัฒนาตนทางด้านจิตใจ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงซึ่งบังเกิดขึ้นกับบุคคลที่ประสบภาวะวิกฤติในลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต ตั้งแต่วัยต้นจนกระทั่งถึงวัยสุดท้าย

ประสาธ อิศรปริดา (2547: 79) ให้ความหมายพัฒนาการทางจิตสังคมว่า หมายถึง การผ่านพ้นวิกฤติขัดแย้งจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง การพัฒนาที่ดีก็จะก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลได้พัฒนาความรู้สึกในทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบ เช่น เกิดความรู้สึกไว้วางใจมากกว่าไม่ไว้วางใจ เกิดความรู้สึกเป็นอิสระมากกว่าความละอายหรือเคลือบแคลงสงสัย

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจิตสังคม หมายถึง ความสามารถในการผ่านพ้นวิกฤติขัดแย้งในแต่ละขั้น จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เป็นความสามารถในการปรับตัวได้ในแต่ละขั้นของพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งในช่วงวัยรุ่นเป็นการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน วัยรุ่นจึงต้องปรับตัวให้ได้ใน 4 ขั้นแรก ได้แก่ ความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ ความเป็นอิสระ - ความสงสัยและอับอาย ความริเริ่ม - ความรู้สึกผิด และความขยันหมั่นเพียร - การมีปมด้อย ซึ่งผู้ที่ปรับตัวได้จะมีพัฒนาการทางจิตสังคมเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ

5.2 พัฒนาการทางจิตสังคมกับอัตลักษณ์แห่งตน

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน แสดงให้เห็นว่าบุคคลจะมีพัฒนาการไปตามวัยและมีกระบวนการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาในลำดับขั้นนี้

ผลต่อการพัฒนาในขั้นต่อมา และในแต่ละขั้นจะมีโอกาสพัฒนาขึ้นมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละบุคคลมีต่อตนเองและต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะพัฒนาไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับกรอบมโนทัศน์ของสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตร ตลอดจนอิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ (ระพีพันธ์ ฉายวิมล. 2545: 55; พรรณี ชูทัย เจนจิต. 2538: 103-104) บิดามารดาช่วยให้บุตรมีคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ความเป็นอิสระภายในขอบเขต ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียรได้โดยการให้ความรักความอบอุ่นอันเป็นองค์ประกอบของการอบรมเลี้ยงดู ส่วนในด้านการเรียนการสอน ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมด้วยความคิดริเริ่มและความขยันหมั่นเพียรของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างบทบาทและอัตลักษณ์แห่งตน (ปรีชา ธรรมมา. 2546: 31) สอดคล้องกับ ประสาท อิศรปริดา (2547: 85) ที่กล่าวว่า วัยรุ่นที่ผ่านพ้นวิกฤติขัดแย้ง (Crisis) ในระยะต้น ๆ มาด้วยดี จะทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะของความไว้วางใจตนเองและผู้อื่น ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้บุคคลค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ รัชนี้ ลาซโรจน์ (2545: 264) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น มีพื้นฐานจากการพัฒนาความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร และสอดคล้องกับ จรรยา สุวรรณทัต (2545: 326-327) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่นต้องผ่านการพัฒนาทางจิตใจอยู่หลายขั้นตอนที่สำคัญคือ การสร้างความไว้วางใจและความมั่นใจ ความสามารถที่ยั่งยืนหยั่งเป็นอิสระได้ด้วยตนเอง การริเริ่มสร้างสรรค์ และการใช้ความขยันหมั่นเพียรเพื่อเอาชนะสิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือปมด้อยต่าง ๆ ประกอบกับวัยรุ่นอยู่ในระยะที่มีการเจริญเติบโตสูงสุดทางร่างกายและมีการพัฒนาการรู้คิดอยู่ในระดับสูง ค่านิยมที่วัยรุ่นมีต่อความสามารถทางด้านต่าง ๆ ตลอดจนการมีอัตลักษณ์แห่งตนที่วัยรุ่นสร้างขึ้น เพื่อให้ตนสามารถอยู่ได้อย่างดีในวัฒนธรรม และสอดคล้องกับ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541: 13) ที่กล่าวว่า ถ้าบุคคลปรับตัวได้มากในช่วงอายุแรกเกิดถึง 15 ปี เป็นสาเหตุสำคัญของการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายไปถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ต่อจากนั้นการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนจะทำให้บุคคลปรับตัวได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ และสามารถทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมได้มาก

จากการวิจัยของ งามตา วนินทานนท์ และดุขุฎี โยเหลา (2547: 151) และงามตา วนินทานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 340) พบว่า พัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 ส่งผลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง .51 และ .41 ตามลำดับ) นอกจากนี้การวิจัยของ งามตา วนินทานนท์ และดุขุฎี โยเหลา (2547: 151) ยังพบว่า การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับบิดามารดาส่งผลต่อพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 และอัตลักษณ์แห่งตน (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อม .58 และ .30 ตามลำดับ) การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาส่งผลต่อตัวแปรพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 และอัตลักษณ์แห่งตน (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อม .08 และ .04 ตามลำดับ) และการวิจัยของงามตา วนินทานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 333-340) พบว่า การรับรู้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลส่งผลทางตรงต่อจิตลักษณะด้านพัฒนาการทางจิตสังคม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .23) และสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้าน (การรับรู้

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาและความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับบิดามารดา) ร่วมกับการรับรู้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผล และจิตลักษณะด้านสุขภาพจิตอธิบายพัฒนาการทางจิตสังคมของเยาวชนได้ร้อยละ 64 และพบอีกว่า การรับรู้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลส่งผลทางตรงต่อจิตลักษณะด้านพัฒนาการทางจิตสังคม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .22) และส่งผลทางอ้อมต่อตัวแปรจิตลักษณะด้านอัตลักษณ์แห่งตนผ่านทางตัวแปรพัฒนาการทางจิตสังคม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .09) นอกจากนี้ยังพบว่า การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดา ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผล และสุขภาพจิต ร่วมกันอธิบายพัฒนาการทางจิตสังคมได้ร้อยละ 80 การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดา ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผล สุขภาพจิต และพัฒนาการทางจิตสังคม ร่วมกันอธิบายอัตลักษณ์แห่งตนของเยาวชนได้ร้อยละ 17

และการวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 92) ได้ทำการวัดปริมาณการปรับตัวได้ใน 5 ช่วงของชีวิตตามทฤษฎีของอีริคสัน โดยช่วงที่ 5 เป็นช่วงของการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน ส่วน 4 ช่วงแรกของชีวิตเกี่ยวกับอาการหลงเหลือของการปรับตัวได้ของพัฒนาการทางจิตสังคมในปริมาณต่าง ๆ กันของผู้ถูกศึกษา ผู้ที่มีพัฒนาการในการปรับตัวได้มากใน 4 ช่วงแรกของชีวิต เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเป็นผู้ที่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตนมากด้วย โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการใน 4 ช่วงแรกกับพัฒนาการขั้นที่ 5 เท่ากับ .71 และพบว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูงมีคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนมากกว่านักเรียนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมต่ำ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ความสามารถในการปรับตัวได้ของพัฒนาการ 4 ขั้นแรกของชีวิต อันได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำปัจจัยพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 มาศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา ในสังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

5.3 การวัดพัฒนาการทางจิตสังคม

การวัดพัฒนาการทางจิตสังคมในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวัดพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 ตามทฤษฎีของอีริคสัน ซึ่งจากการศึกษามีผู้สร้างแบบวัดพัฒนาการทางจิตสังคมดังนี้

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 72) ได้แปลแบบวัดพัฒนาการทางจิตสังคม 4 ขั้นแรกของออชส์และพลัก (Ochse and plug) และแบบวัดของมาฮามาเช็ค (Hamachek) ซึ่งเป็นแบบวัดลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงถึงการมีพัฒนาการในขั้นที่ 1 ถึง 4 ตามทฤษฎีของอีริคสันประกอบกัน เพื่อวัดการยอมรับของผู้ตอบว่าตนมีความรู้สึกหรือต้องการเปิดเผยถึงความรู้สึกด้วยการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ ความเป็นอิสระ - ความสงสัยและอับอาย ความริเริ่ม - ความรู้สึกผิด และความขยันหมั่นเพียร - การมีปมด้อย จึงมีการประเมินผู้ตอบทั้งทางบวกและทางลบ แต่ละประโยคคำถามมีลักษณะเป็นแบบ

มาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย แบบวัดฉบับนี้มีข้อคำถาม 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา .75

ต่อมางามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 295-296) ได้แปลแบบวัดพัฒนาการทางจิตสังคม 4 ขั้นแรกของออกซ์และพลัก (Ochse and plug) และแบบวัดของฮามาเช็ค (Hamachek) เช่นเดียวกับ อุษา ศรีจินดารัตน์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย แบบวัดฉบับนี้มีข้อคำถาม 16 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .78

การวัดพัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 เป็นการวัดการยอมรับของผู้ตอบว่าตนมีความรู้สึกหรือต้องการเปิดเผยถึงความรู้สึกด้วยการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับ ความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ ความเป็นอิสระ - ความสงสัยและอับอาย ความริเริ่ม - ความรู้สึกผิด และความขยันหมั่นเพียร - การมีปมด้อย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดพัฒนาการทางจิตสังคมของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง

6.1 ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเอง

ได้มีผู้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองไว้ดังนี้

โรเซนเบิร์ก (ปรารธนา ช้อนแก้ว. 2542: 11; อ้างอิงจาก Rosenberg. 1965) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง ความเคารพที่บุคคลมีต่อตนเอง มองเห็นตนเองเป็นคนมีค่าโดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นว่าดีกว่าหรือเลวกว่า และไม่คิดว่าตนเองต้องเป็นคนเลอเลิศ แต่ควรตระหนักในข้อจำกัดของตนและสามารถคาดหวังได้ว่าจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นได้อย่างไร

แบรนเดน (Branden. 1981: 110) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นและนับถือตนเองที่เกิดจากความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองและความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่พอใจ

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981: 5) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาและประเมินคุณค่าของตนตามความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อตนเอง เป็นการยอมรับหรือไม่ยอมรับตนเองและแสดงถึงขอบเขตของความเชื่อที่บุคคลมีต่อความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และคุณค่าของตนเอง

ไรซ์ (Rice. 1996: 184) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การรับรู้ตนเองว่าตนเองมีคุณค่าตามที่ตนเองรับรู้ ซึ่งการประเมินคุณค่านี้นำไปสู่การยอมรับตนเอง มีความพอใจในตนเองและมีความสอดคล้องกันระหว่างอัตมโนทัศน์ของตนเองและจินตนาการส่วนตน

สฤติ ภัทระ (2535: 17) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตนตามความรู้สึกและทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเองในเรื่องความสำเร็จ ความล้มเหลว การยอมรับ

ตนเอง การยอมรับจากคนอื่น การมีความสามารถเพียงพอในการทำสิ่งต่าง ๆ การมีคุณค่าและการมีความสำเร็จต่อสังคม

สมพิศ ไชยกิจ (2536: 12) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การประเมินคุณค่าของตนเองตามความรู้สึก ความเชื่อและทัศนคติเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน การได้รับการยอมรับจากบิดามารดา และการประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ

สุพรรณิ จันทรวีเศษ (2539: 10) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การประเมินคุณค่าให้กับตนเองในด้านความสามารถ ความสำเร็จ การได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคม ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง

ปรารธนา ช้อนแก้ว (2542: 13-14) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตนเองตามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเองในเรื่องความสำเร็จ ความล้มเหลว การยอมรับจากบุคคลอื่น ซึ่งการประเมินคุณค่านี้นำไปสู่การยอมรับตนเอง มีความพอใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

อรอุมา สงวนญาติ (2544: 10 - 11) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเอง ทั้งในด้านดีและด้านไม่ดีในเรื่องต่าง ๆ เช่น การประสบความสำเร็จ การประสบความล้มเหลว การปฏิเสธตนเอง การพึ่งตนเองคิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนคิดว่าตนเองได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นในสังคม

สุพัทธา พันธวร (2546: 25) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การที่บุคคลประเมินคุณค่าของตนเองตามความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ในด้านความสำคัญ รู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่เก่ง มีความสามารถ มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม มีความชื่นชม พึงพอใจในตนเอง ยอมรับนับถือตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป และมีบุคลิกลักษณะสง่าผ่าเผย เป็นที่น่าเชื่อถือ

วรวิภา เจริญภูมิวิทยา (2546: 10) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง สภาวะทางความรู้สึกของบุคคลซึ่งเกิดจากการพิจารณาตัดสินความมีคุณค่าและการกระทำของตนตามทัศนคติหรือค่านิยมที่ตนเองยึดถือและจากบุคคลอื่นที่มีความสำคัญต่อตนทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แสดงออกมาในรูปของความเชื่อมั่น การยอมรับหรือไม่ยอมรับในความสามารถ ความมีคุณค่าและความสำคัญของตนเอง

ภาณุพงษ์ คงจันทร์ (2548: 17) ให้ความหมายความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึกและเจตคติที่มีต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบความสำเร็จ การประสบความล้มเหลว การยอมรับตนเอง การปฏิเสธตนเอง การพึ่งพาตนเอง การคิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนได้รับการยอมรับจากบิดามารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนญาติมิตรและเพื่อนที่ใกล้ชิด

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง รับรู้คุณค่าของตนเองในด้านความสำคัญ ความสามารถ มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม มีความเชื่อมั่นในตนเอง การเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป มีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่าสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้

6.2 ความสำคัญของความภาคภูมิใจในตนเอง

ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ มี 5 ชั้น จากความต้องการขั้นต่ำสุดไปหาความต้องการขั้นสูงสุด เมื่อความต้องการขั้นต่ำสุดได้รับการตอบสนองจนเกิดความพึงพอใจแล้วก็จะเกิดความต้องการในขั้นต่อไป ซึ่งลำดับชั้นความต้องการตามแนวคิดของมาสโลว์ (Maslow, 1970: 35-38) มีดังนี้

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม อากาศ การพักผ่อนนอนหลับ การขับถ่าย ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจนความต้องการที่จะถูกกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส ความพึงพอใจที่ได้รับในขั้นนี้จะถูกกระตุ้นให้เกิดความต้องการในระดับสูงขึ้นไป ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ไม่พอใจในความต้องการพื้นฐานดังกล่าวก็จะไม่อยู่ในสภาพที่มีความพยายามที่จะแสวงหาความพึงพอใจในขั้นสูงขึ้น

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security and Safety Needs) เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้วบุคคลก็จะมีความต้องการในขั้นต่อไป คือ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งรวมถึงความต้องการผู้ให้ความช่วยเหลือหรือผู้ปกป้องคุ้มครอง ความต้องการความอิสระจากความกลัวและความวิตกกังวล ความต้องการนี้จะเห็นชัดเจนในเด็กส่วนมากจะมีปฏิกิริยาตอบสนองอันแสดงถึงความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยแตกต่างกันไป เช่น ร้องไห้เสียงดัง ไม่กล้าสบตาคนแปลกหน้า ถ้าหากว่ามีการเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์บางอย่างที่คิดว่าอันตรายนั้นเกิดขึ้นอย่างไร และวิธีหลีกเลี่ยงอันตรายจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่กลัวหรือรู้สึกเฉย ๆ ต่อสิ่งเหล่านั้น

3. ความต้องการความรักและการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Love and Belonging Needs) ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดเมื่อความต้องการด้านร่างกายและความต้องการความมั่นคงปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วต้องการรวมกลุ่มและมีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เช่น ต้องการความรักจากทุกคนในครอบครัว ญาติ ผู้ร่วมงาน ต้องการเป็นที่รักและยอมรับของบุคคลอื่น บุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดทรมานเมื่อต้องอยู่คนเดียว ขาดครอบครัว ขาดเพื่อน หรือถูกตัดขาดจากสังคม ผู้ที่ขาดความต้องการนี้ยังต้องการชดเชย เช่น ผู้ที่ขาดบิดามารดาก็ยังต้องการความรักจากผู้อื่นมาชดเชย บุคคลจึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความรักและการได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม บุคคลที่เกิดความตื่นเต้น สับสน วิตกกังวลจะมีแนวโน้มเข้าหาผู้อื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ในความรู้สึกของตนและคอยให้กำลังใจที่ต้องต่อสู้กับความรู้สึกดังกล่าว หากความต้องการดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนองอาจจะมีผลต่อสุขภาพจิต ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนหากครอบครัวใดมีความรักและความผูกพัน สมาชิกได้รับการยอมรับจากครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะมีสุขภาพจิตดี ในทางตรงกันข้ามครอบครัวไม่มีความรัก ความผูกพัน สมาชิกจะมีความหงุดหงิด จุนเจือวจิตใจแปรปรวน ว้าวุ่น วิตกกังวล จนอาจเป็นโรคจิตในที่สุด

4. ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem Needs) เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการยกย่องนับถือตนเอง คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถ มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นและมีความเป็นอิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในภารกิจต่าง ๆ ลักษณะที่สองเป็น

การยกย่องนับถือจากผู้อื่น คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับคำยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขาได้กระทำทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าที่ความสามารถของตนเองได้รับการยอมรับจากผู้อื่น เมื่อบุคคลได้รับความพอใจในขั้นนี้แล้วจะส่งผลให้บุคคลมีความรู้สึกและทัศนคติเกี่ยวกับการมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ และมีประโยชน์ต่อโลก ในทางตรงกันข้ามผู้ผิดหวังจะมีความรู้สึกและทัศนคติด้วยคุณค่า มีความอ่อนแอ รู้สึกว่าตนเองไร้ประโยชน์ซึ่งจะประเมินตนเองต่ำกว่าผู้อื่น

5. ความต้องการบรรลุถึงการแห่งตน (Self Actualization) ความต้องการนี้เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของบุคคล หลังจากได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็นการรู้จักเข้าใจและยอมรับตนเอง ต้องการทราบถึงความสามารถ จุดเด่นและข้อบกพร่องของตนเองเพื่อจะได้ปรับปรุงตนเอง และต้องการทำงานจนสุดความสามารถได้รับความพึงพอใจสูงสุดและประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งบุคคลที่มีลักษณะมุ่งสู่การบรรลุถึงการแห่งตน มีลักษณะดังนี้ (Maslow. 1970: 153-154)

1. รับรู้ความเป็นจริงเท่าที่เป็นจริง ตัดสินตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้องไม่แปรปรวนตามความต้องการของตนเอง หรือความกลัวตลอดจนความวิตกกังวล
2. ยอมรับผู้อื่นและตนเอง
3. มีความเป็นธรรมชาติอย่างง่าย ๆ ไม่ขึ้นกับสิ่งเร้าภายนอก
4. ตระหนักถึงการดำเนินงานและเป้าหมายของชีวิต
5. มีความมุ่งมั่นและไม่ขึ้นกับบุคคลอื่น
6. เป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อตนเอง
7. มีความชื่นชมต่อธรรมชาติ ศิลปะและเด็ก
8. ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ของตนเอง
9. เน้นที่เป้าหมายมากกว่าวิธีการ
10. มีความเป็นประชาธิปไตย

จากทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในลำดับที่ 4 ความต้องการนี้ประกอบด้วยความยกย่องนับถือตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง หากได้รับการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองขึ้นไปก็จะนำเข้าสู่ความต้องการบรรลุถึงการแห่งตน (Self Actualization) คือ การรู้จัก เข้าใจ ยอมรับตนเองและพร้อมที่จะแก้ไขตนเองได้ เป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักถึงการดำเนินชีวิตและเป้าหมายของชีวิต ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของบุคคลที่มีอัตลักษณ์แห่งตน นั่นคือบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองจะส่งผลให้บุคคลสามารถพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้

ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์มีการพัฒนาหรือดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า ในการที่มนุษย์จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกในชีวิตประจำวันล้วนขึ้นอยู่กับความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลทั้งสิ้น บุคคลที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองต่ำ จะมี

แนวโน้มทำลายตนเอง รวมทั้งมีพฤติกรรมการติดสารเสพติด และการก่ออาชญากรรม โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองจะเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล จนกลายเป็นลักษณะสำคัญของบุคลิกภาพ และเมื่อ บุคคลภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น ก็จะมีคุณค่าในอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น ความรู้สึกนี้จะแผ่ขยายไปสู่ ผู้อื่น มีความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนมีความรู้สึกเชื่อมั่น มั่นใจ และมีกำลังใจใน การดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่ท้อถอย มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัว และ สังคมตลอดเวลา (ธีระ ชัยยุทธยรรยง. 2544: 19)

สรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่บุคคลต้องมี เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุข สามารถกระทำสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นกับตัวเองและสังคม หากบุคคลไม่มีความภาคภูมิใจในตนเองหรือมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำจะทำให้เกิดความเครียด วิตกกังวล ไม่แน่ใจในตนเอง ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ อาจก่อปัญหาให้กับสังคมได้

6.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981: 120-148) แบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

1. ปัจจัยภายใน หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองได้แก่

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) เป็นลักษณะรูปร่างภายนอก ลักษณะทางกายของบุคคล เช่น ความสูง น้ำหนัก บุคลิกภาพ ความแข็งแรงทางร่างกาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ ตลอดจนคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ปรากฏให้เห็นได้ หากบุคคลใดมีลักษณะทางกายภาพที่ดี ฟังพอใจในลักษณะของตนเอง สุขภาพดี จะมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเองส่วนหนึ่ง ลักษณะทางกายภาพดังกล่าวจะส่งผลต่อการเกิด ความภาคภูมิใจในตนเองมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับค่านิยมส่วนตัวและค่านิยมของสังคมนั้นด้วย

1.2 ความสามารถ สมรรถภาพ และความสำเร็จของงาน (General Capacity Ability and Performance) ลักษณะทั้ง 3 มีความสัมพันธ์ต่อกันอันจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวในการปฏิบัติงาน การประสบความสำเร็จในการะงานจะเป็นการเสริมแรงแก่ตนเอง ซึ่งถ้า บุคคลนั้นมีประสิทธิภาพในความสำเร็จอยู่เสมอจะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าบุคคลที่มีประสิทธิภาพใน ความสำเร็จน้อยครั้ง

1.3 เพศ (Sex) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลและยังเป็นตัวทำนายความภาคภูมิใจในตนเอง สังคมและวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่มักให้คุณค่าและยกย่องเพศชายสูงกว่าเพศหญิง พิจารณาได้จากการได้รับ มอบหมายตำแหน่งหน้าที่สำคัญในสังคมที่มักเป็นเพศชาย ตลอดจนพัฒนาการต่าง ๆ ของเพศหญิงมักถูกปิดกั้น จากลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ความคาดหวังและค่านิยมของบิดามารดาทำให้เพศหญิงขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองที่ต่ำกว่าเพศชาย

1.4 ระดับความมุ่งหวัง (Aspiration) บุคคลแต่ละบุคคลจะมีระดับความมุ่งหวังที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นความมุ่งหวังในเรื่องการประสบความสำเร็จทางหน้าที่การงาน ความสามารถในด้านต่าง ๆ การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตนโดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานและความสามารถกับเกณฑ์ที่ตนตั้งไว้ หรือจากประสบการณ์ของความสำเร็จที่ตนเคยได้รับ ถ้าผลงานหรือการแสดงความสามารถเป็นไปตามเกณฑ์หรือดีกว่าเกณฑ์ที่ตนตั้งไว้ จะทำให้บุคคลมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลตั้งเกณฑ์ของความสำเร็จไว้เกินความสามารถที่เป็นจริงของตนเอง โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในงานย่อมมีน้อย บุคคลจะคิดว่าตนเองไร้ค่า ไม่มีความสามารถ ทำให้ความภาคภูมิใจในตนเองลดลงได้

1.5 ค่านิยมส่วนบุคคล (Self Values) ในการประเมินคุณค่าแห่งตน บุคคลจะเทียบเคียงกับสิ่งที่ตนให้คุณค่าหรืออุดมคติที่ตนให้ความสำคัญ ซึ่งแต่ละคนจะมีค่านิยมต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน บุคคลใดให้คุณค่าต่อสิ่งใดแล้วกระทำตนไปส่ำเป่าหมายในสิ่งนั้นไม่ได้ จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี เช่น อับอาย วิตกกังวล และมีผลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากค่านิยมส่วนบุคคลแล้วจะมีแนวโน้มที่บุคคลใช้เกณฑ์ค่านิยมของสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของตนเองอีกด้วย

1.6 ภาวะทางอารมณ์และความรู้สึก (Affective States) หมายถึง ความพอใจ ความเสียใจ ความวิตกกังวล ฯลฯ ที่อยู่ในตัวบุคคลทั้งที่แสดงออกและไม่แสดงออก อารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการประเมินประสบการณ์หรือการได้รับการปฏิบัติจากผู้อื่น และมีผลต่อการประเมินตนเองในเวลาต่อมา ถ้าบุคคลประเมินว่าบุคคลรอบข้างให้การยอมรับและรู้สึกถึงความชื่นชม เขาก็รู้สึกพอใจและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง แต่ถ้าตนถูกประเมินในด้านลบก็รู้สึกด้อย วิตกกังวล และมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ

2. ปัจจัยภายนอก หมายถึง สภาพสิ่งแวดล้อมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยเป็นปัจจัยในด้านของการได้รับการปฏิบัติจากบุคคลอื่น ได้แก่

2.1 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พื้นฐานของความภาคภูมิใจในตนเองนั้นเริ่มพัฒนาจากการอบรมเลี้ยงดู การยอมรับเด็กอย่างแท้จริงของบิดามารดา ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดาจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีระหว่างบิดามารดากับบุตร โดยแนวทางการอบรมเลี้ยงดูเพื่อสร้างเสริมความรู้สึกที่มั่นคงของการรักตนเองและการคาดหวังให้ผู้อื่นรักอันเป็นรากฐานของความภาคภูมิใจในตนเองมีดังนี้

1. บิดามารดาให้การยอมรับบุตรทุกเรื่องหรือเกือบทุกเรื่อง
2. บิดามารดากำหนดขอบเขตของการกระทำให้ลูกทราบอย่างชัดเจนและคอยดูแลให้เป็นไปตามนั้น

3. บิดามารดาให้การนับถือและให้เสรีภาพต่อการกระทำของลูกถ้าเห็นว่าอยู่ในขอบเขตที่กำหนดให้

ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญต่อการเห็นคุณค่าแห่งตนของบุคคลอย่างลึกซึ้ง การเลี้ยงดูแบบรักและสนับสนุนรวมไปถึงการให้อิสระเด็กในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ของครอบครัวซึ่งระบุขอบเขตไว้ชัดเจน และการยอมรับเด็กอย่างมีเงื่อนไข มีผลต่อความสามารถในการพัฒนาคุณค่าของตนขึ้นมาได้ (กุญชรี คำชาย. 2542: 76) สอดคล้องกับ สติต วงศ์สวรรค์ (2540: 207) ที่กล่าวว่า การให้

ความรัก ความอบอุ่นของบิดามารดา มีผลต่อระดับการนับถือตนเองของเด็กมาก (Self Esteem) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่วัยเด็ก พ่อแม่ที่เอาใจใส่ต่อลูกเป็นอย่างดีย่อมทำให้ลูกมีการนับถือตนเองสูงได้ ตรงกันข้ามพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกโดยไม่เอาใจใส่ และยังบังคับให้ลูกต้องมาเอาใจใส่ต่อตนเองจนเกินไปก็จะทำให้ลูกมีการนับถือตนเองต่ำได้

สัมพันธภาพที่มีต่อบุตรโดยการแสดงการยอมรับในตัวเด็กนั้นหลักการใช้เหตุผล มีการกำหนดมาตรฐานและขอบเขตของการกระทำอย่างกว้าง ๆ แต่ไม่ควรใช้อำนาจขู่บังคับ ตลอดจนให้ความสนใจสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเด็ก เช่น การคบเพื่อน การแต่งกาย กิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กกระทำ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองทั้งสิ้น (วรุณี เจริญวุฒิวิทยา. 2546: 16; อ้างอิงจาก Rubin; & Mcneil. 1981: 317) สอดคล้องกับแนวคิดของ สติธ ภัศระ (2535: 83) ที่กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การใช้เหตุผลในการฝึกนิสัย ให้การชมเชยมากกว่าการลงโทษ ให้อิสระแก่เด็กในขอบเขตที่เหมาะสม ทำให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น เป็นคนมีเหตุผลสิ่งที่เด็กจะเกิดความรักและพึงพอใจในครอบครัวของตน ลักษณะดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความภาคภูมิใจในตนเอง ตรงข้ามกับสภาพครอบครัวที่ไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตร ขาดกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่ให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรง เด็กจะเกิดความสับสน ท้อถอยต่ออุปสรรคและปัญหา ขาดแรงจูงใจไม่สู้ฤทธิ์ มีทัศนคติในด้านลบต่อตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ (วรุณี เจริญวุฒิวิทยา. 2546: 17; อ้างอิงจาก Rosenberg. 1965: 158; Kalellis. 1982: 309) สอดคล้องกับการวิจัยของ สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์ (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยทางชีวสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า เด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น และพบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการปรับตัวกับเพื่อนร่วมกันทำนายการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นได้

2.2 สถานภาพทางสังคม หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล เช่น ลักษณะอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่ ฐานะทางสังคม รายได้ วงศ์ตระกูล เนื่องจากสภาพทางสังคมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำเร็จและความมีเกียรติ บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงจึงมีความเชื่อว่าตนมีคุณค่าสูง อย่างไรก็ตามแม้ว่าบุคคลที่อยู่ในสังคมระดับต่ำอาจมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงเทียบเท่าหรือมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมระดับปานกลางหรือสูงได้

2.3 โรงเรียนและการศึกษา โรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองต่อจากที่บ้าน โดยมีหน้าที่พัฒนาให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นใจในทักษะ ความสามารถ และความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองเมื่ออยู่ในชั้นเรียน เช่น ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนได้อย่างอิสระไม่ขัดต่อกฎระเบียบของโรงเรียนที่กำหนดไว้ จัดกิจกรรมที่สนองตอบต่อความต้องการตามความถนัดที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล การฝึกทักษะการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีคุณธรรม สร้างวินัยให้เด็กกับตนเอง การฝึกให้นักเรียนได้แก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความอบอุ่นและเป็นกันเองตลอดจนบุคลิกภาพของครู เช่น ลักษณะทางกายภาพ อารมณ์ ความเชื่อ และทัศนคติของครูที่มีต่อเด็กนักเรียนล้วนส่งเสริม

ให้เด็กมีความภาคภูมิใจในตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบินไฮต์ (วรุณี เจริญวุฒิวิทยา. 2546: 18; อ้างอิงจาก Burnside. 1979: 134) ที่ได้ศึกษาพบว่า การเอาใจใส่ของครู การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรและงานที่โรงเรียน มอบหมายมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ มะลิ อุดมภาพ (2538: บทคัดย่อ) ที่พบว่า การประสบความสำเร็จทางกิจกรรม และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีน้ำหนักความสำคัญที่ส่งผลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กิจกรรมนอกหลักสูตรหรือกิจกรรมชมรมช่วยให้วัยรุ่นแสดงความสามารถเฉพาะด้าน และฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นคนกว้างขวาง ความสำเร็จ และบทบาทของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมนอกหลักสูตร เมื่อทำสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และเกิดมโนภาพที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ตรงข้ามกับวัยรุ่นที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวจะทำให้วัยรุ่นสงสัยไม่แน่ใจในความสามารถของตน ความรู้สึกเช่นนี้เป็นภัยต่อการมองเห็นคุณค่าของวัยรุ่น (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 284-285) ซึ่งในช่วงของวัยรุ่นมีเหตุการณ์หลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การมีเพื่อน มีคูรัก และความเก่งในการเรียน การทำงาน หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เด็กมองเห็นคุณค่าในตนเองและนับถือตนเองเพิ่มขึ้น (บุญศรี คำชาย. 2542: 74; อ้างอิงจาก Harter. 1990)

2.4 สังคมและกลุ่มเพื่อน การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมและกลุ่มเพื่อน เกิดการเรียนรู้ในการเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นที่มีลักษณะคล้ายกับตนเองด้านทักษะความสามารถ ความถนัด ผู้ที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ได้อยู่ในความสนใจของเพื่อนจะเกิดความรู้สึกว่าไม่มีใครชอบหรือไม่มีใครสนใจตน บุคคลจะมองเห็นคุณค่าในตนเองเกี่ยวกับความสามารถที่จะเป็นเพื่อนที่ดีกับคนอื่น หรือเปรียบเทียบความสำเร็จที่ต่ำกว่าบุคคลรอบข้าง มีแนวโน้มที่จะมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำลงเช่นกัน ซึ่งจากข้อค้นพบจากการศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยทางชีวสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า เด็กวัยรุ่นที่มีการปรับตัวกับเพื่อนดีมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีการปรับตัวกับเพื่อนไม่ดี (สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์. 2546: บทคัดย่อ) และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นแล้วได้มีการประเมินตนเองจากความสัมพันธ์นั้น หากประเมินได้ในทางบวกจะส่งผลให้รู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่า แต่หากประเมินได้ในทางลบจะมองว่าตนเองไร้ความสามารถและรับรู้ว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่าต่ำ (บุญศรี คำชาย. 2542: 75) ในช่วงวัยรุ่นจะใกล้ชิดและจงรักภักดีกับเพื่อนรุ่นเดียวกันมากกว่าบิดามารดาหรือคนในครอบครัว มีความเชื่อเพื่อนและเมื่อมีปัญหาที่จะปรึกษาหารือกัน ในวัยนี้จะสนใจเพศตรงข้ามมากขึ้น และเริ่มมองหาผู้ที่ถูกใจเพื่อจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นพิเศษและมีคูรัก การเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและกลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิด ความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับวัยรุ่น (ศรีธรรม ธนะภูมิ. 2535: 78-79) ซึ่งจอห์นสัน (พานพงษ์ คงจันทร์. 2548: 19-20; อ้างอิงจาก Johnson. 1979) ได้เสนอวิธีการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองว่าต้องเป็นกระบวนการเข้าร่วมกลุ่มภายใต้บรรยากาศที่เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อตนเองจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. บุคคลนั้นได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข
2. บุคคลนั้นได้รับการสนับสนุน ยอมรับทั้งในด้านวิชาการและด้านส่วนตัว โดยกลุ่มเพื่อน บุคลากรในโรงเรียน เช่น ครู อาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการ
3. เข้าใจความรู้สึกของบุคคลนั้น

4. บุคคลนั้นได้รับการตอบสนองด้านร่างกาย
5. บุคคลนั้นได้รับการตอบสนองทางจิตใจ
6. บุคคลนั้นสามารถสร้างกำลังใจในชีวิตให้กับตนเองได้
7. ให้มองความผิดพลาดหรือล้มเหลวเป็นตัวเร่ง ทำให้เกิดความวิตกกังวลในระดับปานกลาง

ซึ่งจะทำให้เกิดความกระตือรือร้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยภายในซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ระดับความมุ่งมั่น ค่านิยม และปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นการรับรู้ความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น สัมพันธภาพในครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

6.4 องค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981: 2-4) แบ่งลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรู้สึกของการมีความสำคัญ (Feeling of Significance) เป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการได้รับการยอมรับ การมีคุณค่าอย่างเหมาะสม ตนเองยังเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีประโยชน์และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม
2. ความรู้สึกเกี่ยวกับการมีความสามารถ (Feeling of Competence) เป็นการพิจารณาถึงความสำคัญของการกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย สามารถเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยความมั่นใจ ปรับตัวได้ดี ใช้กลไกป้องกันตนเองน้อย และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ความรู้สึกของการมีอำนาจ (Feeling of Power) เป็นอิทธิพลที่บุคคลมีต่อชีวิตตนเองและต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว มีความเชื่อมั่นในอำนาจการกระทำของตนเองที่จะก่อให้เกิดผลตามต้องการ และมีความสามารถเพียงพอในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ด้วยตนเอง
4. ความรู้สึกของการมีคุณธรรม (Feeling of Virtue) เป็นความรู้สึกของบุคคลทางนามธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสนใจในศีลธรรม ปฏิบัติตัวที่สอดคล้องกับจริยธรรม ค่านิยม และวัฒนธรรมประเพณี สามารถรับรู้คุณค่าของตนเองตามความเป็นจริง มองโลกในแง่ดี พอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีการแสดงออกของความคิดที่ดีและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเองประกอบไปด้วย ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับการมีความสำคัญ มีความสามารถ มีอำนาจ มีคุณธรรม รับรู้คุณค่าในตนเอง

6.5 ความภาคภูมิใจในตนเองกับอัตลักษณ์แห่งตน

สภาพแวดล้อมมีส่วนช่วยส่งเสริมให้วัยรุ่นสามารถค้นหาอัตลักษณ์แห่งตนได้ สภาพแวดล้อมที่สำคัญในระยะวัยรุ่นนอกจากครอบครัวแล้ว ก็คือ สถานศึกษาและกลุ่มเพื่อน สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา

ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่สอนของหลักสูตร มีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ นอกจากตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ และประสบการณ์ที่ได้รับทำให้นักเรียนมีการไตร่ตรองได้มากขึ้น รู้จักเปรียบเทียบแนวคิดประสบการณ์ที่ตนได้รับกับแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ทำให้รู้จักตนเองอย่างแท้จริง ส่วนกลุ่มเพื่อนก็มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการทางอัตลักษณ์แห่งตน เพราะวัยรุ่นที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจะเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความคิดรวบยอดของตนที่คงที่ มีค่านิยมเป็นของตนเอง สิ่งเหล่านี้เป็นวิถีทางที่สำคัญต่อพัฒนาการทางอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (สายฝน คารพดุง. 2537: 60; อ้างอิงจาก Brown; & Lohor. 1987) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2543: 41) ที่กล่าวว่า ถ้าวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนจากบิดามารดา และเพื่อนจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน แต่ถ้าเข้ากับใครไม่ได้จะทำให้เกิดความสงสัยไม่มั่นใจในบทบาทของตนเอง และไม่เชื่อว่าผู้อื่นจะยอมรับตนต่อไป เกิดเป็นความคับข้องใจที่ส่งผลต่อความไม่มั่นคงของบุคลิกภาพในช่วงวัยผู้ใหญ่ได้ สอดคล้องกับการวิจัยของเทลอร์ และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) ที่ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายชาวตุรกีและอเมริกัน พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้การที่บุคคลมีความรู้สึกภาคภูมิใจในครอบครัว ในชุมชน และในเชื้อชาติมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งและมั่นคง (ระพีพันธ์ ฉายวิมล. 2545: 75) ซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจดังกล่าวทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่ตนได้เป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชน และของชาติที่ตนภาคภูมิใจ

มาร์เซีย (จารุพันธ์ คะเซนทร์ชาติ. 2544: 42; อ้างอิงจาก Marcia. n.d.) ได้ศึกษาสถานะอัตลักษณ์แห่งตนกับความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนความนับถือตนเอง (Self Esteem) การปรับตัว และลักษณะการพึ่งพาบุคคลอื่น กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า กลุ่มบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน ต้องการเปลี่ยนการนับถือตนเองน้อยกว่ากลุ่มสถานะต่ำ ส่วนกลุ่มสถานะคล้อยตามบิดามารดาต้องการเปลี่ยนแปลงการนับถือตนเองมากกว่ากลุ่มสับสน และพบอีกว่านักศึกษาที่มีอัตลักษณ์แห่งตนแจ่มชัดกว่าจะมีความนับถือตนเองที่ถูกกระทบโดยความล้มเหลวน้อยกว่า (นพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน). 2546: 146; อ้างอิงจาก Marcia. 1966) สอดคล้องกับการศึกษาของ ออร์ลอฟสกี (จารุพันธ์ คะเซนทร์ชาติ. 2544: 39-40; อ้างอิงจาก Orlofsky. n.d.) ที่พบว่า นักศึกษาชายที่อยู่ในกลุ่มสถานะสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนมีการนับถือตนเองต่ำกว่ากลุ่มนักศึกษาชายสถานะอื่นๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ กันต์ฤทัย คลังพหล (2546: บทคัดย่อ) ที่ศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า น้ำหนักความสำคัญคาโนนิคอลของความภาคภูมิใจในตนเอง (มีค่าเท่ากับ .789) ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ทางวิชาการและอัตมโนทัศน์ที่ไม่เกี่ยวกับวิชาการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าบุคคลจะพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้นั้น จะต้องมีความภาคภูมิใจในตนเองจากการรับรู้ในคุณค่าของตนเอง ซึ่งเกิดจากครอบครัว โรงเรียน และกลุ่มเพื่อน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำปัจจัยความภาคภูมิใจในตนเองมาศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ

ของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

6.6 การวัดความภาคภูมิใจในตนเอง

การวัดความภาคภูมิใจในตนเองเป็นการวัดบุคลิกภาพด้านหนึ่งที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษาเป็นอย่างมาก และได้มีการสร้างแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเองขึ้นในหลายรูปแบบ และสเกลวัดความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg Self Esteem หรือ RSE) เป็นแบบสอบถามหนึ่งที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยทางสังคมวิทยาอย่างกว้างขวาง โดยเน้นการวัดเป้าหมายของความภาคภูมิใจในตนเอง การให้คะแนนหากได้คะแนนจากการวัดสูงจะแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่รู้สึกค่าตนเองไม่มีคุณค่า ในทางตรงข้าม หากได้คะแนนต่ำจะเป็นการแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่รู้สึกค่าตนเองมีคุณค่า แต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีคุณค่าอยู่เหนือผู้อื่น การตอบคำถามมีทั้งหมด 10 ข้อ มีลักษณะเป็น 4 สเกล วัดระดับความคิดเห็นของบุคคลตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไปจนถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง สเกลนี้สามารถแสดงความเที่ยงตรงเชิงเหมือนได้เป็นอย่างดีเมื่อนำมาวัดเทียบกับการวัดความภาคภูมิใจในตนเองในรูปแบบอื่น ๆ และสามารถใช้ทำนายค่าความเที่ยงตรงได้อย่างแม่นยำ (อรอุมา สงวนญาติ. 2544: 26; อ้างอิงจาก Rosenberg. 1965)

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก จึงไม่สามารถนำมาใช้สังเกตความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนที่เกิดขึ้นได้ ต่อมาจึงได้มีการศึกษาการวัดความภาคภูมิใจในตนเองมากยิ่งขึ้น คูเปอร์สมิธ (จารุดี บุญยารมย์. 2541: 16; อ้างอิงจาก Coopersmith. 1984: 5-6) ได้สร้างแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem Inventory หรือ SEI) ขึ้น โดยใช้รูปแบบของการรายงานตนเอง รวม 3 ฉบับ คือ

1. แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองฉบับนักเรียน (The School Form) เป็นแบบวัดที่ใช้กับนักเรียนอายุ 8-15 ปี ประกอบด้วยข้อคำถาม 58 ข้อ เป็นคำถามเกี่ยวกับตัวนักเรียนจำนวน 50 ข้อ มีรายละเอียดรายด้านรวม 4 ด้าน คือ เกี่ยวกับตนเอง (General Self) เกี่ยวกับสังคมและกลุ่มเพื่อน (Social Self-Peer) เกี่ยวกับครอบครัวและผู้ปกครอง (Home-Parents) เกี่ยวกับการเรียน (School-Academic) และมีคำถามลงจำนวน 8 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามเพื่อวัดการปกป้องตัวเอง

2. แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองฉบับนักเรียนแบบสั้น (The School Short Form) เป็นแบบวัดที่ใช้กับนักเรียนอายุ 8-15 ปี ประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ ไม่มีการแยกย่อยเป็นรายด้านและไม่มีข้อคำถามลง

3. แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองฉบับผู้ใหญ่ (The Adult Form) เป็นแบบวัดที่ใช้กับบุคคลที่อายุ 16 ปีขึ้นไป ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ แบบวัดนี้ดัดแปลงมาจาก The School Short Form

แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองของคูเปอร์สมิธ มีช่องแสดงความคิดเห็น 2 ตัวเลือก คือ “ใช่ตัวฉัน” และ “ไม่ใช่ตัวฉัน” การให้คะแนนเป็น 0, 1 และจะได้ 1 คะแนน ในกรณีที่ข้อความที่แสดงความภาคภูมิใจในตนเองสูง ตอบ “ใช่ตัวฉัน” และข้อความที่แสดงความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ตอบ “ไม่ใช่ตัวฉัน” (อรอุมา สงวนญาติ. 2544: 27; อ้างอิงจาก John; & et al. 1965: 127-128)

สรุปได้ว่านักวิชาการได้พัฒนาแบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองของ สุพัตรา พันธุวร (2546) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

7. งานวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งตน

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน ดังนี้

งานวิจัยต่างประเทศ

มาร์เซีย (จาร์นันท์ คะเชนทร์ชาติ. 2544: 42; อ้างอิงจาก Marcia. n.d.) ได้ศึกษาสถานะอัตลักษณ์แห่งตนกับความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนความนับถือตนเอง (Self Esteem) การปรับตัว (Maladjustment) ลักษณะการพึ่งพาบุคคลอื่น (Authoritarianism) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา เพศชายจำนวน 72 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาพื้นฐานทางจิตวิทยาของมหาวิทยาลัย นิวยอร์ก เมืองบัปฟาโล ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อจัดสถานะอัตลักษณ์แห่งตน โดยแบบสัมภาษณ์ที่มาร์เซียสร้างขึ้น ซึ่งสามารถจัดสถานะอัตลักษณ์แห่งตนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Diffusion) กลุ่มคล้อยตามผู้ใหญ่ (Identity Foreclosure) กลุ่มรอลืออัตลักษณ์แห่งตน (Identity Moratorium) และกลุ่มบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Achievement) จากนั้นนำแบบวัดภาวะการพึ่งพาของอดอร์โน และคนอื่น ๆ (Adorno; & et al) ชื่อแบบทดสอบแคลิฟอร์เนีย เอฟ สเกล (California F. Scale) แบบวัดความวิตกกังวล (Anxiety) ชื่อ เวลช์ แอนไซตี้ สเกล (Welsh Anxiety Scale) ของ Welsh มาวัดกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 สถานะของอัตลักษณ์แห่งตน พบว่า กลุ่มสถานะอัตลักษณ์แห่งตนสูง คือ กลุ่มรอลืออัตลักษณ์แห่งตน กับกลุ่มบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน (Identity Moratorium and Identity Achievement) ต้องการเปลี่ยนความนับถือตนเองน้อยกว่ากลุ่มสถานะต่ำ ส่วนสถานะคล้อยตามบิดามารดา ยังพบอีกว่าต้องการเปลี่ยนแปลงความนับถือตนเองมากกว่ากลุ่มสับสน ซึ่ง มาร์เซียให้เหตุผลว่า เนื่องจากกลุ่มคล้อยตามบิดามารดา นั้นยังไม่มีความมั่นคง ส่วนกลุ่มสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนยังขาดความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ กลุ่มปิดกั้นตนเองต้องการความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ กลุ่มรอลืออัตลักษณ์แห่งตนมีความวิตกกังวลในระดับสูงสุด กลุ่มคล้อยตามบิดามารดา มีความวิตกกังวลในระดับต่ำสุด ส่วนกลุ่มสับสนใน อัตลักษณ์แห่งตนกับกลุ่มบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนพบความวิตกกังวลในระดับปานกลาง

โดโนแวน (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 28; อ้างอิงจาก Donovan. 1975) พบว่ากลุ่มผู้สับสนในอัตลักษณ์แห่งตนมีลักษณะเป็นพวกถดถอย ขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมตามสภาพความเป็นจริง ระมัดระวังตัวในการสมาคมกับครูหรือเพื่อนและบางครั้งก็มีอาการคับข้องและโกรธง่าย ส่วนกลุ่มที่มีอัตลักษณ์แห่งตนตามบิดามารดา มีความรับผิดชอบสูง มีความเมตตากรุณา และชอบทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเพื่อน กลุ่มนี้จะวางตัวได้ดีที่สุดเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่สูงกว่าและจะวิตกกังวลมากเมื่อวิธีการและเป้าหมายที่วางไว้มีสภาพคลุมเครือ ทั้งนี้เพราะพวกเขาขาดประสบการณ์ในการแสดงออกทางอารมณ์ไม่ว่าจะในทางดีหรือไม่ดีต่อกลุ่มเพื่อนและครู สำหรับกลุ่มที่อัตลักษณ์แห่งตนไม่แน่นอนอยู่ระหว่างการเลือกอัตลักษณ์แห่งตนเป็นบุคคลที่ช่างพูด ชอบแสดงความรู้สึกรู้ออกมาทันทีอย่างชัดเจน ชอบการแข่งขันและการเป็นผู้นำ กลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตน เป็นกลุ่มที่ไม่ชอบการแข่งขัน ชอบเป็นผู้ร่วมกลุ่มและไม่ค่อยแสดงความรู้สึกต่อต้านหรือไม่เป็นมิตรอย่างเด่นชัด ลักษณะเด่นของบุคคลในกลุ่มนี้คือ พวกเขาจะไม่ใช้กลไกในการป้องกันตนเองมาก และมีเหตุผลในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

สไตน์ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 40; อ้างอิงจาก Bloland. 1987: 291; citing Stein. 1977) ได้ศึกษาการทำกิจกรรมของนิสิต พบว่า ความถึในการทำกิจกรรมในองค์กรของมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน (Achievement of Identity) นั่นคือ นิสิตที่มีความถึในการทำกิจกรรมสูงจะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนมากกว่านิสิตที่มีความถึในการทำกิจกรรมน้อย

ฟิชและอดัมส์ (บุษรินทร์ พุ่มมีผล. 2546: 44; อ้างอิงจาก Fitch; & Adam. 1983) พบว่า อัตลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล นั่นคือ ผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดี มักพบอัตลักษณ์แห่งตนได้ง่ายกว่า นอกจากนี้การได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะช่วยส่งเสริมให้อัตลักษณ์แห่งตนมีการพัฒนาขึ้น

เปอโรซา และเปอโรซา (ดวงเดือน พันธมนาวิน และ ดุจเดือน พันธมนาวิน. 2541: 39; อ้างอิงจาก Perosa; & Perosa. 1993) ได้ศึกษาสำรวจนักศึกษาในมหาวิทยาลัยจำนวน 182 คน ที่มีอายุระหว่าง 18 ถึง 28 ปี พบผลในนักศึกษาเพศหญิงมากกว่าเพศชายว่า นักศึกษาที่รายงานว่ามีมารดาของตนรักใกล้ชิดตนมาก มักเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษาที่มีการแก้ไขปัญหาขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตนได้อย่างสร้างสรรค์จะเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย จึงเป็นไปได้มากกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและยอมรับจะเป็นผู้ที่แก้ปัญหาของตนได้อย่างสร้างสรรค์มากด้วย อันทำให้อัตลักษณ์แห่งตนเจริญมากขึ้นได้

ฟรุชท์ (Frucht. 1995: Abstract) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นเชื้อสายเม็กซิกัน-อเมริกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 122 คน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในเกรด 10 และเกรด 12 วัดอัตลักษณ์แห่งตนของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบวัด EOM-EIS ผลปรากฏว่า วัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์แห่งตนอย่างมั่นคง จะมีบรรยากาศในครอบครัวที่อบอุ่น บิดามารดาให้การยอมรับในตัวบุตร

เทลเลอร์ และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) ได้ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายชาวตุรกีและอเมริกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างอัตลักษณ์แห่งตน และความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่าวัยรุ่นตุรกีแตกต่างจากวัยรุ่นอเมริกันเกี่ยวกับ

การใช้อำนาจของบิดามารดาในครอบครัว วัยรุ่นอเมริกันบรรลุนิสัยแห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นตุรกี ในวัยรุ่นอเมริกันครอบครัวที่มีการบังคับและมีความขัดแย้งกับบิดามารดาสูงกว่าความเป็นอิสระของบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสถานะสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน ความรู้สึกเป็นอิสระของบุคคลมีความสัมพันธ์ทางลบกับสถานะสับสนในอัตลักษณ์แห่งตน สำหรับวัยรุ่นที่พบว่าความขัดแย้งกับบิดามารดาสูงกว่าความเป็นอิสระของบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสถานะอัตลักษณ์แห่งตนที่ไม่แน่นอน และพบในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มว่าการควบคุมของครอบครัวและความขัดแย้งกับบิดามารดาสูงกว่าความเป็นอิสระของบุคคลมีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ และความเป็นอิสระของบุคคลมีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจในตนเองสูง นอกจากนี้ยังพบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในอัตลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่ม

ติง (Ting. 1996: Abstract) ได้สร้างแบบวัดอัตลักษณ์แห่งตนเพื่อให้มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นมากขึ้น แบบวัดประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 93 ข้อ ซึ่งวัดอัตลักษณ์แห่งตนในด้านความมั่นใจในตนเอง อัตลักษณ์ทางเพศ การรับรู้ทางด้านร่างกาย การรับรู้ถึงความสำเร็จและความวิตกกังวล นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม มีความสัมพันธ์กับคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนในการรับรู้ทางด้านร่างกาย และความมั่นใจในตนเอง

จุนเริ (Guner. 2001: Abstract) ได้ศึกษาสำรวจแหล่งที่มาของอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นชาวตุรกี โดยการสัมภาษณ์วัยรุ่นชาย 3 คน หญิง 3 คน ที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในด้านลักษณะทางสังคม ครอบครัว บุคลิกภาพ ภายนอก และคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ลักษณะทางสังคมและครอบครัวมีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนสูง ส่วนด้านลักษณะทางกายภาพและบุคลิกภาพแสดงความเป็นอัตลักษณ์แห่งตนไม่ชัดเจน ความรักชาติและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีบทบาทต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งอัตลักษณ์แห่งตนโดยทั่วไปมีอิทธิพลต่ออารมณ์ สติปัญญา พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม

งานวิจัยภายในประเทศ

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้คุณค่าของการทำงาน และการรับรู้คุณค่าของศาสนาในวัยรุ่นไทยภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 6 และนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในชั้นที่เทียบเท่ากันในภาคใต้ จำนวน 480 คน มีอายุเฉลี่ย 17.06 ปี พบว่า 1) ผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูง จะเป็นผู้ที่มีการพัฒนาทางอารมณ์เชิงสังคมสูง มีสุขภาพจิตดี และคบเพื่อนที่มีลักษณะเหมาะสมมาก ตัวแปรทั้งสามนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 58 และทำนายสูงสุดในนักเรียนที่เคร่งศาสนา 2) ผู้ที่รับรู้คุณค่าการทำงานสูงเป็นผู้ที่มีการพัฒนาทางอารมณ์เชิงสังคมสูง คบเพื่อนที่มีลักษณะเหมาะสมมาก และมีประสบการณ์ในการทำงานมาก ตัวแปรทั้งสามนี้ร่วมกันทำนายการรับรู้คุณค่าของการทำงานได้ร้อยละ 21 ในกลุ่มรวม และร้อยละ 30 ในกลุ่มนักเรียนที่แยกกันอยู่กับบิดามารดา 3) ผู้ที่รับรู้คุณค่าของศาสนาสูง เป็นผู้ซึ่งคบเพื่อนที่มีลักษณะเหมาะสมมาก มีพัฒนาการทางอารมณ์เชิงสังคมสูง และถูกอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก

ตัวแปรทั้งสามนี้ร่วมกันทำนายการรับรู้คุณค่าของศาสนาในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 16 และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเพียงตัวเดียวที่เข้าสู่สมการทำนายได้ถึงร้อยละ 39 ในนักเรียนที่เคร่งศาสนาบ่อย และ 4) ผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูง เป็นผู้ที่มีการรับรู้คุณค่าของการทำงานสูง และมีการรับรู้คุณค่าของศาสนาสูงด้วยอย่างชัดเจนในนักเรียนทุกประเภท

สุรพงษ์ ชูเดช (2534: 116-117) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับระดับพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิต พบว่า ประสบการณ์ด้านวิชาการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การรับรู้ทางสังคมจากวิชาการ ประสบการณ์ด้านการทำกิจกรรม และประสบการณ์ด้านกลุ่มเพื่อนร่วมกันทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 16 ในกลุ่มรวม โดยมีตัวแปรที่สำคัญเด่นชัด 2 ตัว คือ การรับรู้ทางสังคมจากวิชาการ และประสบการณ์ด้านกลุ่มเพื่อน ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตลักษณ์แห่งตน ($r = .31$ และ $.25$ ตามลำดับ) ส่วนในกลุ่มย่อยพบว่าประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยทั้ง 5 ตัวแปรร่วมกันทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้สูงสุดในกลุ่มนิสิตหญิงที่ครอบครัวมีฐานะต่ำทำนายได้ร้อยละ 67 รองลงมาคือในนิสิตหญิงฐานะค่อนข้างสูงทำนายได้ร้อยละ 43 และกลุ่มนิสิตที่พักอยู่กับครอบครัวทำนายได้ร้อยละ 34 และพบว่านิสิตที่ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกับเพื่อน ๆ มากทั้งในและนอกสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านิสิตที่ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกับเพื่อนน้อย

ดุจเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่น ๆ (ดุจเดือน พันธุมนาวิน และ ดุจเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 38-39; อ้างอิงจาก ดุจเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2537) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล กับอัตลักษณ์แห่งตนของเยาวชนไทย โดยศึกษากับนิสิตชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 296 คน ในการวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิต ตามระดับการอบรมเลี้ยงดูพบว่าในนิสิตโดยรวมคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนแปรปรวนไปตามระดับของการอบรมเลี้ยงดู โดยพบว่านิสิตที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก เป็นนิสิตที่มีคะแนนอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านิสิตที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย และพบผลในทำนองเดียวกันกับระดับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิต นอกจากนี้ยังพบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก มีความสำคัญต่อพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิตเพศชาย และนิสิตที่มีผลการเรียนไม่ดี ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการของอัตลักษณ์แห่งตนของนิสิตเพศหญิงและนิสิตที่มีผลการเรียนดี

เสาวภา เบญจพันธุ์ทวี (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและสัมพันธภาพในครอบครัวกับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่นซึ่งเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 200 คน พบผลที่สำคัญดังนี้ 1) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก – น้อย แบบใช้เหตุผล – อารมณ์ มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น การอบรมเลี้ยงดูแบบหลงโทะทางจิต – ทางกาย มีความสัมพันธ์กันเชิงลบกับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก – น้อย ไม่มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น 2) เด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี จะมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเด็กที่มี สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี 3) การอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบทั้ง

4 แบบ กับสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ไม่มีปฏิสัมพันธ์กันต่ออัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น
4) สัมพันธ์ภาพในครอบครัวสามารถทำนายอัตลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่นได้ร้อยละ 31.70 และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล – อารมณ์ สามารถทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 22.01

จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60 - 65) ได้ศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2542 จำนวนทั้งสิ้น 892 คน เป็นนักเรียนชาย 445 คน และนักเรียนหญิง 447 คน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. อัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรม บรรยายภาคในครอบครัว และสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .229, .319$ และ $.383$ ตามลำดับ) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ $.490$

2. อัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย ขึ้นอยู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเพศ และระดับชั้นเรียน

3. นักเรียนวัยรุ่นตอนปลายที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนต่างกัน มีบรรยายภาคในครอบครัวต่างกัน และมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมากและปานกลาง มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนน้อย นักเรียนที่มีบรรยายภาคในครอบครัวดีมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่มีบรรยายภาคในครอบครัวปานกลางและบรรยายภาคในครอบครัวไม่ดี และนักเรียนที่มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนในระดับดีมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนในระดับปานกลาง

กาญจนา พึ่งเนตร (เยาวนาท สุนทร. 2546: 19-20; อ้างอิงจาก กาญจนา พึ่งเนตร. 2537: 50-53) ได้ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 293 คน พบว่า 1) วัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสูงกว่าค่าเฉลี่ย มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 2) วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากและแบบใช้เหตุผลมาก มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อยและแบบใช้เหตุผลน้อย 3) วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสูงกว่าผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย

งามตา วณิชานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 11) ศึกษาการวิเคราะห์ทัศนคติเชิงสาเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย พบว่า เยาวชนมีสุขภาพจิตดี เนื่องจากรายงานว่าบิดามารดากับตนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและรับรู้ว่ามีบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก เยาวชนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคม

อย่างเหมาะสม และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูง เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา รับรู้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลมาก และรับรู้สามารถจัดการกับความขัดแย้งระหว่างบิดากับมารดาได้มากด้วย ซึ่งการรับรู้ 3 ประการหลังดังกล่าวจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดขึ้นกับปริมาณความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเยาวชนกับบิดามารดา และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบิดากับมารดาอีกทอดหนึ่ง และพบอีกว่าเยาวชนมีพัฒนาการทางจิตสังคมสูงทำให้มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงตามไปด้วย

ลักขณา ประถมวงศ์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน อัตลักษณ์แห่งตน และพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 453 คน พบว่า 1) วัยรุ่นได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน มีอัตลักษณ์แห่งตน และมีพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนและพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 3) อัตลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($r = .706$)

ปานจิต สุชีศิลป์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว การบรรลุนตามขั้นพัฒนาการ และอัตลักษณ์แห่งตนของเยาวชนชายที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง กรุงเทพมหานคร อายุระหว่าง 14-18 ปี จำนวน 130 คน พบว่า 1) สัมพันธภาพในครอบครัวของเยาวชนชายอยู่ในระดับน้อย 2) เยาวชนชายมีการบรรลุนตามขั้นพัฒนาการอยู่ในระดับน้อย 3) เยาวชนชายมีอัตลักษณ์แห่งตนในระดับน้อย 4) เยาวชนชายที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่างกันมีการบรรลุนตามขั้นพัฒนาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 5) เยาวชนชายที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่างกัน มีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 6) การบรรลุนตามขั้นพัฒนาการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนของเยาวชนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($r = .878$)

เยาวนาท สุนทร (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์แห่งตนกับพฤติกรรมความรับผิดชอบของวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 191 คน พบว่า 1) นักเรียนวัยรุ่นมีอัตลักษณ์แห่งตนในระดับปานกลาง 2) นักเรียนวัยรุ่นมีพฤติกรรมความรับผิดชอบในระดับปานกลาง 3) อัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมความรับผิดชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

บุษรินทร์ พุ่มมีผล (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล บรรยากาศในครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน และสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนในนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับอุดมศึกษาของสถาบันการศึกษาของรัฐ ในมหาวิทยาลัยปิด สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร อายุระหว่าง 18 – 21 ปี จำนวน 400 คน พบว่า 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.2) อยู่ในสถานะที่สับสนในอัตลักษณ์แห่งตน รองลงมา (ร้อยละ 25.8) คือ สถานะที่ยังหาอัตลักษณ์ของตนเองที่ไม่แน่นอน สถานะที่ค้นหาอัตลักษณ์แห่งตนไม่สำเร็จต้องอาศัยแนวความคิดจากผู้อื่น (ร้อยละ 9.9) และพบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 อยู่ในสถานะค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์น้อยที่สุด (ร้อยละ 2.0) 2) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีปัจจัย

ส่วนบุคคลในเรื่องเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่แตกต่างกัน มีสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกัน 3) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีบรรยากาศในครอบครัวต่างกัน มีสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างกัน มีสถานะทางอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งามตา วรินทร์านนท์ และดุษฎิ โยเหลา (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาความเข้มแข็งในครอบครัวเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของพัฒนาการด้านอัตลักษณ์แห่งตนหรือไม่ อย่างไร กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาชายหญิง อายุ 14-16 ปี จำนวน 368 คน และผู้ใหญ่ที่มีครอบครัวแล้ว อายุระหว่าง 21- 49 ปี จำนวน 962 คน พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวที่ประเมินจากความสัมพันธ์ที่ีระหว่างบุตรกับบิดามารดา และการรับรู้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลมาก เป็นปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลอย่างเด่นชัดต่อปริมาณการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่น ขณะที่อัตลักษณ์แห่งตนส่งผลโดยตรงต่อการก้าวร้าวน้อยในกลุ่มนักเรียนวัยรุ่น ส่งผลโดยตรงต่อจิตลักษณะด้านความใกล้ชิดผูกพันและส่งผลโดยอ้อมต่อความสัมพันธ์ที่ีระหว่างคู่สมรสผ่านจิตลักษณะด้านความใกล้ชิดผูกพันในกลุ่มผู้ใหญ่

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตนทั้งในต่างประเทศ และภายในประเทศ แสดงให้เห็นความสำคัญของการมีอัตลักษณ์แห่งตน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง และการมีอัตลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่นก็จะส่งผลต่อพัฒนาการในด้านความใกล้ชิดผูกพันในช่วงวัยถัดไปไปด้วย

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตนจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์แห่งตนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ทุกคนต้องมี โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิตในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมั่นคง ตรงกับพัฒนาการขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน อายุระหว่าง 13-19 ปี โดยวัยรุ่นต้องรู้จักวิเคราะห์ตนเอง รู้ว่าตนเองคือใคร ต้องการอะไร มีความเชื่อตลอดจนมีเป้าหมายอะไรในอนาคต ซึ่งถ้าวัยรุ่นค้นพบก็จะสามารถแสดงบทบาทของตนเองได้อย่างถูกต้อง แต่ถ้าวัยรุ่นหาตนเองไม่พบจะทำให้เกิดความสับสนในตนเอง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในช่วงต่อไป และจากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมทุกช่วงวัย บุคคลต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งการที่บุคคลจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ดีและเหมาะสมนั้นบุคคลต้องรู้จักและเข้าใจตนเอง มีจุดยืนของตนเอง นั่นคือต้องรู้ว่าตนเอง คือใคร มีจุดเด่นจุดด้อยอะไร ต้องการอะไรตลอดจนมีเป้าหมายในชีวิตอย่างไร

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม รวมทั้งในระบบการศึกษานักเรียนสามารถเรียนรู้จากเทคโนโลยีได้อย่างหลากหลายเพื่อค้นหาตนเองในด้านต่าง ๆ ในการประกอบการตัดสินใจทั้งในด้านการเรียน การเลือกอาชีพ ซึ่งกรมวิชาการ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 35) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) โดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ

และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ และช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6) การจัดการเรียนรู้เน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทางตลอดจนการศึกษาต่อ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ในโรงเรียนกีฬา เป็นช่วงวัยของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนตามทฤษฎีของอีริคสัน ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าสามารถศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนกับนักเรียนกลุ่มดังกล่าวได้ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบของตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุที่เหมาะสมกับนักเรียน เพื่อสามารถพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนให้กับนักเรียนวัยรุ่น ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถพัฒนาประเทศชาติต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ที่มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตน และทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้อง และสามารถอ้างอิงสู่ประชากรได้อย่างแม่นยำ ผู้วิจัยตระหนักถึงการควบคุมแหล่งของความคลาดเคลื่อนต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจึงพิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มโดยคำนึงถึงธรรมชาติของประชากร และความแตกต่างของคุณลักษณะของอัตลักษณ์แห่งตนในประชากรที่ศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งมีโรงเรียนจำนวนทั้งหมด 10 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 1,803 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 1,211 คน และเพศหญิงจำนวน 592 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 681 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 460 คน และเพศหญิงจำนวน 221 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 596 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 395 คน และเพศหญิงจำนวน 201 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 526 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 356 คน และเพศหญิงจำนวน 170 คน ซึ่งมีรายละเอียดแสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนประชากรนักเรียนในโรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา จำแนกตามภูมิภาค โรงเรียน
ระดับชั้น และเพศ

ภูมิภาค	ชื่อโรงเรียน	ม.4		ม.5		ม.6		รวม
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ภาคเหนือ	โรงเรียนกีฬาจังหวัดลำปาง	34	24	42	25	41	17	183
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดนครสวรรค์	41	15	44	13	37	13	163
ภาคกลาง	โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี	71	27	63	26	42	33	262
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดอ่างทอง	46	18	40	20	54	17	195
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดชลบุรี	42	27	38	29	25	21	182
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	59	21	34	22	35	21	192
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี	47	22	29	19	24	14	155
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ	55	32	32	21	21	17	178
ภาคใต้	โรงเรียนกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช	43	26	40	15	48	13	185
	โรงเรียนกีฬาจังหวัดยะลา	22	9	33	11	29	4	108
	รวมทั้งหมด	460	221	395	201	356	170	1,803
		681		596		526		

ที่มา: สถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อมูล ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2549

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สุ่มมาจากนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two – Stage Random Sampling) โดยมีรายละเอียดการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างดังนี้

1. สํารวจข้อมูลหน่วยสมาชิกของประชากรจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือ สถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แล้วจัดทำกรอบของการสุ่ม (Sampling Frame) จากการศึกษเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าลักษณะทางวัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ทำให้นักเรียนมีอัตลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงพิจารณาโรงเรียนตามภูมิภาค

2. การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณจากสูตรการกำหนด

ขนาดกลุ่มตัวอย่างของการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ที่ระดับความเชื่อมั่น (Level of Confidence : $1 - \alpha$) ที่ .95 โดยอาศัยข้อมูลในการประมาณค่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

2.1 กำหนดขนาดของความคลาดเคลื่อน (e) เท่ากับ 1.5 คะแนน จากคะแนนเต็มของแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าเป็นขนาดที่เพียงพอสำหรับการได้มาซึ่งขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

2.2 ค่าประมาณความแปรปรวนของประชากร (σ^2) ได้จากการนำแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตนไปทดลองใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพของแบบสอบถามกับนักเรียนโรงเรียนกีฬาช่วงชั้นที่ 4 ที่อยู่ในกลุ่มประชากรเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง จำนวน 215 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 66 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 81 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 68 คน ผลการประมาณค่าความแปรปรวนเท่ากับ 339.524 , 378.395 และ 255.279 ตามลำดับ

2.3 คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากข้อมูลจำนวนประชากร ขนาดความคลาดเคลื่อน และค่าประมาณของความแปรปรวนของประชากร ผู้วิจัยนำไปคำนวณการประมาณค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยให้ระดับชั้นเรียนเป็นชั้น (Strata) และมีนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling unit) โดยอาศัยหลักการประมาณค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะอัตลักษณ์แห่งตน ได้ค่าประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 427 คน โดยวางแผนเก็บข้อมูลจริงจากนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของแต่ละโรงเรียนที่เป็นหน่วยตัวอย่างระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และเพียงพอสำหรับการวิจัย

3. ขั้นตอนของการสุ่ม โดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-stage Random Sampling) ดังนี้

3.1 สุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้ภูมิภาคเป็นชั้น (Strata) และโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling unit) โดยสุ่มโรงเรียนกีฬา 50% ในแต่ละภูมิภาค ได้จำนวนทั้งหมด 6 โรงเรียน เป็นโรงเรียนกีฬาในภาคเหนือจำนวน 1 โรงเรียน ภาคกลางจำนวน 2 โรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 2 โรงเรียน และภาคใต้จำนวน 1 โรงเรียน

3.2 สุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยมีระดับชั้นเรียนเป็นชั้น (Strata) และมีนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling unit) จากนักเรียนของโรงเรียนที่ได้จากการสุ่มในขั้นตอนแรก ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 508 คน ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค โรงเรียน ระดับชั้น และเพศ

ที่	ชื่อโรงเรียน	ม.4		ม.5		ม.6		รวม
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
1	ภาคเหนือ โรงเรียนกีฬาจังหวัดลำปาง	16	13	10	7	11	15	72
2	ภาคกลาง โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี	23	18	18	6	13	9	87
3	โรงเรียนกีฬาจังหวัดชลบุรี	22	7	20	7	19	14	89
4	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงเรียนกีฬาจังหวัดขอนแก่น	16	8	11	9	26	10	80
5	โรงเรียนกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี	9	16	17	17	16	9	84
6	ภาคใต้ โรงเรียนกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช	17	12	12	7	38	10	96
	รวมทั้งหมด	103	74	88	53	123	67	508
		177		141		190		

4. ตรวจสอบความเหมาะสมของขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 588 คน ซึ่งมากกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ประมาณไว้ร้อยละ 37.70 เพื่อป้องกันความผิดพลาดและเพียงพอของข้อมูล ซึ่งอาจเกิดจากนักเรียนไม่ตั้งใจตอบแบบสอบถาม หรืออาจเกิดจากการตอบแบบสอบถามไม่ครบทุกข้อ โดยผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมในระหว่างการตอบแบบสอบถามและจากการตรวจสอบลักษณะการตอบข้อคำถาม หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเรียบร้อย และคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์ไว้เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 508 คน คิดเป็นร้อยละ 86.39 จากจำนวนข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมด ซึ่งมีจำนวนมากกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ประมาณได้จากการทดลองใช้แบบสอบถาม คือ จำนวน 427 คน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 508 คน จำแนกเป็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 177 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 141 คน และ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 190 คน พบว่ามีค่าความแปรปรวนของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถาม วัดด้วยค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 324.060, 261.557 และ 318.282 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาระดับความคลาดเคลื่อนที่กำหนดเป็นเกณฑ์ในการประมาณค่าที่ยอมรับได้ ด้วยระดับความเชื่อมั่นของการประมาณค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 95 ในการประมาณค่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 1.5 คะแนนนั้น ปรากฏว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประมาณค่าเฉลี่ยประชากรของแบบสอบถามวัดด้วยค่าเฉลี่ยของคะแนน พบว่ามีค่า

ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{x}}$) ในภาพรวมเท่ากับ .7785 และผู้วิจัยกำหนดระดับความเชื่อมั่นในการประมาณค่าเฉลี่ยคุณลักษณะอัตลักษณ์แห่งตนของประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีความคลาดเคลื่อน ($Z_{\alpha/2} S_{\bar{x}}$) เท่ากับ 1.5259 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณข้างต้น จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีขนาดเหมาะสมและทำให้สามารถประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรได้แม่นยำตามระดับความเชื่อมั่นและระดับความคลาดเคลื่อนที่กำหนด

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 6 ฉบับ ได้แก่

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 48 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามวัดการยอมรับแบบประชาธิปไตย มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

ฉบับที่ 4 แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

ฉบับที่ 5 แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

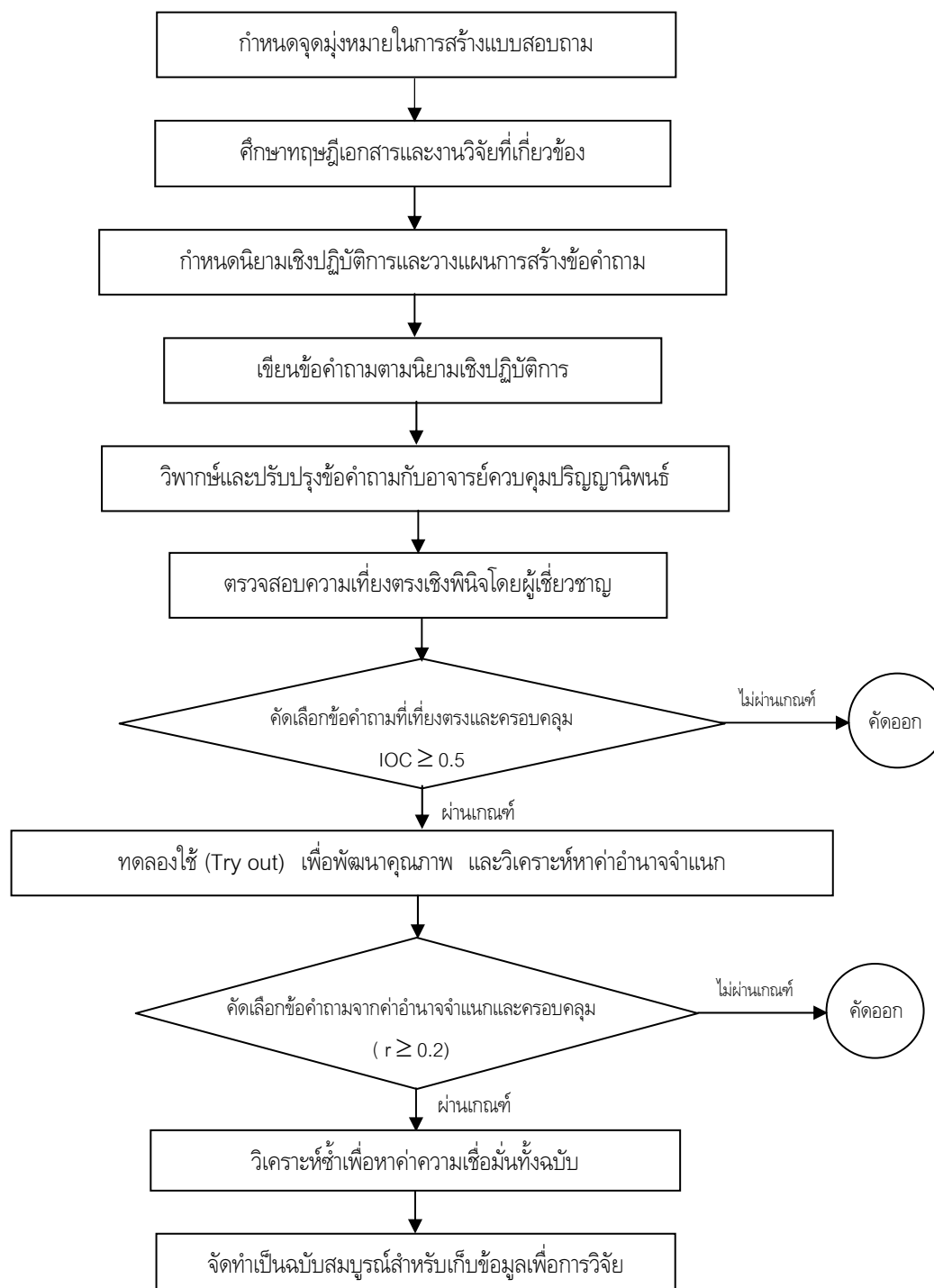
ฉบับที่ 6 แบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และพัฒนาเครื่องมือจากงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยเดียวกัน จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามวัดการยอมรับแบบประชาธิปไตย แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม และแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง

2.2 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตามขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังภาพประกอบ 3

ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

2.3 รายละเอียดการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบวัดเองมีจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามภาพประกอบ 3 ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสอบถาม คือ เพื่อสร้างแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ได้แบบวัดที่มีคุณภาพไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งตน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3. เขียนนิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณาสรุปจากการให้ความหมาย แนวคิดและการจำแนกองค์ประกอบของนักวิชาการ และเป็นแนวทางการสร้างตารางวิเคราะห์รายละเอียด (ผังการออกแบบสอบถาม) ในการออกแบบสอบถามในขั้นตอนต่อไป

4. สร้างตารางวิเคราะห์รายละเอียดเพื่อเป็นผังในการออกแบบสอบถาม และกรอบในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมโครงสร้างของคุณลักษณะอัตลักษณ์แห่งตน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังตาราง 4 และตาราง 5

ตาราง 4 ผังการออกแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน

อัตลักษณ์แห่งตน	การรู้จักและ เข้าใจตนเอง	ยอมรับ ตนเอง	เป็นตัวของตัวเอง	รวม
1. ด้านลักษณะทางกาย	3(4)	2(4)	3(4)	8(12)
2. ด้านการประกอบอาชีพ	3(4)	2(4)	3(4)	8(12)
3. ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต	3(4)	3(4)	2(4)	8(12)
4. ด้านบทบาททางเพศ	3(4)	3(4)	2(4)	8(12)
5. ด้านการคบเพื่อน	2(4)	3(4)	3(4)	8(12)
6. ด้านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ	2(4)	3(4)	3(4)	8(12)
รวม	16(24)	16(24)	16(24)	48(72)

* ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง จำนวนข้อคำถามที่สร้างมากกว่าจำนวนที่ต้องการ

ตาราง 5 ผังการออกแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	ใช้จริง	สร้างมากกว่าใช้จริง	รวม
1. การแสดงความคิดเห็น	5	3	8
2. การปฏิบัติ	15	7	22
รวม	20	10	30

5. เขียนแบบสอบถามตามนิยามเชิงปฏิบัติการของแบบสอบถามแต่ละฉบับ ซึ่งลักษณะของแบบสอบถามแต่ละฉบับ เป็นดังนี้

5.1 แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ จริงที่สุด ค่อนข้างจริง จริงปานกลาง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริงเลย จำนวน 6 ด้าน ด้านละ 8 ข้อ ผู้วิจัยต้องการนำแบบสอบถามไปใช้จริงจำนวนทั้งหมด 48 ข้อ ซึ่งพิจารณาสร้างข้อคำถามจำนวน 1.5 เท่าของจำนวนข้อคำถามที่ใช้จริง ดังนั้นจึงสร้างข้อคำถามด้านละ 12 ข้อ รวมเป็นข้อคำถามที่สร้างครั้งแรกจำนวน 72 ข้อ

5.2 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ เป็นประจำ เป็นส่วนใหญ่ ปานกลาง บางครั้ง ไม่เคยเลย ผู้วิจัยต้องการนำแบบสอบถามไปใช้จริงจำนวนทั้งหมด 20 ข้อ ซึ่งพิจารณาสร้างข้อคำถามจำนวน 1.5 เท่าของจำนวนข้อคำถามที่ใช้จริง ดังนั้นจึงสร้างข้อคำถามครั้งแรกจำนวน 30 ข้อ

6. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาวิพากษ์กับอาจารย์ที่ควบคุมบริภูณานิพนธ์เกี่ยวกับความถูกต้องและความเหมาะสมของข้อคำถามแต่ละข้อ และปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำ

7. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยคัดกรองจากข้อ 6 มาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านวัดผลการศึกษจำนวน 2 ท่าน ด้านจิตวิทยาการศึกษาจำนวน 2 ท่าน และด้านพฤติกรรมศาสตร์จำนวน 1 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมของแบบสอบถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ แล้วคัดกรองข้อที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าวัดคุณลักษณะได้ตรงตามนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยคัดเลือกข้อคำถามของแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พร้อมทั้งพิจารณาปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผลการพิจารณาเป็นดังนี้

7.1 แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน จำนวน 72 ข้อ ได้ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 70 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ถึง 1.00

7.2 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 30 ข้อ ได้ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 28 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ถึง 1.00

8. นำแบบสอบถามผ่านการคัดกรองจากข้อ 7 ไปจัดชุดและกำหนดวิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ และโรงเรียนกีฬาจังหวัดอ่างทอง จำนวน 219 คน ซึ่งอยู่ในกลุ่มประชากรเป้าหมาย แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์ และนักเรียนตั้งใจตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาคุณภาพรายข้อ คือ หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) โดยหาสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – Total Correlation) ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน แล้วพิจารณาข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป ผลการพิจารณาเป็นดังนี้

8.1 แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน จำนวน 70 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 191 คน มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .0717 ถึง .5625 พิจารณาคัดเลือกไว้จำนวน 48 ข้อ โดยพิจารณาตามโครงสร้างของแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2680 ถึง .5625

8.2 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 28 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 204 คน มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .1451 ถึง .6664 พิจารณาคัดเลือกไว้จำนวน 20 ข้อ โดยพิจารณาตามโครงสร้างของแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2688 ถึง .6664

9. ผู้วิจัยนำคะแนนจากแบบสอบถามที่ผ่านการคัดเลือกที่ได้จากข้อ 8 มาวิเคราะห์ใหม่เพื่อประมาณค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

9.1 แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน จำนวน 48 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9224

9.2 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9109

10. เมื่อพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามทั้งคุณภาพรายข้อ และคุณภาพทั้งฉบับ ผู้วิจัยเชื่อว่าแบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับมีคุณภาพดีพอในการวัดอัตลักษณ์แห่งตน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จึงจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อไป

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยมี ตัวอย่างของแบบสอบถาม เกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่างแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับ ตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก และการปฏิบัติของนักเรียน มากที่สุดเพียงช่องเดียว

ข้อความ	จริง ที่สุด	ค่อนข้าง จริง	ปาน กลาง	ค่อนข้าง ไม่จริง	ไม่จริง เลย
ด้านลักษณะทางกาย					
(0) ข้าพเจ้ายอมรับคำติชมเกี่ยวกับข้อบกพร่องในร่างกายของตนเอง โดยไม่รู้สึกลำบาก					
(00) ข้าพเจ้าชอบเลียนแบบการกระทำบางอย่างจากเพื่อน					
ด้านการประกอบอาชีพ					
(0) ข้าพเจ้าวางแผนการเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพในอนาคต					
(00) ข้าพเจ้าสามารถตัดสินใจในการเลือกอาชีพได้ด้วยตนเอง					
ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต					
(0) ข้าพเจ้ามีคติประจำใจในการดำเนินชีวิต					
(00) ข้าพเจ้ามีการวางแผนการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง					
ด้านบทบาททางเพศ					
(0) ข้าพเจ้ารู้ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสมกับเพศของตนเอง					
(00) ข้าพเจ้ามั่นใจในการแสดงความเป็นชาย/เป็นหญิงของตนเอง					
ด้านการคบเพื่อน					
(0) ข้าพเจ้ารู้จักเลือกคบเพื่อนที่มีความประพฤติดี					
(00) ข้าพเจ้ากล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากเพื่อน					
ด้านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ					
(0) ข้าพเจ้ารู้จักแบ่งเวลาในการทำกิจกรรมยามว่าง					
(00) ข้าพเจ้าเข้าร่วมทำกิจกรรมยามว่างอย่างสม่ำเสมอ					

เกณฑ์การให้คะแนน

แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับความจริง	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริงที่สุด	4	0
ค่อนข้างจริง	3	1
จริงปานกลาง	2	2
ค่อนข้างไม่จริง	1	3
ไม่จริงเลย	0	4

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน

แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน จำนวน 48 ข้อ คะแนนอยู่ระหว่าง 0 - 192 คะแนน
ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนรวมทั้งฉบับเป็นช่วงไว้ดังนี้

คะแนน	การแปลความหมาย
167.53 – 192.00	มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับสูง
119.53 – 167.52	มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง
71.53 – 119.52	มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับปานกลาง
23.53 – 71.52	มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ
0.00 – 23.52	มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับต่ำ

ตัวอย่างแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับ
ตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุด
เพียงช่องเดียว

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ				
	ประจำ	ส่วนใหญ่	ปานกลาง	บางครั้ง	ไม่เคยเลย
(0) ข้าพเจ้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมของชุมชน / ชุมรม					
(00) ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น					

เกณฑ์การให้คะแนน

แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับการปฏิบัติ	คะแนน
ประจำ	4
ส่วนใหญ่	3
ปานกลาง	2
บางครั้ง	1
ไม่เคยเลย	0

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 20 ข้อ คะแนนอยู่ระหว่าง 0 - 80 คะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนรวมทั้งฉบับเป็นช่วงไว้ดังนี้

คะแนน	การแปลความหมาย
69.81 – 80.00	มีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับมาก
49.81 – 69.80	มีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับค่อนข้างมาก
29.81 – 49.80	มีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง
9.81 – 29.80	มีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
0.00 – 9.80	มีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับน้อย

2.4 การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามจากการวิจัยอื่น จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่

1. แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของ นิกร ชวัญเมือง (2545) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8399 ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามมาใช้ทั้งหมด

2. แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามของ จริยกุล ตรัสสุวรรณ (2542) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 23 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) 1.97 ถึง 7.57 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7905 และแบบสอบถามของ ธัญญา คนอยู่ (2547) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 22 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก 0.28 ถึง 0.67 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8890 ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามโดยพิจารณาการใช้ภาษา ค่าอำนาจจำแนก และครอบคลุมนิยามเชิงปฏิบัติการ จำนวน 20 ข้อ

3. แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคมของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 6 ระดับ จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.75 ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามโดยพิจารณาการใช้ภาษา และครอบคลุมนิยามเชิงปฏิบัติการ จำนวน 20 ข้อ

4. แบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเองของ สุพัตรา พันธูวร (2546) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) 6.041 ถึง 10.472 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.907 ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามโดยพิจารณาการใช้ภาษา ค่าอำนาจจำแนก และครอบคลุมนิยามเชิงปฏิบัติการจำนวน 20 ข้อ

จากแบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับข้างต้น ผู้วิจัยนำมาพิจารณาปรับปรุงการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำแบบสอบถามดังกล่าวมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทเพื่อปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้เพื่อพัฒนาแบบสอบถามกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ และโรงเรียนกีฬาจังหวัดอ่างทอง จำนวน 219 คน ซึ่งอยู่ในกลุ่มประชากรเป้าหมาย แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) โดยหาสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – Total Correlation) ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 208 คน มีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ($r \geq 0.2$) ทุกข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .3338 ถึง .6197 และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8790

2. แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 195 คน มีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ($r \geq 0.2$) ทุกข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2945 ถึง .6665 และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8861

3. แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 214 คน มีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ($r \geq 0.2$) จำนวน 17 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2229 ถึง .6618 สำหรับอีก 3 ข้อที่ไม่ผ่านเกณฑ์ (r เท่ากับ .1148, .1445 และ .1809) ผู้วิจัยได้นำไปพิจารณาปรับปรุงและปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทอีกครั้งก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง เมื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8317

4. แบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกจากนักเรียนจำนวน 209 คน มีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ($r \geq 0.2$) ทุกข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .3299 ถึง .6247 และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8810

ตัวอย่างแบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียว

ข้อความ	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
พัฒนาการทางจิตสังคม					
(0) ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณอื่นไม่ไว้วางใจในตัวข้าพเจ้า					
(00) ข้าพเจ้ามีอิสระในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ					
ความภาคภูมิใจในตนเอง					
(0) ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ดีเท่ากับผู้อื่น					
(00) ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณอื่นสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของรุ่นน้องได้					

เกณฑ์การให้คะแนน

แบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับความจริง	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริงที่สุด	4	0
ค่อนข้างจริง	3	1
จริงปานกลาง	2	2
ค่อนข้างไม่จริง	1	3
ไม่จริงเลย	0	4

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนแบบวัดทั้ง 4 ฉบับ

แบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับมีข้อคำถามฉบับละ 20 ข้อ คะแนนอยู่ระหว่าง 0 - 80 คะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนรวมทั้งฉบับเป็นช่วงไว้ดังนี้

คะแนน	การแปลความหมาย
69.81 – 80.00	มีคุณลักษณะนั้นอยู่ในระดับสูง
49.81 – 69.80	มีคุณลักษณะนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างสูง
29.81 – 49.80	มีคุณลักษณะนั้นอยู่ในระดับปานกลาง
9.81 – 29.80	มีคุณลักษณะนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ
0.00 – 9.80	มีคุณลักษณะนั้นอยู่ในระดับต่ำ

2.5 ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามหลังดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลครบตามที่วางแผนไว้แล้ว ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่ตอบสมบูรณ์จำนวน 508 คน มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามอีกครั้งเพื่อพิจารณาว่าแบบสอบถามที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่กว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถามนั้นมีคุณภาพดีพอต่อการสรุปผลอ้างอิงไปสู่ประชากรอย่างมั่นใจหรือไม่

การวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามทั้งหมดตามทฤษฎีการวัดแบบดั้งเดิม (Classical Test Theory : CTT) และทฤษฎีการตอบสนองข้อคำถาม (Item Response Theory : IRT) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่อยู่ภายในบุคคลกับผลการตอบข้อคำถาม ซึ่งแสดงในรูปของโค้งลักษณะปฏิบัติการ (Operating Characteristic Curve : OCC) โดยใช้โปรแกรมมัลติล็อก (MULTILOG) ด้วยโมเดลเกรด-เรสปอนซ์ (Graded – Response Model : GRM) ซึ่งมีลักษณะเป็นโมเดลทั่วไปของโมเดลการตอบสนองข้อคำถามแบบ 2 พารามิเตอร์ ประกอบด้วยค่าความชันรวมของแต่ละข้อคำถาม (Slope Parameter : α) และค่าเรชชีโฮลด์ของแต่ละรายการคำตอบแต่ละข้อ (Threshold Parameter : β) ได้ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามตามทฤษฎี CTT และ IRT

แบบสอบถาม	คุณภาพ	CTT	IRT
อัตลักษณ์แห่งตน	ค่าอำนาจจำแนก	$.1804 \leq r \leq .5699$	$.36 \leq \alpha \leq 1.84$
	ค่าเรชชีโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-7.22 \leq \beta \leq 17.49$
	ค่าความเชื่อมั่น	.9200	.9507
การอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย	ค่าอำนาจจำแนก	$.3109 \leq r \leq .7064$	$.75 \leq \alpha \leq 3.29$
	ค่าเรชชีโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-5.52 \leq \beta \leq 10.49$
	ค่าความเชื่อมั่น	.8891	.9008
การร่วมกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	ค่าอำนาจจำแนก	$.3013 \leq r \leq .6552$	$.77 \leq \alpha \leq 2.01$
	ค่าเรชชีโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-3.68 \leq \beta \leq 10.68$
	ค่าความเชื่อมั่น	.9014	.9160
สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน	ค่าอำนาจจำแนก	$.1833 \leq r \leq .6397$	$.68 \leq \alpha \leq 2.39$
	ค่าเรชชีโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-5.39 \leq \beta \leq 10.49$
	ค่าความเชื่อมั่น	.8748	.9069

ตาราง 6 (ต่อ)

แบบสอบถาม	คุณภาพ	CTT	IRT
พัฒนาการทางจิตสังคม	ค่าอำนาจจำแนก	$.2412 \leq r \leq .5455$	$.47 \leq \alpha \leq 1.57$
	ค่าเรชีชโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-5.12 \leq \beta \leq 16.03$
	ค่าความเชื่อมั่น	.8032	.8615
ความภาคภูมิใจในตนเอง	ค่าอำนาจจำแนก	$.4110 \leq r \leq .5742$	$1.04 \leq \alpha \leq 1.91$
	ค่าเรชีชโฮลด์ของรายการคำตอบ	-	$-3.80 \leq \beta \leq 9.86$
	ค่าความเชื่อมั่น	.8688	.9119

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามตามทฤษฎี CTT พบว่า แบบสอบถามทุกฉบับเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป (รายละเอียดดังตาราง 18 ในภาคผนวก ค) มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ดี และผลการวิเคราะห์คุณภาพตามทฤษฎี IRT พบว่า แบบสอบถามทุกฉบับเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .80 ขึ้นไป (รายละเอียดดังตาราง 19 ในภาคผนวก ค) นอกจากนี้ยังพบว่า มีค่าเรชีชโฮลด์ของแต่ละรายการคำตอบ (β) เป็นค่าเรียงลำดับจากน้อยไปหามากตามระดับความจริงของแบบสอบถามแต่ละฉบับ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของโมเดลเกรด-เรสพอนส์ (GRM) และมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ดี แสดงว่าแบบสอบถามทุกฉบับมีคุณภาพเพียงพอสำหรับการสรุปอ้างอิงไปสู่ประชากรได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ติดต่อโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อบันทึกหมาย วัน เวลา เพื่อนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล
3. จัดเตรียมแบบสอบถามให้มีจำนวนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 40 เพื่อใช้ในการคัดเลือกแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่นักเรียนตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ หรือไม่ตั้งใจในการตอบแบบสอบถาม
4. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในช่วงวันที่ 6-15 ธันวาคม 2549 และส่งแบบสอบถามพร้อมรายละเอียดของขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ทางโรงเรียนเก็บรวบรวมข้อมูลให้

จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนกีฬาจังหวัดลำปาง โดยมีวิธีการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ และมีความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการวัดน้อยที่สุด ดังนี้

4.1 ในกรณีที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

4.1.1 ขอความร่วมมือกับครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทำ ความเข้าใจเบื้องต้นกับนักเรียนว่าข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บเป็นความลับ และจะพิจารณาผลของความร่วมมือ จากนักเรียนแต่ละคน

4.1.2 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยชี้แจงให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทราบวัตถุประสงค์ของการเก็บรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม และขอความร่วมมือใน การตอบแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างแรงจูงใจในการตอบแบบสอบถามโดยจัดเตรียมของที่ระลึกให้นักเรียนซึ่งเป็น ดินสอ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด

4.2 ในกรณีที่ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้ทางโรงเรียนเก็บรวบรวมข้อมูลให้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 ติดต่อขอความร่วมมือกับผู้ที่รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อชี้แจง ขั้นตอนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.2 ขอความร่วมมือกับผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจกับ นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างว่าข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บเป็นความลับ และจะพิจารณาผลของความร่วมมือจากนักเรียน แต่ละคน

4.2.3 ขอความร่วมมือกับผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ชี้แจงให้นักเรียนที่เป็น กลุ่มตัวอย่างทราบวัตถุประสงค์ของการเก็บรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม และ ขอความร่วมมือให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากที่สุด

5. ตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อคัดเลือกรูปแบบที่สมบูรณ์ นำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ กำหนดไว้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ และรายงานผลการวิจัยต่อไป

4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows Version 11.5 และ LISREL Version 8.72 ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์ ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) และ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย (S_x) ของอัตลักษณ์แห่งตน การอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และ ความภาคภูมิใจในตนเอง

2. วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ และระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับอัตลักษณ์แห่งตนโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที่

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยใช้การวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ วิเคราะห์อิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน เป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimate หรือ ML) เพื่อวิเคราะห์โมเดลตามภาวะสันนิษฐานที่กำหนด และมีค่าสถิติสำคัญที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 52-60)

3.1 ค่าไค – สแควร์ (Chi – Square : χ^2) เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบความกลมกลืนของโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่าไค – สแควร์มีค่าสูงมาก และมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือโมเดลตามภาวะสันนิษฐานยังไม่กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องดำเนินการปรับโมเดลต่อไป จนเมื่อค่าไค – สแควร์มีค่าต่ำ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (Adjusted Goodness of Fit Index : AGFI) ค่าดัชนี GFI และ AGFI ควรมีค่าสูงกว่า 0.90

3.3 ดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standardized Root Mean Squared Residual : SRMR) แสดงขนาดของส่วนที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าดัชนี SRMR ควรมีค่าต่ำกว่า 0.05

3.4 ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation : RMSEA) เป็นค่าสถิติจากข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าไค – สแควร์ว่า โมเดลลิสเรลตามภาวะสันนิษฐานมีค่าลดลง เนื่องจากค่าสถิตินี้ขึ้นอยู่กับประชากรและชั้นของความอิสระ RMSEA ควรมีค่าต่ำกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 (Joreskog; & Sorborm. 1993: 131; citing Brown; & Cudeck. 1993) ซึ่งแสดงว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สรุปว่าจากข้อ 3.1 ถึง 3.4 จะได้ค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา

สถิติที่ตรวจสอบ	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา
ค่าสถิติไค – สแควร์ (Chi – Square : χ^2)	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI)	มากกว่า .90
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI)	มากกว่า .90
ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR)	น้อยกว่า .05
ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA)	น้อยกว่า .05

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดังแสดงในตาราง 4 นั้นใช้พิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานที่ตั้งไว้ หากค่าสถิติที่คำนวณได้ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดก็จะต้องทำการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ โดยอาศัยเหตุผลเชิงทฤษฎี และค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices) ซึ่งเป็นค่าสถิติเฉพาะของพารามิเตอร์แต่ละตัว และทำการปรับรูปแบบความสัมพันธ์จนได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีค่าสถิติตามเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากสถิติที่แสดงดังตาราง 4 แล้วการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์นั้นควรต้องพิจารณาถึงการวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ถ้าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Residual) ไม่ควรเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 ต้องปรับโมเดลใหม่ และแสดงผลในรูปกราฟ (Q-plot) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับค่าควอนไทล์ปกติ (Normal Quantiles) ถ้าได้กราฟที่มีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. นำเสนอค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณจากสูตร (มยุรี ศรีชัย. 2538: 105)

$$n = \frac{\sum_{g=1}^K \frac{N_g^2 \sigma_g^2}{W_g}}{\frac{N^2 e^2}{Z^2 \alpha / 2} + \sum_{g=1}^K N_g \sigma_g^2}$$

เมื่อ	n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	แทน	จำนวนประชากรทั้งหมด
	N _g	แทน	จำนวนประชากรในชั้นที่ g
	W _g	แทน	สัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นกับขนาดของประชากร
	σ _g ²	แทน	ความแปรปรวนของประชากรชั้นที่ g
	e	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดได้

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงพื้นผิว (Face Validity) ของแบบสอบถามโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2539: 249)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	ΣR	แทน	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สันในการหา Item – Total Correlation (Allen; & Yen. 1979: 24)

$$r_{XY} = \frac{S_{XY}}{S_X S_Y}$$

เมื่อ	r_{XY}	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	S_{XY}	แทน	ค่าความแปรปรวนร่วมระหว่างคะแนนรายข้อกับ คะแนนรวมของข้ออื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด
	S_X	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรายข้อ
	S_Y	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวมของข้ออื่น ๆ ที่เหลือ

2.3 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538: 200; อ้างอิงจาก Cronbach. 1951)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
	n	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถามทั้งฉบับ
	$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนความแปรปรวนรายข้อ
	S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

2.4 วิเคราะห์แบบสอบถามตามโมเดลเกรด-รีสปอนซ์ (Graded – Response Model : GRM) เพื่อประมาณค่าความชันร่วม (Slope Parameter : α_i) ของข้อคำถามและตำแหน่งของค่าเรชโฮลด์ (Theshold Parameter : β_{ij}) ของแต่ละรายการคำตอบบนสเกลที่ต่อเนื่องกัน โดยใช้สูตรดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวลี. 2545: 76-77)

$$P_{ix}^*(\theta) = \frac{\exp[\alpha_i(\theta - \beta_{ij})]}{1 + \exp[\alpha_i(\theta - \beta_{ij})]}$$

เมื่อ	$P_{ix}^*(\theta)$	แทน	ความน่าจะเป็นที่ผู้ตอบซึ่งมีคุณลักษณะระดับ θ จะตอบข้อ i ด้วยการเลือกการคำตอบที่ x เมื่อ $x = 1, 2, \dots, m_i$
	α_i	แทน	ค่าพารามิเตอร์ความชันร่วมของข้อที่ i
	β_{ij}	แทน	ค่าพารามิเตอร์เรชโฮลด์ของแต่ละรายการคำตอบ ของข้อที่ i

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

3.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) และ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{x}}$)

3.2 การประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรที่ระดับความเชื่อมั่น $(1-\alpha)$ 100% (Myers; & Well. 2003: 58)

$$\bar{X} - Z_{1-\alpha/2} S_{\bar{X}} \leq \mu \leq \bar{X} + Z_{1-\alpha/2} S_{\bar{X}}$$

เมื่อ	μ	แทน	ค่าเฉลี่ยของประชากร
	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
	$Z_{1-\alpha/2}$	แทน	คะแนนมาตรฐานที่ระดับ $1-\alpha/2$
	$S_{\bar{X}}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าเฉลี่ย

3.3 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ และระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับ อັตลักษณ์แห่งตน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson product - moment correlation coefficient) (Pedhazur. 1997: 39)

$$r_{XY} = \frac{S_{XY}}{S_X S_Y}$$

เมื่อ	r_{XY}	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	S_{XY}	แทน	ค่าความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรอิสระกับ ตัวแปรตาม
	S_X	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรอิสระ X
	S_Y	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรตาม Y

3.4 ทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยใช้ t - test (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2544: 317; อ้างอิงจาก Welkowitz. 1971: 158)

$$t = \frac{r\sqrt{N-2}}{\sqrt{1-r^2}}, \quad df = N-2$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าการแจกแจงแบบที
	r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

3.5 สถิติที่ใช้ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ โดยใช้วิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimates : ML) (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 49)

$$F = \text{Log}|\sum| + \text{tr}(S\sum^{-1}) - \text{Log}|S| + k$$

เมื่อ	F	แทน	ฟังก์ชันความกลมกลืน
	S	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมจากกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum$	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่ได้จากค่าประมาณพารามิเตอร์
	k	แทน	จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้ทั้งหมดในโมเดลอิสระซึ่งเท่ากับ $NX+NY$
	tr	แทน	ผลรวมสมาชิกในแนวทแยงของเมทริกซ์

3.6 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดล โดยการวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญ แล้วพิจารณาค่าดัชนีความกลมกลืนระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 56)

$$\chi^2 = (n-1)F[S, \sum(\theta)] ; \quad d = [k(k+1)/2] - t$$

เมื่อ	χ^2	แทน	ค่าไค-สแควร์
	n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	$F[S, \sum(\theta)]$	แทน	ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความกลมกลืนของโมเดลจากพารามิเตอร์ θ
	k	แทน	จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้
	t	แทน	จำนวนพารามิเตอร์อิสระ

3.7 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เป็นดัชนีเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลที่ยังไม่ได้ปรับ โมเดลที่ปรับแก้แล้วควรมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป โดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 56)

$$GFI = 1 - \frac{F[S, \sum(\theta)]}{F[S, \sum(0)]}$$

เมื่อ	GFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน
	$F[S, \sum(\theta)]$	แทน	ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความกลมกลืนของโมเดลจากพารามิเตอร์ θ
	$F[S, \sum(0)]$	แทน	ค่า F ของโมเดลที่ไม่มีพารามิเตอร์ในโมเดล

3.8 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index : AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้แล้ว ควรจะมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป เช่นเดียวกับค่า GFI โดยคำนึงถึง ความเป็นอิสระ ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง จะได้ดัชนี AGFI ดังสูตรต่อไปนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 56)

$$AGFI = 1 - \{(1/2d)k(k+1)\}(1 - GFI)$$

เมื่อ <i>AGFI</i>	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว
<i>GFI</i>	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน
<i>d</i>	แทน	ชั้นของความอิสระ
<i>k</i>	แทน	จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้

ดัชนี GFI และ AGFI จะมีค่าระหว่าง 0 และ 1 ถ้าดัชนี GFI และ AGFI มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.9 ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation : RMSEA) ดังสูตรต่อไปนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542: 56)

$$RMSEA = \sqrt{FO/d}$$

เมื่อ <i>RMSEA</i>	แทน	ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ
<i>FO</i>	แทน	$Max.\{F - (d/n), 0\}$
<i>F</i>	แทน	ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความกลมกลืนของโมเดลจากพารามิเตอร์ θ
<i>d</i>	แทน	ชั้นของความอิสระ
<i>n</i>	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากค่าสถิตินี้ขึ้นอยู่กับประชากรและชั้นของความอิสระ RMSEA ควรมีค่าต่ำกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 ซึ่งแสดงว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตอนที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

3.1 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.2 การวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์

ตอนที่ 4 การปรับโมเดลให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน

4.1 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4.2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน

4.3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตนในรูปคะแนนมาตรฐาน

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันสำหรับการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์แทนตัวแปร และค่าสถิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

X_1	แทน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Parental Style)
X_2	แทน การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (Student Activities Participation)
X_3	แทน สัมพันธภาพกับเพื่อน (Relationship Among Friends)
X_4	แทน พัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development)
X_5	แทน ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem)
Y	แทน อัตลักษณ์แห่งตน (Self Identity)

μ	แทน	ค่าเฉลี่ยของประชากร
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
S_x	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย
α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์
χ^2	แทน	ค่าไค-สแควร์ (Chi – Square)
GFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjust Goodness of Fit Index)
SRMR	แทน	ดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standardized Root Mean Squared Residual)
RMSEA	แทน	ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation)
DE	แทน	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)
IE	แทน	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)
TE	แทน	อิทธิพลรวม (Total Effect)
k	แทน	คะแนนเต็มแต่ละฉบับ
df	แทน	ชั้นของความอิสระ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 508 คน ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ค่าสถิติพื้นฐาน และการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรด้วยความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ตัวแปร	k	$\bar{X}$	S	$S_{\bar{x}}$	α	ผลการประมาณค่าเฉลี่ย ของประชากร	การแปลความหมาย
การอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตย (X_1)	80	67.644	8.829	.392	.889	66.874 - 68.413	ค่อนข้างสูง
การร่วมกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน (X_2)	80	46.793	12.012	.533	.901	45.746 - 47.840	ปานกลาง
สัมพันธภาพ กับเพื่อน (X_3)	80	64.073	8.660	.384	.875	63.318 - 64.828	ค่อนข้างสูง
พัฒนาการทาง จิตสังคม (X_4)	80	49.469	9.026	.400	.803	48.682 - 50.255	ปานกลาง-ค่อนข้างสูง
ความภาคภูมิใจ ในตนเอง (X_5)	80	56.413	9.600	.426	.869	55.577 - 57.250	ค่อนข้างสูง
อัตลักษณ์แห่งตน (Y)	192	150.896	17.547	.779	.920	149.366 - 152.425	ค่อนข้างสูง

จากตาราง 8 พบว่า ปัจจัยที่ศึกษามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .803-.920 แสดงว่าผลของการวัดตัวแปรที่ศึกษามีความน่าเชื่อถือพอสมควร โดยนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีการรับรู้ว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีสัมพันธภาพกับเพื่อน และมีความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีพัฒนาการทางจิตสังคมอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง และมีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) ของอัตลักษณ์แห่งตนมีค่าเท่ากับ 17.547 และคุณลักษณะของปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองมีค่าเท่ากับ 8.829, 12.012, 8.660, 9.026 และ 9.600 ตามลำดับ แสดงว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ส่วนใหญ่มีคะแนนของแต่ละคุณลักษณะใกล้เคียงกัน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Y
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	1.00					
การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (X_2)	.266**	1.00				
สัมพันธภาพกับเพื่อน (X_3)	.542**	.399**	1.00			
พัฒนาการทางจิตสังคม (X_4)	.317**	.119**	.358**	1.00		
ความภาคภูมิใจในตนเอง (X_5)	.426**	.331**	.422**	.577**	1.00	
อัตลักษณ์แห่งตน (Y)	.547**	.356**	.513**	.497**	.599**	1.00

** $p < .01$

จากตาราง 9 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง อยู่ระหว่าง .119 - .577 ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยพัฒนาการทางจิตสังคมกับความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์กันสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .577 รองลงมา ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับสัมพันธภาพกับเพื่อน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับความภาคภูมิใจในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนกับความภาคภูมิใจในตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .542, .426 และ .422 ตามลำดับ และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกับพัฒนาการทางจิตสังคมมีความสัมพันธ์กันต่ำสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .119

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ระหว่าง .356 - .599 ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนสูงที่สุด คือ ความภาคภูมิใจในตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .599 รองลงมา ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .547, .513, .497 และ .356 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

3.1 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการพิจารณาค่าดัชนีชี้วัดความกลมกลืน ดังแสดงในตาราง 10

ตาราง 10 ค่าสถิติต่าง ๆ ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ค่าสถิติที่ตรวจสอบ	ค่าสถิติในโมเดล
ค่าสถิติไค – สแควร์ (Chi – Square : χ^2 ที่ df = 5)	317.07 (p=.00)
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI)	.85
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI)	.38
ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR)	.18
ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA)	.32

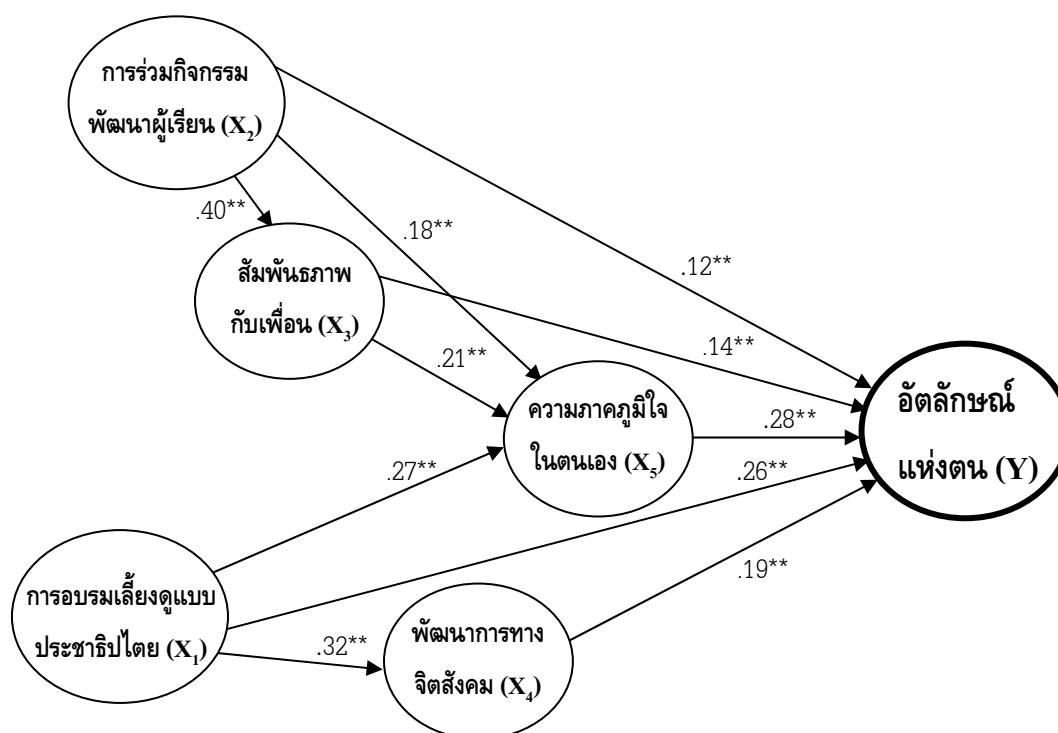
จากตาราง 10 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพิจารณาได้จากค่าไค – สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 317.07 ที่ขึ้นความเป็นอิสระ 5 มีค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .00 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ .85 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .38 ซึ่งต่ำกว่า .90 ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) เท่ากับ .18 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .32 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยตามเกณฑ์ต้องมีย่านน้อยกว่า .05

นอกจากนี้ยังพบว่า การวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ได้ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปของคะแนนมาตรฐาน (Standard Residuals) มีค่าต่ำสุดเท่ากับ .00 และมีค่าสูงสุดเท่ากับ 12.01 ซึ่งค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานไม่ควรเกิน 2 ดังนั้นค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของรูปแบบความสัมพันธ์สูงเกินไป ทำให้ได้เส้นกราฟคิวพล็อต (Q-plot) ที่มีความชันน้อยกว่าเส้นทแยงมุม แสดงว่าโมเดลยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยยังต้องมีการปรับโมเดลให้มี

ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาผลจากการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน และค่าดัชนีปรับโมเดล (Modification Indices)

3.2 การวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาค่าดัชนีต่าง ๆ ที่เป็นสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้วพบว่าไม่มีความสอดคล้องกลมกลืน ผู้วิจัยพิจารณาค่าอิทธิพลที่ได้จากการประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดลด้วยวิธีไลค์ลิฮูดสูงสุด (Maximum Likelihood : ML) เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ ดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 แผนภาพแสดงเส้นทางของตัวแปรที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน

จากภาพประกอบ 4 พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุภายใน พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลทางตรงต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุภายนอกกับปัจจัยภายใน พบว่า การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางตรงต่อพัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากค่าอิทธิพลของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐาน พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ผู้วิจัยจึงพิจารณาคงไว้ในรูปแบบความสัมพันธ์ทุกเส้นทาง ดังนั้นในการพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงพิจารณาค่าดัชนีปรับโมเดล (Modification Indices) เพื่อเพิ่มเส้นทางในรูปแบบความสัมพันธ์

ตอนที่ 4 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน

4.1 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากตอนที่ 3 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานยังไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์โดยการพิจารณาค่าดัชนีปรับโมเดล พบว่า มีเส้นทางที่ควรเพิ่มเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ เพื่อให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์และปัจจัยเชิงสาเหตุสามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้มากขึ้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางจำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางความสัมพันธ์การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับสัมพันธภาพกับเพื่อน เส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคมกับสัมพันธภาพกับเพื่อน และเส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคมกับความภาคภูมิใจในตนเอง โดยอาศัยเหตุผลเชิงทฤษฎีที่ว่า การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้จากครอบครัว โดยการปรับตัวในการเข้ากลุ่มของวัยรุ่นนั้นจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีต่อบิดามารดา เด็กที่ใกล้ชิดกับบิดามารดามีแนวโน้มที่จะสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนในฐานะที่เป็นผู้ให้เท่ากับผู้รับ (กุญชรี้ คำชาย. 2542: 81-82) และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม รู้จักเลือกคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสม (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินนี. 2546: 57-58) และการที่บุคคลจะมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันนั้น มีพื้นฐานมาจากความไว้วางใจกันและการได้รับอิสระในการแสดงความคิดเห็นและการกระทำต่าง ๆ นอกจากนี้เด็กที่ได้รับการสนับสนุนให้มีความคิดริเริ่ม มีความขยันหมั่นเพียรจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (ปรีชาธรรมา. 2546: 30) หลังจากเพิ่มเส้นทางจำนวน 3 เส้นทางดังกล่าวเข้าไปในรูปแบบความสัมพันธ์แล้ว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ใหม่อีกครั้งเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับใหม่ ได้ผลวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การเปลี่ยนแปลง	เส้นทางที่เปลี่ยนแปลง	ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืน				
		χ^2	GFI	AGFI	SRMR	RMSEA
เพิ่มเส้นทาง	$X_1 \rightarrow X_3$	.73	1.00	.99	.01	.00
	$X_4 \rightarrow X_3$	(p= .69)				
	$X_4 \rightarrow X_5$	df=2				

จากตาราง 11 พบว่า จากการเพิ่มเส้นทางจำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางความสัมพันธ์การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1) กับสัมพันธภาพกับเพื่อน (X_3) เส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคม (X_4) กับสัมพันธภาพกับเพื่อน (X_3) และเส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคม (X_4) กับความภาคภูมิใจในตนเอง (X_5) โดยผู้วิจัยคำนึงถึงหลักความเป็นจริงตามทฤษฎีและความสมเหตุสมผล แล้วทำการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับใหม่อีกครั้ง พบว่า ได้ค่าไค – สแควร์ (χ^2) เท่ากับ .73 ที่ชั้นความเป็นอิสระ 2 มีค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .69 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 1.00 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .99 ซึ่งสูงกว่า .90 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) เท่ากับ .01 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .00 ซึ่งต่ำกว่า .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา แสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืนผ่านเกณฑ์ทุกค่า

4.2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน

เมื่อผู้วิจัยได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว จึงพิจารณาค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ดังแสดงในตาราง 12 และภาพประกอบ 5

ตาราง 12 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน

ตัวแปร	สัมพันธภาพกับเพื่อน (X ₃)			พัฒนาการทางจิตสังคม (X ₄)			ความภาคภูมิใจในตนเอง (X ₅)			อัตลักษณ์แห่งตน (Y)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตย (X ₁)	.41** (.04)	.06** (.01)	.47** (.04)	.32** (.04)	-	.32** (.04)	.19** (.04)	.18** (.03)	.37** (.04)	.26** (.04)	.23** (.03)	.49** (.04)
การร่วมกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน (X ₂)	.27** (.04)	-	.27** (.04)	-	-	-	.20** (.04)	.02 (.01)	.22** (.03)	.11** (.03)	.10** (.02)	.21** (.03)
สัมพันธภาพ กับเพื่อน (X ₃)	-	-	-	-	-	-	.08 (.04)	-	.08 (.04)	.14** (.04)	.02 (.01)	.16** (.04)
พัฒนาการทาง จิตสังคม (X ₄)	.20** (.04)	-	.20** (.04)	-	-	-	.46** (.04)	.02 (.01)	.48** (.04)	.19** (.04)	.16** (.02)	.35** (.03)
ความภาคภูมิใจใน ตนเอง (X ₅)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.28** (.04)	-	.28** (.04)
R - SQUARE (R ²)	.40			.10			.44			.52		

** p < .01

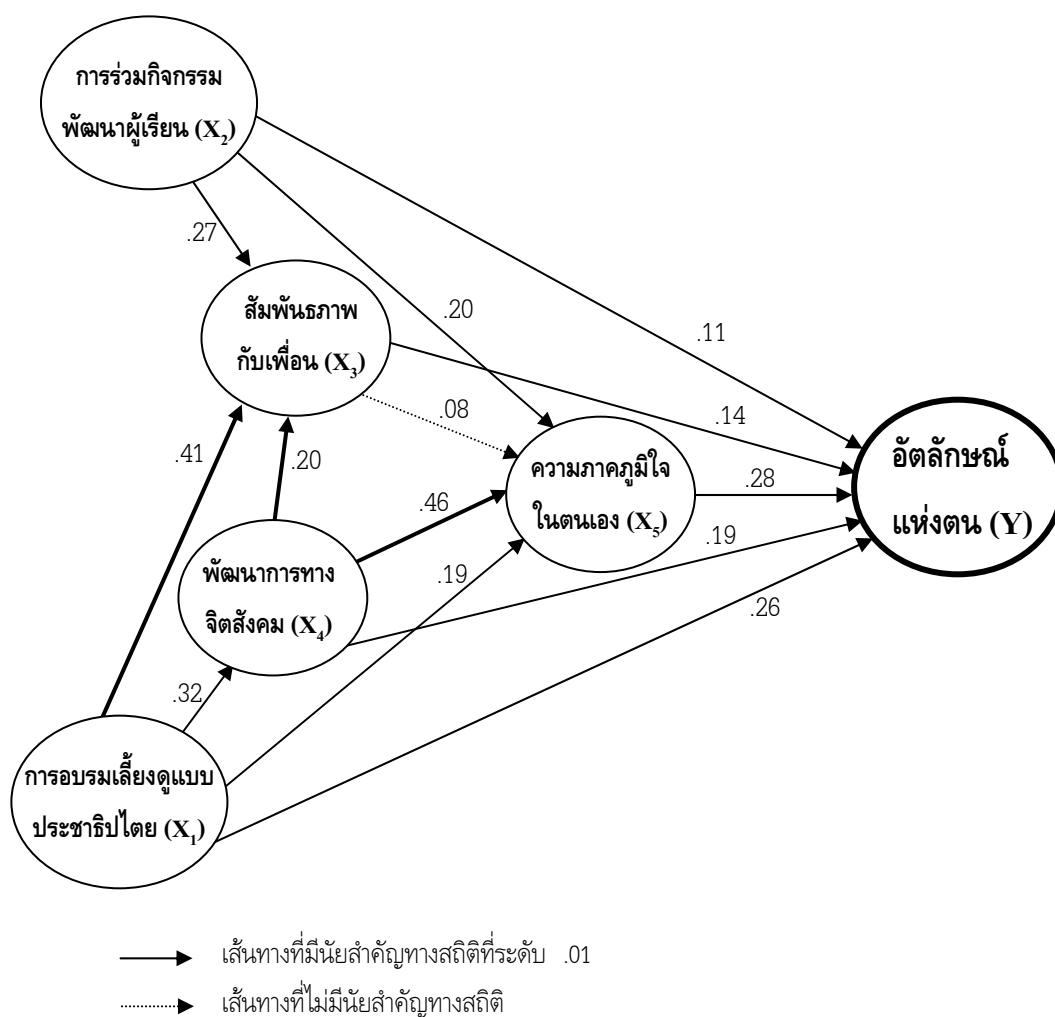
(ค่าสถิติที่อยู่ในวงเล็บ คือ ค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐาน)

จากตาราง 12 ปัจจัยเชิงสาเหตุมีอิทธิพลรวมในเชิงบวกต่ออัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม ความภาคภูมิใจในตนเอง การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสัมพันธภาพกับเพื่อน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .49, .35, .28, .21 และ .16 ตามลำดับ และมีอิทธิพลทางตรงในเชิงบวกต่ออัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยปัจจัยความภาคภูมิใจในตนเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธภาพกับเพื่อน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .28, .26, .19, .14, และ .11 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .23 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพล

เท่ากับ .02 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .16 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของอัตลักษณ์แห่งตน พบว่า มีค่าเท่ากับ .52 แสดงว่าปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 52 ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่จัดเป็นปัจจัยภายในในรูปแบบความสัมพันธ์ ได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 40, 10 และ 44 ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน สามารถสร้างเป็นแผนภาพแสดงโครงสร้างเชิงเส้น โดยพิจารณาปรับแผนภาพให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของรูปแบบความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนข้างต้น พบว่า ปัจจัยสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงพิจารณาลดเส้นทางการกล่าวเพื่อให้ได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามากที่สุด จากนั้นผู้วิจัยทำการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ใหม่อีกครั้ง พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืนผ่านเกณฑ์ทุกค่า ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้ผลดังแสดงในตาราง 13 ตาราง 14 และภาพประกอบ 6

ตาราง 13 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรับเปลี่ยน

การเปลี่ยนแปลง	เส้นทางที่เปลี่ยนแปลง	ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืน				
		χ^2	GFI	AGFI	SRMR	RMSEA
ลดเส้นทาง	$x_3 \rightarrow x_5$	3.95 (p = .27) df =3	1.00	.98	.016	.025

จากตาราง 13 พบว่า จากการลดเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน (x_3) กับความภาคภูมิใจในตนเอง (x_5) แล้วทำการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับเปลี่ยนใหม่อีกครั้ง ได้ค่าไค – สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 3.95 ที่ชั้นความเป็นอิสระ 3 มีค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .27 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 1.00 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .98 ซึ่งสูงกว่า .90 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) เท่ากับ .016 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .025 ซึ่งต่ำกว่า .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา แสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืนผ่านเกณฑ์ทุกค่า

ตาราง 14 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ปรับเปลี่ยน

ตัวแปร	สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน (X ₃)			พัฒนาการทางจิตสังคม (X ₄)			ความภาคภูมิใจในตนเอง (X ₅)			อัตลักษณ์แห่งตน (Y)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตย (X ₁)	.41** (.04)	.06** (.01)	.47** (.04)	.32** (.04)	-	.32** (.04)	.22** (.04)	.15** (.02)	.37** (.04)	.26** (.04)	.23** (.03)	.49** (.04)
การร่วมกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน (X ₂)	.27** (.04)	-	.27** (.04)	-	-	-	.22** (.03)	-	.22** (.03)	.11** (.03)	.10** (.02)	.21** (.03)
สัมพันธ์ภาพ กับเพื่อน (X ₃)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.14** (.04)	-	.14** (.04)
พัฒนาการทาง จิตสังคม (X ₄)	.20** (.04)	-	.20** (.04)	-	-	-	.48** (.04)	-	.48** (.04)	.19** (.04)	.16** (.02)	.35** (.03)
ความภาคภูมิใจใน ตนเอง (X ₅)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.28** (.04)	-	.28** (.04)
R - SQUARE (R ²)	.40			.10			.44			.51		

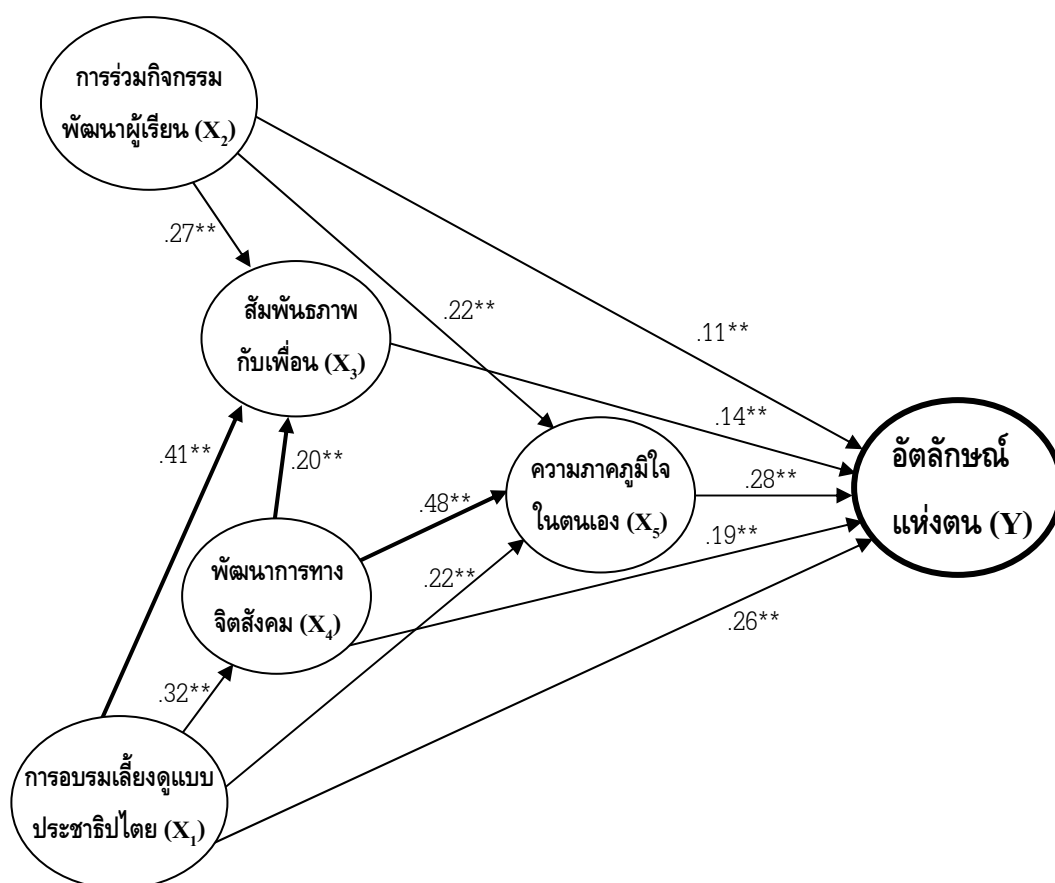
** p < .01

(ค่าสถิติที่อยู่ในวงเล็บ คือ ค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐาน)

จากตาราง 14 พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุมีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ซึ่งปัจจัยเชิงสาเหตุทุกปัจจัยมีอิทธิพลรวมในเชิงบวกต่ออัตลักษณ์แห่งตน โดยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม ความภาคภูมิใจในตนเอง การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .49, .35, .28, .21 และ .14 ตามลำดับ และปัจจัยเชิงสาเหตุทุกปัจจัยมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน โดยความภาคภูมิใจในตนเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .28, .26, .19, .14 และ .11 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .23 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .10 พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .16 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) ของอัตลักษณ์แห่งตน พบว่ามีค่าเท่ากับ .51 แสดงว่าปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบาย

ความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 51 ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่จัดเป็นตัวแปรภายในในรูปแบบความสัมพันธ์ ได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 40, 10 และ 44 ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน สามารถสร้างเป็นแผนภาพแสดงโครงสร้างเชิงเส้น โดยพิจารณาปรับแผนภาพให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของรูปแบบความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรับใหม่

4.3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่ออัตลักษณ์แห่งตนในรูปคะแนนมาตรฐาน

จากผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้ค่าอิทธิพลในรูปคะแนนมาตรฐาน ดังตาราง 15

ตาราง 15 ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ปรับเปลี่ยนในรูปคะแนนมาตรฐาน

ตัวแปร	สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน (X_3)			พัฒนาการทางจิตสังคม (X_4)			ความภาคภูมิใจในตนเอง (X_5)			อัตลักษณ์แห่งตน (Y)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	.41	.06	.47	.32	-	.32	.22	.15	.37	.26	.23	.49
การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (X_2)	.27	-	.27	-	-	-	.22	-	.22	.11	.10	.21
สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน (X_3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.14	-	.14
พัฒนาการทางจิตสังคม (X_4)	.20	-	.20	-	-	-	.48	-	.48	.19	.16	.35
ความภาคภูมิใจในตนเอง (X_5)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.28	-	.28

จากตาราง 15 พบว่า ค่าอิทธิพลในรูปคะแนนมาตรฐานของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่ออัตลักษณ์แห่งตน โดยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม ความภาคภูมิใจในตนเอง การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .49, .35, .28, .21 และ .14 ตามลำดับ และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน โดยความภาคภูมิใจในตนเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .28, .26, .19, .14 และ .11 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .23 การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .10 พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .16

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship Model) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง เพื่อศึกษาอัตลักษณ์แห่งตน และปัจจัยเชิงสาเหตุที่ใช้ในการศึกษาทุกปัจจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับอัตลักษณ์แห่งตน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุทั้งทางตรง ทางอ้อม และโดยรวมที่มีต่ออัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งศึกษาจากประชากรที่เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 10 โรงเรียน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,803 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 จำนวน 508 คน จาก 6 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two – Stage Random Sampling) โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 6 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน จำนวน 48 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9200 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8891 แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9014 แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8748 แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคม จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8032 และแบบสอบถามวัดความภาคภูมิใจในตนเอง จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8688

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้ง 6 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 588 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 508 คน โดยวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และวิเคราะห์หาค่าอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 508 คน ของโรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา มีอัตลักษณ์แห่งตนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีการรับรู้ว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีสัมพันธภาพกับเพื่อน และมีความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีพัฒนาการทางจิตสังคมอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง และมีการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยเชิงสาเหตุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนสูงที่สุด คือ ความภาคภูมิใจในตนเอง รองลงมา ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .599, .547, .513, .497 และ .356 ตามลำดับ

3. จากการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ในการวิเคราะห์ครั้งแรกรูปแบบความสัมพันธ์ยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์โดยการเพิ่มเส้นทาง ซึ่งพิจารณาเหตุผลเชิงทฤษฎีประกอบกับค่าดัชนีปรับโมเดลแล้วทำการวิเคราะห์ซ้ำ ปรากฏว่ามีเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์อีกครั้ง โดยการลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนทุกค่าอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด และมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของอัตลักษณ์แห่งตนมีค่าเท่ากับ .51 แสดงว่าปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 51

4. ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 5 ปัจจัย มีอิทธิพลทางบวกต่ออัตลักษณ์แห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า ซึ่งทุกปัจจัยที่ศึกษา มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน โดยความภาคภูมิใจในตนเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธภาพกับเพื่อน และการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .28, .26, .19, .14 และ .11 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุแต่ละปัจจัย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคม และความภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .41, .32 และ .22 ตามลำดับ การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .27 และ .22 ตามลำดับ พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านความภาคภูมิใจในตนเอง และสัมพันธภาพกับเพื่อนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .48 และ .20 ตามลำดับ

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของอัตลักษณ์แห่งตน ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานนั้น สร้างจากแนวคิด ทฤษฎีที่สรุปเป็นสากล(ทั่วไป) และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นมีบริบทของงานวิจัยที่หลากหลาย แต่การวิจัยครั้งนี้เป็นการกำหนดขอบเขตของการศึกษาในกลุ่มประชากร ซึ่งเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในโรงเรียน กีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามบริบทที่เกี่ยวข้อง อาทิ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน วิธีการดำเนินชีวิต ที่มีความแตกต่างจากที่อื่น ๆ เนื่องจากเป็นโรงเรียนประจำ และการจัดการเรียนรู้เน้นทางด้านการกีฬาเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศทางการกีฬา นอกจากนี้สภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา โดยเพิ่มเส้นทางที่มีความสมเหตุสมผลเชิงทฤษฎีจำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางความสัมพันธ์การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับสัมพันธภาพกับเพื่อน เส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคมกับสัมพันธภาพกับเพื่อน และเส้นทางความสัมพันธ์พัฒนาการทางจิตสังคมกับความภาคภูมิใจในตนเอง และลดเส้นทางที่ค่าอิทธิพลไม่มีนัยสำคัญจำนวน 1 เส้นทาง คือ เส้นทางความสัมพันธ์สัมพันธภาพกับเพื่อนกับความภาคภูมิใจในตนเอง หลังจากปรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่แล้ววิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนอีกครั้ง พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกค่า นอกจากนี้ปัจจัยเชิงสาเหตุสามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 51 และจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่นำมาศึกษาในรูปแบบความสัมพันธ์มีค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. จากผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงพิจารณาปรับแก้รูปแบบความสัมพันธ์โดยการเพิ่มเส้นทางจำนวน 3 เส้นทาง และลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 1 เส้นทาง ซึ่งอภิปรายแต่ละประเด็นของการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ได้ดังนี้

1.1 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าดัชนีปรับโมเดลบ่งชี้ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลต่อสัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง และสัมพันธภาพกับเพื่อน ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางทั้ง 3 เส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ ซึ่งจากการพิจารณาเหตุผลเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้จากครอบครัว โดยการปรับตัวในการเข้ากลุ่มของวัยรุ่นนั้นจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีต่อบิดามารดา เด็กที่ใกล้ชิดกับบิดามารดามีแนวโน้มที่จะสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนในฐานะที่เป็นผู้ให้เท่ากับผู้รับ (บุญศรี คำชาย.

2542: 81-82) ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่น การใช้เหตุผล ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวเป็นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้เด็กเป็นคนเปิดเผย เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผล มองโลกในแง่ดี สามารถปรับตัวได้ดี และกล้าแสดงออกด้วยความมั่นใจ (ลักษณะ สกอลิซเรศลีมา. 2542: 89-93) ทำให้เด็กกล้าพูดคุยกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะกับกลุ่มเพื่อนเพราะวัยรุ่นต้องการให้เพื่อนยอมรับ และถือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่เน้นวิธีการให้ความรักสนับสนุน และการใช้เหตุผล มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม รู้จักเลือกคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสม (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินนี. 2546: 57-58) จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นไปได้ว่า บุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะส่งผลให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นได้ดี และโดยเฉพาะวัยรุ่นที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนเพื่อเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน ทำให้วัยรุ่นสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนได้

ส่วนพัฒนาการทางจิตสังคมอันได้แก่ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ตามทฤษฎีพัฒนาทางจิตสังคมของอีริกสันพัฒนาการจะเป็นไปตามลำดับขั้น ซึ่งพัฒนาการทางจิตสังคมดังกล่าวเป็นพัฒนาการขั้นที่ 1 - 4 และถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนให้มีความคิดริเริ่ม มีความขยันหมั่นเพียรจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความรู้สึกชื่นชมต่อตนเอง (ปรีชา ธรรมา. 2546: 30) ซึ่งถ้าเด็กขาดความขยันหมั่นเพียรทั้งในงานและการเรียน จะมีความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อย ขาดความสามารถพิเศษทางด้านที่ผู้อื่นทำได้ ไม่สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ขาดสิ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 28) จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นไปได้ว่า พัฒนาการทางจิตสังคมมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง และการที่บุคคลจะมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันนั้น มีพื้นฐานมาจากความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การให้อิสระในการคิดและการกระทำ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้นิสัยใจคอซึ่งกันและกัน ประกอบกับวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการให้เพื่อนยอมรับเพื่อที่จะได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจึงมักทำสิ่งที่แปลกใหม่และความพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จเพื่อเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน ดังนั้นการที่บุคคลมีพัฒนาการทางจิตสังคม จะส่งผลให้บุคคลสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนได้ด้วย ดังที่อีริกสัน (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 198; อ้างอิงจากอีริกสัน. 1968) กล่าวว่า วัยรุ่นที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูงสามารถที่จะเข้ากลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจร่วมกันอย่างรวดเร็ว

1.2 ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านสัมพันธภาพกับเพื่อน ซึ่งจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ค่าอิทธิพลไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเนื่องมาจากปัจจัยแทรกซ้อนอื่น เช่น ประสิทธิภาพในความสำเร็จ ระดับความมุ่งมั่น ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม (Coopersmith. 1981: 120-148) หรืออาจเนื่องมาจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งการคบเพื่อนจะเป็นกลุ่มย่อยที่เป็นเพื่อนสนิทมากกว่าที่จะคบเป็นกลุ่มใหญ่ ทำให้มีสัมพันธภาพกับเพื่อนในวงกว้างน้อย จึงมีผลทำให้อิทธิพลที่ส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองน้อยด้วย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .26 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน พัฒนาการทางจิตสังคมและความภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .41, .32 และ .22 ตามลำดับ นั่นคือ นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่รับรู้ว่าคุณได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสูง จะส่งผลให้มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูง มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงขึ้นด้วย อาจเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในการปลูกฝัง กล่อมเกลา และสรรค์สร้างให้เด็กมีจิตลักษณะหรือมีลักษณะทางจิตบุคลิกภาพ ตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมต่าง ๆ (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินฉิ่ง. 2546: 53) ซึ่งการที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะทำให้เป็นคนเปิดเผย เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผล มองโลกในแง่ดี เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวได้ดี และกล้าแสดงออกด้วยความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกรู้ว่าตนเองมีคุณค่า และเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น (ลักขณา สกุลสิขเรศสิมา. 2542: 89-93) ซึ่งสอดคล้องกับ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินฉิ่ง (2546: 57-58) ที่กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่เน้นวิธีการให้ความรักสนับสนุน และการใช้เหตุผล มีแนวโน้มที่จะมีจิตลักษณะที่เหมาะสม มีสุขภาพจิตดี และพฤติกรรมที่เหมาะสม นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาจะช่วยทำให้เด็กมีพัฒนาการทางจิตสังคมในด้านความไว้วางใจ ความเป็นอิสระภายในขอบเขต ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน (ปรีชา ธรรมมา. 2546: 31; และประสาธ อิศรปริดา. 2547: 85) ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยด้วยการให้ความรัก ความสนใจ และเห็นความสำคัญของเด็ก จะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง มีความคิดริเริ่ม สามารถพึ่งตนเองและเผชิญชีวิตด้วยความมั่นใจ (พิริยาภรณ์ ประเทืองเศรษฐ์. 2544: 45; อ้างอิงจาก Horlock. 1978: 661) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ งามตา วณิชทานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 333-334) และการวิจัยของ งามตา วณิชทานนท์ และดุขฎิ โยเหลา (2547: 151) ที่พบว่า การรับรู้การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผล ส่งผลต่อจิตลักษณะด้านพัฒนาการทางจิตสังคม

การอบรมเลี้ยงดูโดยการให้ความรัก และสนับสนุน รวมถึงการให้อิสระเด็กในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ของครอบครัว และการยอมรับเด็กอย่างมีเงื่อนไข มีผลต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง (บุญศรี คำชาย. 2542: 76) สอดคล้องกับ สติติ ภัทระ (2535: 83) ที่กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ทำให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น เป็นคนมีเหตุผล อีกทั้งเด็กจะเกิดความรักและพึงพอใจในครอบครัวของตน ลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความภาคภูมิใจในตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มะลิ อุดมภาพ (2538: บทคัดย่อ) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีน้ำหนักความสำคัญที่ส่งผลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเอง และการวิจัยของ สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์ (2546: บทคัดย่อ) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น และพบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

การปรับตัวกับเพื่อน ร่วมกันทำนaylorเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กรุ่นได้ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรที่อบอุ่น โดยการแสดงความรัก ให้ความอบอุ่น และให้การสนับสนุน จะนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์สำหรับวัยรุ่น (รัชนี ลาซโรจน์. 2545: 291-293) สอดคล้องกับการศึกษาของวอเตอร์แมน และคนอื่น ๆ (Waterman; & et al. 1993: 46) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและการสนับสนุนทางจิตสังคม เป็นสิ่งเริ่มต้นของการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น และการวิจัยของ เสาวกาเบ็จพันธุ์ทวี (2540: บทคัดย่อ) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน แบบใช้เหตุผล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น และพบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลสามารถทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่รับรู้ว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสูง จะส่งผลให้มีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูง มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย

3. การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .11 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านสัมพันธภาพกับเพื่อน และความภาคภูมิใจในตนเองด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .27 และ .22 ตามลำดับ นั่นคือ นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับมากส่งผลให้มีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย อาจเนื่องจากผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะได้รับความรู้ และมีประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้น เป็นการเรียนรู้การเข้าสังคมของนักเรียน ได้มีการพบปะพูดคุย ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการพัฒนาทักษะในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน นอกจากนี้กิจกรรมในโรงเรียนยังเป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของนักเรียน ที่ต้องการการยอมรับจากบุคคลในวัยเดียวกัน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมใดนั้นเกิดจากความสนใจที่เหมือน ๆ กัน ดังที่โคลแมนและแฮมเมน (ชมหนูช บุญสิทธิ์. 2541: 15-17 ; อ้างอิงจาก Coleman; & Hammen. 1974) กล่าวว่า การมีวัตถุประสงค์และความต้องการร่วมกันของบุคคลเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น สอดคล้องกับการวิจัยของ วิไลวรรณ ศรีสงคราม (2539: 133-134) พบว่า นักศึกษาที่มีระดับการเข้าร่วมกิจกรรมสูง มีความสามารถในการปรับตัวกับเพื่อนต่างเพศมากกว่านักศึกษาที่มีระดับการเข้าร่วมกิจกรรมต่ำ นอกจากนี้คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981: 120-148) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่สนองตอบต่อความต้องการตามความถนัดที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล การฝึกทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ การฝึกให้นักเรียนแก้ไขปัญหามาก ๆ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความมั่นใจในตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สอดคล้องกับ รัชนี ลาซโรจน์. (2545: 284-285) ที่กล่าวว่า กิจกรรมนอกหลักสูตรหรือกิจกรรมชมรมช่วยให้วัยรุ่นแสดงความสามารถเฉพาะด้าน และฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นคนกว้างขวาง ความสำเร็จและบทบาทของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมนอกหลักสูตร เมื่อทำสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจ และเกิดมโนภาพที่ดีเกี่ยวกับตนเอง สอดคล้องกับการวิจัยของ เบ็นไซต์ (วรุฒิ เจริญวุฒิวิทยา. 2546: 18 ; อ้างอิงจาก Burnside. 1979: 134) ที่พบว่า การเอาใจใส่ของครู การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรและงานที่โรงเรียนมอบหมายมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ

การวิจัยของ มะลิ อุดมภาพ (2538: บทคัดย่อ) ที่พบว่า การประสบความสำเร็จทางกิจกรรมมีน้ำหนักความสำคัญที่ส่งผลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเอง

นอกจากนี้การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และได้แสดงความสามารถของตนเองออกมาเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งนับเป็นการฝึกการกล้าแสดงออก ทำให้มีความมั่นใจในตนเอง ยอมรับตนเอง และเป็นตัวของตัวเอง ดังที่งามตา วนิหนานนท์ และดุขฎิ โยเหลา (2547: 140) กล่าวว่า การร่วมกับเพื่อนในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับสังคม จะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนได้มาก สอดคล้องกับการวิจัยของ สไตน์ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 40 อ้างอิงจาก Bloland. 1987: 291; citing Stein. 1977) ที่ทำการศึกษาการร่วมกิจกรรมของนิสิต พบว่า นิสิตที่มีความถี่ในการร่วมกิจกรรมสูง จะบรรลุอัตลักษณ์แห่งตนมากกว่านิสิตที่มีความถี่ในการร่วมกิจกรรมน้อย และการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60-64) พบว่า การร่วมกิจกรรมของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ สุรพงษ์ ชูเดช (2534: 116) ที่พบว่า ประสบการณ์ด้านวิชาการ ประสบการณ์ด้านการทำกิจกรรม และประสบการณ์ด้านกลุ่มเพื่อนร่วมกันทำนายอัตลักษณ์แห่งตนได้ จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับมาก จะส่งผลให้นักเรียนมีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย

4. พัฒนาการทางจิตสังคม มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .19 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตนโดยผ่านความภาคภูมิใจในตนเอง และสัมพันธภาพกับเพื่อน ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .48 และ .20 ตามลำดับ นั่นคือ นักเรียนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูง จะส่งผลให้มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง มีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพัฒนาการทางจิตสังคมอันประกอบด้วย ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ มีผลทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งการที่บุคคลมีความไว้วางใจตนเองและผู้อื่น มีอิสระในความคิดและการกระทำ จะทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน จะมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นโดยพัฒนาการทางจิตสังคมในขั้นต้นจะส่งผลต่อพัฒนาการทางจิตสังคมในขั้นตอนต่อไป นั่นคือ พัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1-4 มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นที่ 5 ดังที่ ประสาธ อิศรปรีดา (2547: 85) กล่าวว่า วัยรุ่นที่ผ่านพ้นวิกฤติขัดแย้งในระยะต้น ๆ มาด้วยดี จะทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะของความไว้วางใจตนเองและผู้อื่น ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลค้นพบอัตลักษณ์แห่งตน สอดคล้องกับ รัชนี ลาซโรจน์ (2545: 264) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นมีพื้นฐานจากการพัฒนาความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม และความขยันหมั่นเพียร สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ งามตา วนิหนานนท์ และดุขฎิ โยเหลา (2547: 151) และการวิจัยของ งามตา วนิหนานนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 340) ที่พบผลสอดคล้องกันว่า พัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 - 4 ส่งผลทางตรงต่อ

อัตลักษณ์แห่งตนนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 92-105) ที่พบว่า ผู้ที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมใน 4 ช่วงแรกของชีวิต เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจะเป็นผู้ที่บรรลุอัตลักษณ์แห่งตน และพบว่าพัฒนาการทางจิตสังคมของนักเรียนวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย เป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายอัตลักษณ์แห่งตนเป็นลำดับแรกทั้งในกลุ่มนักเรียนโดยรวมและนักเรียนทุกประเภทที่ศึกษา จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่านักเรียนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมสูง จะส่งผลให้มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง มีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย

5. สัมพันธภาพกับเพื่อน มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .14 นั่นคือ นักเรียนที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนในระดับสูง จะส่งผลให้มีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย อาจเนื่องมาจากผู้ที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเพื่อน และกล้าเปิดเผยความคิด ความรู้สึก ตลอดจนพฤติกรรมของตนเมื่ออยู่กับเพื่อน ได้เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น การปฏิบัติตนที่ดีต่อเพื่อน เช่น ให้ความช่วยเหลือเพื่อน มีความจริงใจต่อเพื่อน จะทำให้นักเรียนได้รับการยอมรับจากเพื่อน เกิดความรู้สึกยอมรับในตนเอง และมีความมั่นใจในการแสดงความเป็นตัวของตัวเอง เป็นผลให้มีอัตลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็ง ดังที่ ศรีธรรม ธนะภูมิ (2535: 81) กล่าวว่า วัยรุ่นต้องการให้เพื่อนเข้าใจและยอมรับ การเข้าร่วมกลุ่มจะทำให้วัยรุ่นทำตามค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นและรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดไว้ โดยปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนแก่วัยรุ่น สอดคล้องกับการวิจัยของ พิซและอดัมส์ (บุชรินทร์ พุ่มมีผล. 2546: 44; อ้างอิงจาก Fitch; & Adam. 1983) พบว่า ผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดีมักพบอัตลักษณ์แห่งตนได้ง่ายกว่า นอกจากนี้การได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะช่วยส่งเสริมให้อัตลักษณ์แห่งตนมีการพัฒนาขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60-65) พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย

6. ความภาคภูมิใจในตนเอง มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตนด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ .28 นั่นคือ นักเรียนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง จะส่งผลให้มีอัตลักษณ์แห่งตนในระดับสูงด้วย อาจเนื่องมาจากบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองและนับถือตนเอง สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความมั่นใจที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ยอมรับตนเอง และมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งตามทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในลำดับที่ 4 ความต้องการนี้ประกอบด้วยความยกย่องนับถือตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถเพียงพอที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งหากได้รับการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองขึ้นไปก็จะนำเข้าสู่ความต้องการบรรลุสัจการแห่งตน (Self Actualization) คือ การรู้จัก เข้าใจ ยอมรับตนเองและพร้อมที่จะแก้ไขตนเองได้ เป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักถึงการดำเนินชีวิตและเป้าหมายของชีวิต (Maslow. 1970: 45) นอกจากนี้ความรู้สึกภาคภูมิใจในครอบครัว ในชุมชน และในเชื้อชาติ มีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งและมั่นคง (ระพินทร์ ฉายวิมล. 2545: 75) เมื่อบุคคลมีความภาคภูมิใจในครอบครัว ในชุมชน และในเชื้อชาติแล้วย่อมมีความภาคภูมิใจในตนเอง และพร้อมที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว

ชุมชน และประเทศชาติ นอกจากนี้วัยรุ่นที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจะเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความคิดรวบยอดของตนที่คงที่ มีค่านิยมเป็นของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อพัฒนาการของ อัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (สายฝน ควรรพดุง. 2537: 60 ; อ้างอิงจาก Brown; & Lohor. 1987) ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2543: 41) ที่กล่าวว่า ถ้าวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนจากบิดา มารดา และเพื่อนจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน และสอดคล้อง กับการวิจัยของ เทเลอร์ และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุอัตลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในอัตลักษณ์ แห่งตนของวัยรุ่น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเชื่อว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนที่ได้จาก การวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถยืนยันความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุนี้ซ้ำหลาย ๆ ครั้งกับหลายกลุ่มตัวอย่าง โดยนำรูปแบบความสัมพันธ์จากการวิจัย ครั้งนี้เป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานต่อไป เพื่อตรวจสอบทฤษฎีประกอบกับข้อมูล เชิงประจักษ์ ซึ่งจะช่วยให้ได้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่สามารถอธิบายอัตลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่นำมาศึกษามีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่ออัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ในตนเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พัฒนาการทางจิตสังคม สัมพันธภาพกับเพื่อน และการร่วม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ออัตลักษณ์แห่งตน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พัฒนาการทางจิตสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อ การพิจารณานำเหตุผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ดังนี้

1.1 ในการทำวิจัยครั้งนี้ ประชากรเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ใน โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา ซึ่งหากผู้สนใจต้องการนำผลการวิจัยไปใช้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม กับกลุ่มตัวอย่าง ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิต เพราะหากกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกับ กลุ่มประชากรในครั้งนี้นัก อาจทำให้การอ้างอิงขาดความแม่นยำ

1.2 สำหรับบิดามารดา หรือผู้ปกครอง จากผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดู มีความสำคัญในการส่งเสริมจิตลักษณะ และพฤติกรรมที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นกับเด็ก ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย คัดสรรการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาศึกษา เนื่องจากเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับนักเรียนที่ กำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น โดยเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระ ใช้เหตุผล เอาใจใส่และช่วยเหลือ แนะนำตามความเหมาะสม คอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุน ยอมรับในความคิดและ

ความสามารถของเด็ก ซึ่งหากนักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะเอื้อให้เป็นบุคคลที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน มีพัฒนาการทางจิตสังคม มีความภาคภูมิใจในตนเอง และมีอัตลักษณ์แห่งตนสูงด้วย

1.3 สำหรับครูผู้สอน ควรศึกษาวิธีการต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบที่พัฒนาให้เด็กมีอัตลักษณ์แห่งตน เช่น การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้นักเรียนสามารถเข้าร่วมและฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน โดยครูต้องสังเกตและให้คำแนะนำนักเรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมความสามารถของนักเรียน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกระตุ้นให้นักเรียนมีความขยันขันแข็งในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง อันจะส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ไปศึกษาตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันออกไป เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยและตรวจสอบทฤษฎีว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนมีรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะของนักเรียนไทยมากที่สุด และสามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ดีที่สุดด้วย

2.2 จากการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการพิจารณาเพิ่มเส้นทางจำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับสัมพันธภาพกับเพื่อน เส้นทางพัฒนาการทางจิตสังคมกับสัมพันธภาพกับเพื่อน และเส้นทางพัฒนาการทางจิตสังคมกับความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเป็นสารสนเทศสำหรับใช้เป็นพื้นฐานในการทำวิจัยเชิงทดลองระหว่างคู่ตัวแปรของแต่ละเส้นทาง เพื่อแสดงความเป็นเหตุและผลของคู่ตัวแปรดังกล่าว และนำไปใช้เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนในสภาพการณ์วิจัยอื่นต่อไป

2.3 จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตน พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่นำมาศึกษาสามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้ร้อยละ 51 ดังนั้นจึงควรศึกษาตัวแปรปัจจัยอื่นเพิ่มเข้าไปในรูปแบบความสัมพันธ์ เพื่อสามารถอธิบายความแปรปรวนของอัตลักษณ์แห่งตนได้มากขึ้น อาทิ การคิดอย่างมีเหตุผล ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

2.4 เพื่อให้ได้ผลการศึกษาละเอียดมากขึ้นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานให้เป็นโมเดลที่ประกอบด้วย โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) และโมเดลการวัด (Measurement Model) เพื่อจำแนกแต่ละองค์ประกอบย่อยของตัวแปรแฝงแต่ละตัว ซึ่งจะทำให้ได้รายละเอียดของเส้นทางอิทธิพลมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กันต์ฤทัย คลังพหล. (2546). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับอัตมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิติกร มีทรัพย์. (2545). *วัยรุ่นกับกลุ่มเพื่อน*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กิตติมา ปรีดีดีลก. (2532). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรวิวัฒน์.
- กฤษณ์ คำชาย. (2542). *จิตวิทยาแนะแนวเด็กวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- เกสร ภูมิดี. (2546). *การศึกษาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- งามตา วรินทร์านนท์; และคนอื่นๆ. (2545). *รายงานการวิจัยฉบับที่ 82 เรื่อง การวิเคราะห์ดัชนีเชิงสาเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- งามตา วรินทร์านนท์; และดุขฎิ โยเหลา. (2547, สิงหาคม). *ครอบครัวเข้มแข็ง : แหล่งกำเนิดและผลลัพธ์ของพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนในคนไทย*. ใน บทความวิชาการสร้างสรรค์ เอกสารวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบวันสถาปนา 49 ปี. หน้า 128-155. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จตุรพร ลิ้มมั่นจริง. (2544). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จรรยา สุวรรณทัต. (2545). *การพัฒนาค่านิยม อุดมคติ และจริยธรรมของวัยรุ่น*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จริยกุล ตรีสุวรรณ. (2542). *การศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- จารุพันธ์ คะเชนทร์ชาติ. (2544). สไตล์การเรียนรู้และสภาวะเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- จารุวดี บุญยารมย์. (2541). การเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบยืดหยุ่น
เป็นศูนย์กลางที่มีต่อความภาคภูมิใจในตนเองของผู้รับการสงเคราะห์ในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ
บ้านเกร็ดตระการ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2543, กันยายน – ธันวาคม). วัยรุ่นยุคใหม่สู่การพัฒนาเต็มศักยภาพอย่าง
สร้างสรรค์. วารสารสุขุทัยธรรมราช. 13(3): 39-52.
- ชนนุช บุญสิทธิ์. (2541). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนกุหลาบวิทยาลัยราชวินิต กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2541). ตำราชั้นสูง เรื่อง ทฤษฎี การวัด และงานวิจัยเอกลักษณ์แห่งอีโก้ในคนไทย
และเทศ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2538, มกราคม – เมษายน). ระบบเอกลักษณ์แห่งอีโก้
ในเยาวชนไทย. วารสารจิตวิทยา. 2(1): 76-94.
- _____. (2541, เมษายน). ครอบคลุมกับพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งอีโก้ในเยาวชนไทย. วารสารวิชาการ.
1(4): 37-44.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินท์ ชูชม; และงามตา วรินทร์านนท์. (2528). ปัจจัยทางจิตวิทยานิวส์ที่เกี่ยวข้อง
การอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน ศาสตรภัทร. (2535). การเปรียบเทียบทฤษฎีพัฒนาการเด็ก. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงใจ กสานติกุล. (2536). วัยรุ่น. ใน ตำราจิตเวชศาสตร์. เกษม ตันติผลาชีวะ. หน้า 848-851. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดุชนิ โยเหลา. (2535). รายงานการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศ
ไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมตา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

- ทัศนาศ ทอภักดี. (2539). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจในตน และ ความคิดเกี่ยวกับตนเองของเด็กในเมืองและชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธัญญา คนอยู่. (2547). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง. (2544, กุมภาพันธ์). การส่งเสริมความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง. วารสารการศึกษา กทม. 24(5): 19-26.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิสม์เรล สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพมาศ ชีระเวคิน. (2534). ทฤษฎีบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพมาศ อึ้งพระ(ชีระเวคิน). (2546). ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวลละอ อสุภาพ. (2527). ทฤษฎีบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิกร ขวัญเมือง. (2545). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมตาคognition และการอบรมเลี้ยงดูกับความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผล การศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิภา นิธยาน. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. (2541). ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นในเขต กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เนาวรัตน์ อิมลิมธาร. (2546). สภาวะทางเอกลักษณ์แห่งตนและการรับรู้ความสามารถของตนเองของนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐชั้นปีที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาการให้ คำปรึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- บุษรินทร์ พงษ์มีผล. (2546). ปัจจัยส่วนบุคคล บรรยากาศในครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน และสถานะทาง เอกลักษณ์แห่งตนในนักศึกษาชั้นปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาการให้คำปรึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ป. มหาจันทร์. (2544). ทำครอบครัวให้อบอุ่น. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ประณต คำนิม. (2526). จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- ประสาธ อิศรปริดา. (2547). *สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาสารคาม: โครงการตำรา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรารธนา ช้อนแก้ว. (2542). *การพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของเยาวชนชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดยะลา โดยใช้กิจกรรมการออกกำลังกายเป็นสื่อ*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา ธรรมา. (2546, เมษายน). *การพัฒนาตนตามแนวคิดของอีริก อีริคสัน*. ใน *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 29 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. หน้า 25-33. กรุงเทพฯ: ธนัช การพิมพ์.
- _____. (2548, มกราคม). *เอกลักษณ์แห่งตน*. ใน *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 34 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. หน้า 49-63. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- ปานจิต สุธิศิลป์. (2546). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว การบรรลุงานตามขั้นพัฒนาการ และเอกลักษณ์แห่งตนของเยาวชนชายที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณี ชูทัย เจนจิต. (2538). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี.
- พิริยาภรณ์ ประเทืองเศรษฐ์. (2544). *บทบาทบิดา บทบาทมารดาและการปรับตัวกับเพื่อนของวัยรุ่น*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เพชรรัตน์ คีรีวงศ์. (2544, เมษายน-มิถุนายน). *เข้าใจถึงโลกวัยรุ่น*. *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*. 24(2): 37-41.
- ภาณุพงษ์ คงจันทร์. (2548, กรกฎาคม). *การพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง*. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*. 7(52): 17-20.
- มยุรี ศรีชัย. (2538). *เทคนิคการสุมกลุ่มตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: วี เจ พรินติ้ง.
- มะลิ อุดมภาพ. (2538). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เยาวภา อุส่าห์ฤทธิ์. (2547). *คู่มือครู การดำเนินงานตามระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนประสาทรัฐประชากิจ*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- เยาวนาท สุนทร. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์แห่งตนกับพฤติกรรมความรับผิดชอบของวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ระพีพันธ์ ฉายวิมล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัชนี้ ลาซโรจน์. (2545). การพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่น. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2539). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ลักขณา ประถมวงศ์. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสับสนุนเอกลักษณ์แห่งตน และพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่น ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ลักขณา สกุลลิขเรศสีมา. (2542). การอบรมเลี้ยงดูเด็ก. นครราชสีมา: คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; และประทีป จินนี่. (2546). การอบรมเลี้ยงดู: รูปแบบและผลที่เกิดกับลูกรัก. ใน รวมบทความร่วมสรรค์สร้างเด็กและเยาวชน สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มนัส บุญประกอบ และ วิลาศลักษณ์ ชวัลลี. หน้า 53-58. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วรุณี เจริญวุฒิวิทยา. (2546). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันความภาคภูมิใจในตนเองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาช่างอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เทคโนโลยีวิทยาการศึกษา). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- วิจิตร อาวะกุล. (2537). เทคนิคมนุษยสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- วิไลวรรณ ศรีสงคราม. (2539). การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง และความสามารถในการปรับตัวกับเพื่อนต่างเพศของนักศึกษาวัยรุ่นที่เรียนในสาขาวิชาชีพต่างกันของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคนอื่นๆ. (2526). การศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูพัฒนาการทางร่างกายและความพร้อมทางการเรียนของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). ทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศรีธรรม ธนะภูมิ. (2535). พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2540). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถิต ภัชนะ. (2535). ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สถิต วงศ์สวรรค์. (2540). การพัฒนาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- สมพงษ์ จินดารุ่งเรืองรัตน์. (2546). ปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยทางชีวสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมพิศ ไชยกิจ. (2536). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สายฝน คอรรณดุจ. (2537). การศึกษาสถานะเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุขพัชรา ชิมเจริญ. (2545). การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประสานมิตร.
- สุชา จันทน์เอม. (2540). จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพรรณิ จันทร์วิเศษ. (2539). การวิเคราะห์องค์ประกอบความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา พันธูร. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2529). จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพงษ์ ชูเดช. (2534). ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับจิตลักษณะที่สำคัญของนิสิต. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- สุวิทย์ เจริญผล. (2547). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสภานาชั้นมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและสัมพันธภาพในครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- โสภณ ชปิลมณ. (2543, ตุลาคม - มกราคม). วัยรุ่น: วัยจำเป็น. วารสารราชบัณฑิตยสถาน. 25(1): 108-117.
- อรอุมา สงวนญาติ. (2544). การศึกษาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบทดสอบความภาคภูมิใจในตนเองที่มีแบบการตอบและวิธีวิเคราะห์ต่างกัน. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อารมณ มัตตะเดช. (2543). การศึกษาการใช้กลไกการปรับตัวด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อเนก ส่องแสง. (2540). การบริหารกิจการนักเรียน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร.
- อุษา ศรีจินดารัตน์. (2533). พัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งอิที่เกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของการทำงานและการรับรู้คุณค่าของศาสนาในวัยรุ่นไทยภาคใต้. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Adams, Gerald R. (1998). *The Objective Measure of Ego Identity Status: A Reference Manual*. Canada: University of Guelph. December 20, 2005, from <http://www.uoguelph.ca/~gadams.html>
- Allen, Mary J.; & Yen, Wendy M. (1979). *Introduction to Measurement Theory*. California: Brooks/Cole Publishing.
- Branden, N. (1981). *The Psychosocial of Self-Esteem*. 15th ed. New York: Bantoom Book.
- Chickering, Arthur W.; & Reisser L. (1993). *Education and identity*. 2nd ed. California: Jossey-Bass.

- Coopersmith, S. (1981). *The antecedents of self-esteem*. 2nd ed. California: Conceiving Psychologists Press, Inc.
- Erikson, Erik H. (1968). *Identity Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton.
- Frazer, Robert J.; & Fadiman J. (1984). *Personality and Personal Growth*. 2nd ed. New York: Harper & Row.
- Güneri, Oya. (2001). *Sources of Self-Identity Among Turkish Adolescents*. February 07, 2006, from <http://www.Findarticles.com/p/articles>.
- Jöreskog, Karl G.; & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language*. USA: Scientific Software International, Inc.
- Maslow, Abraham H. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York: Harper & Row.
- Pedhazur, Elazar J. (1997). *Multiple Regression in Behavioral Research*. 3rd ed. New York: Harcourt Brace & Co.
- Rice, Philip F. (1996). *The Adolescent: Development, Relationship and Culture*. 8th ed. New Jersey: Prentice – Hall.
- Frucht, Sandra Lee. (1995). Family Interaction, Ethnic Identity and Ego Identity: A Study of Mexican – American Adolescent. February 23, 2006, from <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=742155931&sid=1&Fmt=2&clientId=61839&RQT=309&VName=PQD>
- Myers, Jerome L.; & Well, Arnold D. (2003). *Research Design and Statistical Analysis*. 2nd ed. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Santrock, John W. (1998). *Adolescence*. USA: McGraw – Hill.
- Taylor, Ronald D.; & Oskay G. (1995). *Identity Formation in Turkish and American Late Adolescents*. July 17, 2006, from <http://jcc.sagepub.com/cgi/content/abstract>.
- Ting, Siu Man. (1996). *The Development and Validation of the Self - Identity Scale*. February 23, 2006, from <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=741361371&sid=2&Fmt=2&clientId=61839&RQT=309&VName=PQD>
- Waterman, Alan S.; & et al. (1993). *Ego Identity A Handbook For Psychosocial Research*. New York: Springer-Verlag.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ

ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์มณฑิรา จารุเพ็ง

ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ทัศน ทองภักดี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์อุษา ศรีจินดารัตน์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์มิ่ง เทพครเมือง

โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

ภาคผนวก ข

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน
และแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ตาราง 16 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน

ข้อ	IOC	ผลการพิจารณา	ข้อ	IOC	ผลการพิจารณา	ข้อ	IOC	ผลการพิจารณา
1	0.60	คัดเลือกไว้	25	1.00	คัดเลือกไว้	49	0.80	คัดเลือกไว้
2	0.80	คัดเลือกไว้	26	1.00	คัดเลือกไว้	50	1.00	คัดเลือกไว้
3	1.00	คัดเลือกไว้	27	1.00	คัดเลือกไว้	51	0.80	คัดเลือกไว้
4	1.00	คัดเลือกไว้	28	0.60	คัดเลือกไว้	52	0.80	คัดเลือกไว้
5	0.80	คัดเลือกไว้	29	1.00	คัดเลือกไว้	53	1.00	คัดเลือกไว้
6	0.80	คัดเลือกไว้	30	0.80	คัดเลือกไว้	54	0.80	คัดเลือกไว้
7	1.00	คัดเลือกไว้	31	1.00	คัดเลือกไว้	55	0.60	คัดเลือกไว้
8	0.80	คัดเลือกไว้	32	1.00	คัดเลือกไว้	56	1.00	คัดเลือกไว้
9	1.00	คัดเลือกไว้	33	0.80	คัดเลือกไว้	57	1.00	คัดเลือกไว้
10	1.00	คัดเลือกไว้	34	0.80	คัดเลือกไว้	58	1.00	คัดเลือกไว้
11	1.00	คัดเลือกไว้	35	0.80	คัดเลือกไว้	59	0.60	คัดเลือกไว้
12	0.60	คัดเลือกไว้	36	0.60	คัดเลือกไว้	60	0.80	คัดเลือกไว้
13	1.00	คัดเลือกไว้	37	0.60	คัดเลือกไว้	61	1.00	คัดเลือกไว้
14	.80	คัดเลือกไว้	38	0.80	คัดเลือกไว้	62	1.00	คัดเลือกไว้
15	1.00	คัดเลือกไว้	39	1.00	คัดเลือกไว้	63	1.00	คัดเลือกไว้
16	1.00	คัดเลือกไว้	40	1.00	คัดเลือกไว้	64	0.60	คัดเลือกไว้
17	1.00	คัดเลือกไว้	41	0.80	คัดเลือกไว้	65	1.00	คัดเลือกไว้
18	0.80	คัดเลือกไว้	42	1.00	คัดเลือกไว้	66	0.80	คัดเลือกไว้
19	1.00	คัดเลือกไว้	43	1.00	คัดเลือกไว้	67	0.80	คัดเลือกไว้
20	1.00	คัดเลือกไว้	44	1.00	คัดเลือกไว้	68	1.00	คัดเลือกไว้
21	1.00	คัดเลือกไว้	45	0.20	คัดออก	69	1.00	คัดเลือกไว้
22	1.00	คัดเลือกไว้	46	0.60	คัดเลือกไว้	70	0.60	คัดเลือกไว้
23	1.00	คัดเลือกไว้	47	0.60	คัดเลือกไว้	71	0.80	คัดเลือกไว้
24	0.80	คัดเลือกไว้	48	0.80	คัดเลือกไว้	72	0.40	คัดออก

ตาราง 17 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ข้อ	IOC	ผลการพิจารณา	ข้อ	IOC	ผลการพิจารณา
1	0.80	คัดเลือกไว้	16	1.00	คัดเลือกไว้
2	0.80	คัดเลือกไว้	17	1.00	คัดเลือกไว้
3	1.00	คัดเลือกไว้	18	1.00	คัดเลือกไว้
4	0.60	คัดเลือกไว้	19	1.00	คัดเลือกไว้
5	1.00	คัดเลือกไว้	20	1.00	คัดเลือกไว้
6	0.60	คัดเลือกไว้	21	1.00	คัดเลือกไว้
7	1.00	คัดเลือกไว้	22	0.80	คัดเลือกไว้
8	0.20	คัดออก	23	0.80	คัดเลือกไว้
9	1.00	คัดเลือกไว้	24	0.80	คัดเลือกไว้
10	1.00	คัดเลือกไว้	25	0.80	คัดเลือกไว้
11	1.00	คัดเลือกไว้	26	0.40	คัดออก
12	1.00	คัดเลือกไว้	27	1.00	คัดเลือกไว้
13	1.00	คัดเลือกไว้	28	0.80	คัดเลือกไว้
14	1.00	คัดเลือกไว้	29	1.00	คัดเลือกไว้
15	1.00	คัดเลือกไว้	30	1.00	คัดเลือกไว้

ภาคผนวก ค

ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามวัดอัตลักษณ์แห่งตน

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้มี 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลนักเรียน ให้นักเรียนกรอกข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนต่อไปให้สมบูรณ์

โรงเรียนกีฬาจังหวัด..... ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่.....

เพศ () ชาย () หญิง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ซึ่งความคิดเห็นของนักเรียนจะไม่ถูกนำมาเปิดเผย โดยจะมีการนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียน ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามมีทั้งหมด 49 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก หรือการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุดเพียงข้อเดียว ซึ่งแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

จริงที่สุด	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	81% - 100%
ค่อนข้างจริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	61% - 80%
ปานกลาง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	41% - 60%
ค่อนข้างไม่จริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	21% - 40%
ไม่จริงเลย	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	0% - 20%

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1	ข้าพเจ้ารู้ดีว่าตนเองมีสุขภาพร่างกายเป็นอย่างไร					
2	ข้าพเจ้ารู้ว่าต้องแสดงท่าทางอย่างไรให้เหมาะสมกับตนเอง					
3	ข้าพเจ้ารู้ดีว่าตนเองมีความสามารถทางกีฬาชนิดใด					
4	ข้าพเจ้าคิดว่ารูปร่างหน้าตาของตนเอง ไม่เป็นอุปสรรคกีดขวางความก้าวหน้าในอนาคต					
5	ข้าพเจ้าพอใจในรูปร่างหน้าตาของตนเอง					
6	ข้าพเจ้ารู้สึกมั่นใจในการแต่งกายของตนเอง					
7	ข้าพเจ้ารู้สึกมั่นใจในบุคลิกที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง					
8	ข้าพเจ้ารู้สึกอายในรูปร่างของตนเองเมื่ออยู่ต่อหน้าคนหมู่มาก					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
9	ข้าพเจ้าวางแผนการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพในอนาคต					
10	ข้าพเจ้ารู้ว่าตนเองควรศึกษาต่อทางด้านใด					
11	ข้าพเจ้ารู้ว่าตนเองมีความสนใจในการประกอบอาชีพแบบใด					
12	ข้าพเจ้าคิดว่าตนเองมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพที่ต้องการได้					
13	เมื่อข้าพเจ้าสนใจในอาชีพใดแล้ว ข้าพเจ้ามักศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพนั้นอย่างต่อเนื่อง					
14	ข้าพเจ้าสามารถตัดสินใจในการเลือกอาชีพได้ด้วยตนเอง					
15	ข้าพเจ้าวางแผนในการทำงานด้วยตนเองเพื่อทำงานให้สำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย					
16	เมื่อข้าพเจ้าพบอุปสรรคในการทำงาน ข้าพเจ้ามักล้มเลิกการทำงานนั้น					
17	ข้าพเจ้าไม่รู้เป้าหมายในชีวิตของตนเองคืออะไร					
18	ข้าพเจ้ารู้ว่าควรจะดำเนินชีวิตของตนเองอย่างไร					
19	ข้าพเจ้ามีคติประจำใจที่ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต					
20	ข้าพเจ้าสามารถเลือกทางเดินชีวิตด้วยการใช้เหตุผลของตนเอง					
21	ข้าพเจ้าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้					
22	ข้าพเจ้าเชื่อว่าตนเองสามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือไม่					
23	ข้าพเจ้ามีการวางแผนการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง					
24	ข้าพเจ้าไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันโดยง่าย					
25	ข้าพเจ้ารู้ว่าตนเองมีลักษณะนิสัยอย่างไร					
26	ข้าพเจ้าเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเพศของตนเองกับเพศตรงข้าม					
27	ข้าพเจ้ารู้ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสมกับเพศของตน					
28	ข้าพเจ้าใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสมโดยเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป					
29	ข้าพเจ้าคิดว่าการแสดงความเป็นชาย / ความเป็นหญิงของตนเองเป็นที่ชื่นชมของบุคคลทั่วไป					
30	ข้าพเจ้าปฏิบัติตนได้สมกับความเป็นชาย / ความเป็นหญิงของตนเอง					
31	ข้าพเจ้ารู้สึกมั่นใจในการแสดงความเป็นชาย / ความเป็นหญิงของตนเอง					
32	ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองแสดงความเป็นชาย / ความเป็นหญิงได้เหมาะสมแล้ว					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
33	ข้าพเจ้ารู้จักเลือกคบเพื่อนที่มีความประพฤติดี					
34	ข้าพเจ้าจะคบเพื่อนต่างเพศโดยอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม					
35	ข้าพเจ้าสามารถทำให้เพื่อนยอมรับในตัวข้าพเจ้า					
36	ข้าพเจ้าคิดว่าการคบเพื่อนทำให้ข้าพเจ้ามีความคิดกว้างไกลยิ่งขึ้น					
37	ข้าพเจ้าสามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้ง่าย					
38	ข้าพเจ้ากล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากเพื่อน					
39	ถ้าเพื่อนชักชวนให้ทดลองสิ่งที่ไม่ดีข้าพเจ้าจะปฏิเสธ ข้าพเจ้ากล้าที่จะปฏิเสธ					
40	ข้าพเจ้ากล้าชักชวนให้เพื่อนทำสิ่งที่ดีและถูกต้อง เช่น เข้าห้องเรียนให้ตรงเวลา					
41	ข้าพเจ้ารู้ว่ากิจกรรมยามว่างประเภทใดเป็นประโยชน์ต่อตนเอง					
42	ข้าพเจ้ารู้ว่าตนเองชอบทำกิจกรรมยามว่างประเภทใด					
43	การทำกิจกรรมยามว่างช่วยให้ข้าพเจ้าเป็นคนร่าเริง แจ่มใส					
44	ข้าพเจ้าสามารถทำกิจกรรมที่สร้างความสุขให้กับตนเองและผู้อื่นได้					
45	ข้าพเจ้าพอใจในการทำกิจกรรมยามว่างของตนเอง					
46	ข้าพเจ้าสามารถเลือกทำกิจกรรมยามว่างที่เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง					
47	ข้าพเจ้ามีความสุขเมื่อได้ทำกิจกรรมยามว่างที่ตนเองเลือก					
48	ข้าพเจ้าเข้าร่วมทำกิจกรรมยามว่างอย่างสม่ำเสมอ					

แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน ซึ่งคำว่าผู้ปกครองในที่นี้หมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ ซึ่งเป็นบุคคลที่เลี้ยงดูหรือดูแลนักเรียนและใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งความคิดเห็นของนักเรียนจะไม่ถูกนำมาเปิดเผยโดยจะมีการนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนหรือครอบครัวของนักเรียน ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง มากที่สุด

แบบสอบถามมีทั้งหมด 20 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก หรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียว ซึ่งแต่ละช่องมีความหมายดังนี้

จริงที่สุด	หมายถึง	ผู้ปกครองปฏิบัติตามข้อความนั้นต่อนักเรียน	81% - 100%
ค่อนข้างจริง	หมายถึง	ผู้ปกครองปฏิบัติตามข้อความนั้นต่อนักเรียน	61% - 80%
ปานกลาง	หมายถึง	ผู้ปกครองปฏิบัติตามข้อความนั้นต่อนักเรียน	41% - 60%
ค่อนข้างไม่จริง	หมายถึง	ผู้ปกครองปฏิบัติตามข้อความนั้นต่อนักเรียน	21% - 40%
ไม่จริงเลย	หมายถึง	ผู้ปกครองปฏิบัติตามข้อความนั้นต่อนักเรียน	0% - 20%

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1	ผู้ปกครองมักแสดงความรักและให้ความอบอุ่นแก่ข้าพเจ้าอย่างเป็นกันเอง					
2	เมื่อข้าพเจ้าขอความช่วยเหลือ ผู้ปกครองจะให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี					
3	ผู้ปกครองแบ่งงานบ้านให้ข้าพเจ้ารับผิดชอบอย่างพอเหมาะ					
4	ผู้ปกครองยินดีให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมพิเศษของโรงเรียนตามที่ข้าพเจ้าสนใจ					
5	ผู้ปกครองชมเชยและให้กำลังใจในการทำงานของข้าพเจ้า					
6	ผู้ปกครองให้โอกาสข้าพเจ้าคบเพื่อนต่างเพศตามสมควร					
7	เมื่อข้าพเจ้าทำผิดระเบียบของครอบครัว ผู้ปกครองจะชี้แจงความผิดก่อนลงโทษ					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
8	เมื่อข้าพเจ้าเสนอความคิดเห็นผู้ปกครองจะรับฟังเสมอ					
9	ผู้ปกครองยอมรับนับถือในความสามารถของข้าพเจ้า					
10	เมื่อผลการเรียนของข้าพเจ้าไม่ดี ผู้ปกครองจะให้อภัยและพูดให้กำลังใจ					
11	ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้านำเพื่อนมาที่บ้านได้ทุกคน					
12	เมื่อข้าพเจ้ามีเรื่องทะเลาะวิวาทกับพี่น้องหรือคนอื่น ๆ ผู้ปกครองจะรับฟังเหตุผลและพิจารณาอย่างยุติธรรม					
13	ผู้ปกครองให้ข้าพเจ้ามีสิทธิในการใช้สิ่งของในครอบครัว					
14	เมื่อข้าพเจ้าทำงานผิดพลาด ผู้ปกครองจะให้โอกาสข้าพเจ้าแก้ตัวใหม่เสมอ					
15	ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าตกแต่งบ้านเรือนได้ตามสมควร					
16	ผู้ปกครองยินดีให้ความคิดเห็นเมื่อข้าพเจ้าขอคำปรึกษา					
17	เมื่อข้าพเจ้าประพฤติตัวดี ผู้ปกครองจะยกย่องชมเชย					
18	ผู้ปกครองให้อิสระในการเลือกศึกษาต่อตามความถนัดของข้าพเจ้า					
19	เมื่อข้าพเจ้ามีเรื่องไม่สบายใจ ผู้ปกครองจะให้กำลังใจ					
20	ผู้ปกครองยินดีให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว					

แบบสอบถามวัดการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนของนักเรียน ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปัจจุบัน ซึ่งการร่วมกิจกรรมของนักเรียนจะไม่ถูกนำมาเปิดเผย โดยจะมีการนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนหรือโรงเรียนของนักเรียน ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามมีทั้งหมด 20 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับ การปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียว ซึ่งแต่ละช่องมีความหมายดังนี้

เป็นประจำ	หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามข้อความนั้น	81% - 100%
ส่วนใหญ่	หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามข้อความนั้น	61% - 80%
ปานกลาง	หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามข้อความนั้น	41% - 60%
บางครั้ง	หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามข้อความนั้น	21% - 40%
ไม่เคยเลย	หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามข้อความนั้น	0% - 20%

ข้อ	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ				
		เป็นประจำ	ส่วนใหญ่	ปานกลาง	บางครั้ง	ไม่เคยเลย
1	ในระหว่างการเรียนการสอนข้าพเจ้าชอบตอบคำถามอาจารย์					
2	ข้าพเจ้ามักเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของห้องเรียน					
3	ข้าพเจ้ามักเสนอความคิดเห็นในการทำงานของกลุ่ม					
4	ข้าพเจ้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมของชุมนุม / ชมรม					
5	ข้าพเจ้ามีโอกาสแนะนำความรู้ที่ได้รับในโรงเรียนให้แก่บุคคลภายนอก					
6	ข้าพเจ้าให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของอาจารย์					
7	ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการทำโครงการ เช่น โครงการวิทยาศาสตร์					
8	ข้าพเจ้าร่วมจัดบอร์ดความรู้ทางวิชาการในห้องเรียน					
9	ข้าพเจ้าค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมในการทำงานของกลุ่ม					
10	ข้าพเจ้ามักเป็นตัวแทนของกลุ่มในการนำเสนอรายงานหน้าห้องเรียน					
11	ข้าพเจ้าได้ร่วมแสดงผลงานที่ข้าพเจ้าทำขึ้นในงานของโรงเรียน					

ข้อ	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ				
		เป็นประจำ	ส่วนใหญ่	ปานกลาง	บางครั้ง	ไม่เคยเลย
12	ข้าพเจ้าเข้าร่วมการอบรมในโครงการต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น					
13	ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของชุมนุม / ชมรม					
14	ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการของโรงเรียน					
15	ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนร่วมกับโรงเรียน					
16	ข้าพเจ้าเข้าร่วมการวางแผนการเรียนกับงานแนะแนวของโรงเรียน					
17	ข้าพเจ้าเข้าร่วมรณรงค์การป้องกันภัยจากยาเสพติดร่วมกับโรงเรียน					
18	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น					
19	ข้าพเจ้าได้ร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ					
20	ข้าพเจ้าเคยเข้าค่ายพักแรมลูกเสือ - เนตรนารี / ยุวกาชาด / ผู้นำเพื่อประโยชน์ หรือกิจกรรมอื่นๆ					

แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกและการปฏิบัติตนของนักเรียนที่มีต่อเพื่อน ซึ่งความคิดเห็นของนักเรียนจะไม่ถูกนำมาเปิดเผยโดยจะมีการนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียน ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามมีทั้งหมด 20 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก หรือการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุดเพียงข้อเดียว ซึ่งแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

จริงที่สุด	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	81% - 100%
ค่อนข้างจริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	61% - 80%
ปานกลาง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	41% - 60%
ค่อนข้างไม่จริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	21% - 40%
ไม่จริงเลย	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	0% - 20%

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1	ข้าพเจ้าสามารถปรึกษาปัญหาเรื่องการเรียนกับเพื่อน ๆ ได้					
2	ข้าพเจ้ามีความสุขเมื่อได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อน					
3	เมื่อเพื่อนกระทำความผิด ข้าพเจ้าชมเชยเพื่อนด้วยความจริงใจ					
4	แม้ว่าเพื่อนสนิทจะทำในสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่ชอบ ข้าพเจ้าก็จะคบกับเขาเหมือนเดิม					
5	ข้าพเจ้าไม่ชอบนำเรื่องส่วนตัวของเพื่อนมาพูดคุย					
6	ข้าพเจ้าสามารถปรึกษาปัญหาส่วนตัวกับเพื่อน ๆ ได้					
7	เมื่อเพื่อนไม่สบายใจ ข้าพเจ้าจะเข้าไปพูดคุยปลอบเพื่อน					
8	ข้าพเจ้ายอมรับเพื่อนตามสภาพที่เขาเป็น					
9	ในการทำงานกลุ่ม เพื่อน ๆ สนใจรับฟังความคิดเห็นของข้าพเจ้า					
10	ข้าพเจ้าไม่ชอบให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน หรือสิ่งของเครื่องใช้					
11	ข้าพเจ้าและเพื่อนในห้องมีความสนิทสนมกันดี					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
12	ข้าพเจ้าสามารถคบค้าสมาคมกับเพื่อน ๆ ได้ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของเพื่อน					
13	เมื่อเพื่อนมีปัญหา ข้าพเจ้าเต็มใจให้ความช่วยเหลือ					
14	ในการทำงานกลุ่ม ข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน					
15	ก่อนสอบข้าพเจ้ากับเพื่อนจะช่วยกันทบทวนเนื้อหาที่เรียน					
16	เวลาข้าพเจ้าไม่สบายจะมีเพื่อนคอยดูแล					
17	ข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นและสบายใจเมื่ออยู่กับเพื่อน					
18	ข้าพเจ้าปรารถนาให้เพื่อนได้รับความสำเร็จในการเรียนด้วยความจริงใจ					
19	เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ชอบทำงานร่วมกับข้าพเจ้า					
20	ข้าพเจ้าชอบทำให้เพื่อน ๆ สบายใจ					

แบบสอบถามวัดพัฒนาการทางจิตสังคมและความภาคภูมิใจในตนเอง

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ซึ่งความคิดเห็นของนักเรียนจะไม่ถูกนำมาเปิดเผย โดยจะมีการนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียน ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด 40 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อเป็นจริงสำหรับตัวนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกหรือการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียว ซึ่งแต่ละช่องมีความหมายดังนี้

จริงที่สุด	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	81% - 100%
ค่อนข้างจริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	61% - 80%
ปานกลาง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	41% - 60%
ค่อนข้างไม่จริง	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	21% - 40%
ไม่จริงเลย	หมายถึง	นักเรียนมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตามข้อความนั้น	0% - 20%

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1	ข้าพเจ้ารู้สึกกังวลใจที่จะทดลองทำบางสิ่งบางอย่างด้วยวิธีการใหม่ ๆ					
2	ข้าพเจ้าคิดว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตสามารถแก้ไขได้					
3	ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีความเสี่ยงบางอย่างขาดหายไปในชีวิตของข้าพเจ้า					
4	ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังสนุกสนาน ข้าพเจ้ารู้สึกผิดไปด้วย					
5	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่มีความสามารถที่จะทำในสิ่งที่ยากจะทำอย่างจริงจังในชีวิต					
6	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคนทั่วไปไม่ไว้วางใจในตัวข้าพเจ้า					
7	ข้าพเจ้ามั่นใจที่จะดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ให้บรรลุผลสำเร็จ					
8	ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองได้กระทำผิดพลาด ในสิ่งที่ตนเองได้ตัดสินใจไป					
9	ข้าพเจ้าเลือกที่จะทำตามที่เพื่อน ๆ เห็นชอบ เพื่อหลีกเลี่ยงการไม่ยอมรับหรือคำวิจารณ์					
10	ข้าพเจ้ามีอิสระในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุผลสำเร็จ					
11	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าชีวิตได้รับแต่ความไม่ยุติธรรม					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความจริง				
		จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
12	ใคร ๆ ต่างคิดว่าข้าพเจ้าเป็นคนขี้เกียจ					
13	เมื่อพบความยุ่งยากในการทำสิ่งที่ถูกต้อง ข้าพเจ้ามักจะยอมแพ้					
14	ข้าพเจ้าใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในการทำสิ่งต่าง ๆ					
15	ข้าพเจ้ารู้สึกเกลียดการทำงานที่ยาก เพราะรู้สึกว่าจะเหนื่อย					
16	เมื่อข้าพเจ้าลงแข่งขันกับผู้อื่น ข้าพเจ้าพยายามอย่างยิ่งที่จะเอาชนะ					
17	ข้าพเจ้ากระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่แปลกใหม่					
18	เพื่อน ๆ มักเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ					
19	ข้าพเจ้าไม่ชอบให้เพื่อนมาที่บ้านโดยไม่บอกให้ทราบล่วงหน้า					
20	ข้าพเจ้ารู้สึกไม่ค่อยไว้วางใจใคร					
21	ข้าพเจ้าคิดว่าตนเองมีความรู้ความสามารถไม่ด้อยกว่าผู้อื่น					
22	ข้าพเจ้าสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง					
23	ข้าพเจ้ามักคิดว่าตนเองไม่มีอะไรดี					
24	ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีเท่ากับผู้อื่น					
25	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของรุ่นน้องได้					
26	ข้าพเจ้าเป็นที่รู้จักของนักเรียนในโรงเรียน					
27	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองเป็นคนที่มีคุณค่า					
28	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองไม่มีความสำคัญสำหรับเพื่อน					
29	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองเป็นคนที่แย่กว่าเพื่อน					
30	ข้าพเจ้าคิดว่าตนเองเป็นคนที่มียศชนต่อสังคม					
31	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีคุณสมบัติที่ดีหลายอย่าง					
32	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่มีใครเชื่อถือในตัวข้าพเจ้า					
33	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีความหมายต่อคนในครอบครัว					
34	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้					
35	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองเป็นที่น่านับถือของเพื่อน ๆ					
36	ข้าพเจ้าเป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป					
37	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีสุดความสามารถ					
38	บุคคลทั่วไปยอมรับในความสามารถของข้าพเจ้า					
39	ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน					
40	ข้าพเจ้ามีส่วนในการเผยแพร่ชื่อเสียงของโรงเรียน					

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นางสาวละมัย ทุมพัฒน์
วันเดือนปีเกิด	15 พฤษภาคม 2518
สถานที่เกิด	จังหวัดศรีสะเกษ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	146 หมู่ 10 ต. เป้าะ อ. บึงบูรพ์ จ. ศรีสะเกษ 33220
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	คศ. 1
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตศรีสะเกษ สังกัดสถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนกำแพง จังหวัดศรีสะเกษ
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนกำแพง จังหวัดศรีสะเกษ
พ.ศ. 2541	ค.บ. (คณิตศาสตร์) จากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ. 2550	กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ